

Maatschappelijke relevantie van Rechtswetenschappelijk onderzoek

Eindrapport ERiC pilot Rechtsgeleerdheid

Pleun van Arensbergen

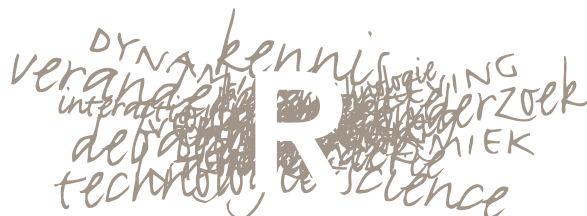
Mark Pen

Leonie van Drooge

Jack Spaapen

Peter van den Besselaar

Barend van der Meulen

Rathenau Instituut

Maatschappelijke relevantie van Rechtswetenschappelijk onderzoek

Eindrapport ERiC pilot Rechtsgeleerdheid

Pleun van Arensbergen

Mark Pen

Leonie van Drooge

Jack Spaapen

Peter van den Besselaar

Barend van der Meulen

Index

Samenvatting	7
1 Inleiding	8
1.1 Opzet van de ERiC pilot Rechtsgeleerdheid	9
1.2 Over ERiC – Evaluating Research in Context	10
1.3 Tot slot	10
2 Rechtswetenschappelijk onderzoek in Nederland	11
2.1 Rechtsgebieden	11
2.2 Eigen aard van rechtswetenschappelijk onderzoek	11
2.2.1 Verwevenheid rechtswetenschap met rechtspraktijk	11
2.2.2 Nationale oriëntatie	12
2.2.3 Solistisch karakter	13
2.2.4 Normatief en intuïtief karakter	14
2.2.5 Trends binnen rechtswetenschappelijk onderzoek	14
2.3 Typen onderzoek	15
2.3.1 Doctrinair onderzoek	15
2.3.2 Empirisch onderzoek	16
2.3.3 Model van rechtswetenschappelijk onderzoek	16
3 Rechtswetenschappelijk onderzoek in verschillende domeinen	18
3.1 Domeinen	18
3.2 Stakeholders	19
3.2.1 Domeinen van de nationale en de internationale wetenschap	19
3.2.2 Domein van de rechtspraktijk	19
3.2.3 Domein van de politiek en maatschappij	19
3.3 Onderzoeksoutput	20
3.3.1 Domein van de nationale en internationale wetenschap	20
3.3.2 Domein van de rechtspraktijk	20
3.3.3 Domein van de politiek en maatschappij	21
3.4 Waarderen van onderzoeksoutput	22
Intermezzo	25
1. Bepalen maatschappelijke missie en doelstellingen	25
2. Stakeholderanalyse	25
3. Bepalen resultaten en meerwaarde van de aanpak	25
4. Reflectie	25
4 Onderzoeksgroep Rechtshandhaving in de risicosamenleving	26
4.1 Enkele kengetallen	26
4.1.1 Onderzoekscapaciteit	26
4.1.2 Wetenschappelijke output	26
4.2 Missie en zelfbeeld van het onderzoeksprogramma	27
4.2.1 Eén onderzoeksgroep, twee bloedgroepen, vier deelprogramma's	27

4.3	Domeinen en indicatoren	28
4.3.1	Domein van de rechtspraktijk	28
4.3.2	Domein van politiek, beleid & maatschappij	29
4.3.3	Maatschappelijke kwaliteitsindicatoren	30
4.4	Stakeholderanalyse	31
4.4.1	Domein van de rechtspraak	31
4.4.2	Domein van politiek, beleid & maatschappij	35
4.5	Analyse en conclusies	37
5	Onderzoeksgroep Migratierecht	39
5.1	Enkele kengetallen	39
5.1.1	Onderzoekscapaciteit	39
5.1.2	Wetenschappelijke output	39
5.2	Missie en zelfbeeld van het onderzoeksprogramma	40
5.3	Domeinen en indicatoren	41
5.3.1	Domein van de rechtspraktijk	41
5.3.2	Domein van politiek, beleid & maatschappij	42
5.3.3	Maatschappelijke kwaliteitsindicatoren	42
5.4	Stakeholderanalyse	43
5.4.1	Domein van de rechtspraak	43
5.4.2	Domein van politiek, beleid & maatschappij	44
5.5	Analyse en conclusies	45
6	Discussie en conclusie	46
Bijlagen		
Bijlage 1	Literatuur	50
Bijlage 2	Geïnterviewden fase 1	52
Bijlage 3	Workshops fase 1	54
Bijlage 4	Geïnterviewde stakeholders fase 2	55
Bijlage 5	Gespreksthema's stakeholders fase 2	56
Bijlage 6	Nevenfuncties en commissielidmaatschappen onderzoekers Rechtshandhaving in de risicosamenleving	57
Bijlage 7	Nevenfuncties en commissielidmaatschappen onderzoekers Migratierecht	59
Bijlage 8	Postacademisch Onderwijs onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving	60
Bijlage 9	Postacademisch Onderwijs onderzoeksprogramma Migratierecht	61
Bijlage 10	Populairwetenschappelijke producten onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving	62
Bijlage 11	Populairwetenschappelijke producten onderzoeksprogramma Migratierecht	73

Samenvatting

In het nieuwe Standaard Evaluatie Protocol voor visitaties van academisch onderzoek (SEP 2009-2015) wordt meer ruimte gegeven aan de beoordeling van bijdragen van onderzoeksgroepen aan innovatie, beleid en maatschappelijke sectoren. Het belang van rechtswetenschappelijk onderzoek voor rechtspraak en overheidsbeleid staat buiten kijf. Hoe dit soort bijdragen beoordeeld kunnen worden is echter onduidelijk.

Bij de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU is een ERiC pilot uitgevoerd in de periode 2008-2010. Deze pilot is gericht op de ontwikkeling van een nieuw beoordelingsmodel voor onderzoek in de Rechtsgeleerdheid, waarbij rekening gehouden wordt met de maatschappelijke taak van het rechtswetenschappelijk onderzoek.

Op basis van interviews en workshops met rechtswetenschappers is een model voor rechtswetenschappelijk onderzoek ontwikkeld, waarin de maatschappelijke bijdragen een plaats krijgen in de bredere dynamiek van het vakgebied. Voor de beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek is het van belang onderscheid te maken tussen het doctrinair onderzoek en het empirisch theoretisch onderzoek. Dit onderscheid gaat samen met verschil in type resultaten, verschil in en verschil in publicaties die bereikt worden.

In vervolg hierop is een test gedaan bij twee onderzoeksgroepen. Hierbij is een set van indicatoren getest om de maatschappelijke bijdragen van deze groep kwantitatief te beschrijven, zodanig dat op termijn benchmarking mogelijk zou zijn. De gebruikte set van indicatoren is:

- vakpublicaties
- lidmaatschappen van adviescommissies
- postacademisch onderwijs
- nevenfuncties in de rechtspraak

Uit de resultaten blijkt dat deze set goed hanteerbaar is in de zin dat de relevantie herkend wordt door stakeholders en dat de onderliggende data verzameld en gesystematiseerd kunnen worden. Een nadeel is dat de indicatoren wel relevantie indiceren, maar niet gezien kunnen worden als een indicatie van maatschappelijke impact.

In de tweede fase zijn ook interviews gehouden met stakeholders over hun perceptie van de maatschappelijke kwaliteit van de twee onderzoeksgroepen. Uit de resultaten blijkt dat dergelijke interviews slechts een beperkt beeld geven van de relevantie en impact van het onderzoek. Voor stakeholders is het lastig om een goed beeld te krijgen van het werk van een onderzoeksgroep over een langere periode. Gesuggereerd wordt om in plaats van afzonderlijke interviews, oordelen van stakeholders op te vragen via bijvoorbeeld focusgroepen.

De resultaten van de studie zijn samen met resultaten van andere pilots gebruikt voor het maken van een handreiking voor de evaluatie van maatschappelijke relevantie in aanvulling op het SEP protocol.

1 Inleiding

Binnen de rechtsgeleerdheid wordt al langer gediscussieerd over het evalueren van de kwaliteit van het onderzoek. Dit wordt mede gevoed door relatief slechte beoordelingen van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Zo kwam bij de externe onderzoeksbeoordeling in 2002 (VSNU, 2002) het rechtswetenschappelijk onderzoek in het algemeen niet goed uit de verf. De visitatiecommissie formuleerde een aantal aandachtspunten: het ontbreken van een duidelijk coherent programmatisch karakter; een te geringe internationale oriëntatie; en weinig wetenschappelijke publicaties in verhouding tot vakpublicaties. Ook binnen NWO scoort rechtsgeleerdheid verhoudingsgewijs slecht¹, hoewel de score de laatste jaren lijkt te verbeteren.² Dit heeft geleid tot een aantal initiatieven, waaronder de ontwikkeling van prestatie-indicatoren voor rechtsgeleerd onderzoek en een aangepast evaluatieprotocol rechtsgeleerdheid.³ Deze initiatieven zijn ingegaan op specifieke aspecten van juridisch onderzoek en er zijn aanbevelingen gedaan met betrekking tot de beoordeling van dit type wetenschappelijk onderzoek. Er is rekening gehouden met onderscheidende kenmerken van de onderzoeksoutput, zoals het relatief grote belang van monografieën en vaktijdschriften en het Nederlands als forumtaal.⁴ Hoewel er meer inzicht verschaft is in de aard van het vakgebied en gestreefd is naar een beoordeling die beter aansluit bij het vakgebied, ligt de nadruk bij deze initiatieven voornamelijk op de *wetenschappelijke* output en kwaliteit van juridisch onderzoek.

Op initiatief van prof. Lex Bouter, rector magnificus van de Vrije Universiteit Amsterdam, is bij de faculteit Rechtsgeleerdheid een ERiC pilot uitgevoerd in de periode 2008-2010. Deze pilot is gericht op de ontwikkeling van een nieuw beoordelingsmodel voor onderzoek in de rechtsgeleerdheid, waarbij rekening gehouden wordt met de maatschappelijke taak van het rechtswetenschappelijk onderzoek.

Rechtswetenschap en rechtspraktijk zijn twee sterk met elkaar verweven domeinen, die niet eenvoudig uit elkaar te halen zijn. Veel rechtswetenschappers zijn niet alleen verbonden aan een universiteit, maar ook werkzaam in de rechtspraktijk. Daarnaast vormen actuele thema's uit de praktijk van het beleid en recht aanleiding voor onderzoek, met als gevolg dat onderzoekspublicaties gelijktijdig op een wetenschappelijk forum en praktijkbeoefenaren zijn gericht. Rechtswetenschappers zijn dan ook van oordeel dat de sterke oriëntatie op de praktijk voldoende aanleiding geeft om in een onderzoeksevaluatie ruimte te geven aan de beoordeling van maatschappelijke impact.

In het nieuwe Standard Evaluation Protocol (SEP 2009-2015) is meer plaats ingeruimd voor een bredere beoordeling van onderzoek dan alleen de beoordeling van wetenschappelijke kwaliteit. Dit past in de lijn die voorgesteld

1 De gammawetenschappen zijn in het algemeen ondervertegenwoordigd in de tweede geldstroom. Per fte eerste geldstroom halen zij 0,29 fte uit de tweede geldstroom tegen 0,45 fte voor de alfawetenschappen en 0,58 voor de bèta/medische wetenschappen (NWO-evaluatiecommissie, 2008)

2 In 2003-2005 was rechten goed voor ongeveer 15% van de toekenningen bij MaGW. Dit lijkt ongeveer het aandeel dat je zou verwachten gezien de omvang van de senior staf in de rechtenfaculteiten (gecorrigeerd voor de vele deeltijdaanstellingen) (Van den Besselaar & Leydesdorff, 2007).

3 Zie onder meer: Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid (2005), *Oordelen over rechten*, Den Haag: VSNU; VSNU (2005), *Standaard Evaluatie Protocol Rechtsgeleerdheid*, Den Haag; Commissie Prestatie-indicatoren en ranking (2007), *Naar prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek*, Den Haag: DRG/VSNU.

4 Zie bijvoorbeeld: Vranken, J.B.M. (2006), *Exploring the jurist's frame of mind*, Deventer: Kluwer.

wordt in het KNAW rapport *Judging research on its merits* (2005), waarin gepleit wordt voor onderzoeks-evaluaties op maat. Ook wordt in het SEP 2009-2015 *societal relevance* (maatschappelijke relevantie) duidelijk gepresenteerd als een van de vier criteria waaraan de visitatiecommissie het onderzoek moet toetsen.

In de ERiC pilot Rechtsgeleerdheid is daarom onderzocht hoe de maatschappelijke relevantie en impact van onderzoek in de rechtsgeleerdheid kan worden beoordeeld, als aanvulling op de beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit.

1.1 Opzet van de ERiC pilot Rechtsgeleerdheid

De ERiC pilot Rechtsgeleerdheid bestaat uit twee fasen. De eerste fase betreft de conceptualisatie van het vakgebied. Hoe kan onderzoek in de rechtsgeleerdheid worden gekarakteriseerd? Wat voor typen producten levert het onderzoek op? En hoe is het te beoordelen? In de tweede fase zijn de uitkomsten getest bij twee onderzoeksgroepen van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU. Kan er een uitspraak worden gedaan over de (maatschappelijke) kwaliteit en impact van onderzoek aan de hand van de voorgestelde kwaliteitsindicatoren? En welke rol kunnen maatschappelijke stakeholders spelen bij de beoordeling?

Hoofdstukken 2 en 3 van dit rapport beschrijven de resultaten van de conceptfase. In hoofdstuk 2 wordt de eigen aard van Rechtswetenschappelijk onderzoek in Nederland beschreven. Er wordt een indeling voorgesteld die de verschillende subdisciplines en specialisaties overstijgt. Hoofdstuk 3 is gericht op de evaluatie van rechtswetenschappelijk onderzoek. Domeinen waarop het onderzoek zich richt worden geïdentificeerd en de directe stakeholders waarmee rechtswetenschappers communiceren. Per domein worden de belangrijkste outputvormen beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van kwaliteitsindicatoren die gebruikt kunnen worden bij de waardering van de onderzoeksoutput. De resultaten van deze fase zijn gebaseerd op deskresearch, interviews en workshops met rechtsgeleerden. Aan deze eerste fase hebben vrijwel alle faculteiten Rechtsgeleerdheid in Nederland deelgenomen.

Hoofdstukken 4 en 5 beschrijven de resultaten van de testfase. Voor twee van de vijf onderzoeksgroepen van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit is onderzocht hoe een maatschappelijk georiënteerde evaluatie vorm en inhoud kan krijgen. Het betreft de groepen 'Rechtshandhaving in de Risicosamenleving' en 'Migratierecht'. In deze fase is onder andere inzicht verkregen in de vraag in hoeverre maatschappelijke relevantie en impact zichtbaar gemaakt kunnen worden en welke rol stakeholders daarbij kunnen spelen. Het is geen externe evaluatie van het onderzoek zelf. Er is gebruik gemaakt van documentenanalyse, er zijn gesprekken gevoerd met onderzoekscoördinatoren en er zijn diepte-interviews gehouden met een selecte groep stakeholders.

Hoofdstuk 6 beschrijft de conclusies van deze pilot: is het mogelijk om Rechtswetenschappelijk onderzoek te beoordelen op een manier die meer recht doet aan de eigen aard van het onderzoek? In hoeverre is het zinvol om in de toekomst een evaluatie van maatschappelijke relevantie en impact van het onderzoek te plaatsen naast een wetenschappelijke kwaliteitsbeoordeling? En is het gebruik van stakeholders mogelijk en wenselijk?

1.2 Over ERiC – Evaluating Research in Context

Een aantal organisaties⁵ dat zich bezighoudt met kwaliteitszorg van onderzoek werkt samen in het ERiC project: *Evaluating Research in Context*. Doelstelling is een methode te ontwikkelen voor de evaluatie van onderzoek waarbij recht wordt gedaan aan de eigen aard van het vakgebied en de (maatschappelijke) context waarin het onderzoek wordt uitgevoerd.⁶

Eén van de aspecten van de methode is om uit te gaan van de doelen die met het onderzoek worden nagestreefd. Onderzoeksprogramma's en onderzoeksgroepen hebben uiteenlopende missies en doelen. Naast ontwikkeling van fundamentele kennis kan het gaan om zulke diverse doelen als bijdragen aan innovatie, oplossen van actuele maatschappelijke problemen of - in het bijzonder voor rechtsgeleerdheid - reflecteren op de juridische praktijk.

Dit betekent dat, afhankelijk van de missie van de groep, de maatschappelijke relevantie een belangrijk onderdeel kan zijn bij de beoordeling van het onderzoek.

Voor het beoordelen van de maatschappelijke relevantie is het nodig nieuwe indicatoren te ontwikkelen en een nieuwe doelgroep bij de evaluatie te betrekken. De communicatie met de maatschappelijke doelgroep vindt in veel gevallen op een andere manier plaats dan via de gebruikelijke kanalen voor communicatie met de wetenschappelijke peers. Dit betekent dat er nieuwe indicatoren ontwikkeld dienen te worden voor de maatschappelijke kwaliteit en impact. Maatschappelijke gebruikers of stakeholders zullen in het evaluatieproces betrokken moeten worden om een oordeel te formuleren over de relevantie van het onderzoek.

In deze pilot komt de ERiC aanpak tot uiting in de volgende stappen:

- Bepalen van maatschappelijke missie en doelstellingen van de groepen
- Gebruik maken van relevante kwaliteitsindicatoren, die maatgevend zijn voor de missie en doelstellingen
- Stakeholders die op enigerlei wijze betrokken zijn bij het onderzoek of die voornamelijk afnemers van het onderzoek zijn betrekken bij de evaluatie

1.3 Tot slot

Op basis van deze pilot studies en vergelijkbare pilot studies bij bouwkunde, werktuigbouwkunde en electrical engineering, en op basis van andere ervaringen met de evaluatie van maatschappelijke relevantie is een Handreiking Evaluatie van maatschappelijke relevantie van wetenschappelijk onderzoek geschreven, die aansluit bij de evaluatieprotocollen van universiteiten en hogescholen. De Handreiking is op 8 maart 2010 aangeboden aan de bestuurders van de bij ERiC betrokken organisaties.⁷

Aan deze studie is door velen bijgedragen. Graag willen wij prof. Lex Bouter bedanken voor het initiatief om deze pilot te laten uitvoeren en de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU en de betreffende twee onderzoeksgroepen voor de uitvoerige medewerking. De auteurs willen de geïnterviewden en deelnemers aan de workshops hartelijk danken voor de tijd die ze gegeven hebben om de auteurs inzicht te geven in het rechtswetenschappelijk onderzoek.

⁵ ERiC is een samenwerkingsverband van HBO-raad, KNAW, NWO, VSNU en de afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut.

⁶ Niet alleen in de Rechtsgeleerdheid, ook in andere disciplines is er onvrede over de manier waarop onderzoeksbeoordelingen plaatsvinden. Zo zijn er alleen al in ERiC verband vergelijkbare pilot studies uitgevoerd bij Bouwkunde, Electrical Engineering en Werktuigbouwkunde.

⁷ Nederlandse en Engelse versies van de handreiking zijn te downloaden van www.eric-project.nl of op te vragen bij het Rathenau Instituut, www.rathenau.nl

2 Rechtswetenschappelijk onderzoek in Nederland

In dit hoofdstuk wordt een karakterisering gegeven van onderzoek in de rechtsgeleerdheid. Eerst wordt kort ingegaan op de verschillende rechtsgebieden binnen rechtsgeleerdheid, daarna zal aan de hand van een aantal belangrijke kenmerken worden ingegaan op de eigen aard van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Vervolgens worden twee verschillende typen onderzoek onderscheiden en vormgegeven in een model van rechtswetenschappelijk onderzoek. Overigens dient daarbij niet te worden vergeten dat ook binnen het rechtswetenschappelijk onderzoek aanzienlijke verschillen bestaan die relevant zijn voor evaluatie in context.

2.1 Rechtsgebieden

Binnen rechtsgeleerdheid kunnen verschillende rechtsgebieden onderscheiden worden. De traditionele verdeling zoals bijvoorbeeld Cliteur (2000) en Janssen (1999) die maken ziet er als volgt uit: privaatrecht, staatsrecht, bestuursrecht en strafrecht. Een blik op vakgroepen en onderzoeksprogramma's wijst uit dat het rechtswetenschappelijk onderzoek niet eenvoudig in deze indeling in te passen is. Een belangrijk deel van het huidige onderzoek ontbreekt in deze indeling. Dit is het bredere en diffusere veld waarbij het recht vanuit een andere discipline bestudeerd wordt, zoals rechtssociologie, rechtseconomie en rechtsfilosofie. Dit veld wordt ook wel aangeduid met metajuridica. Verschillende rechtswetenschappers scharen ook criminologie hieronder, aangezien het rechtsgeleerd onderzoek vanuit een niet-juridisch perspectief plaatsvindt. Echter, bij criminologie staat niet de bestudering van het recht centraal, maar draait het om de onderliggende processen en vraagstukken die van belang zijn voor het (straf)recht. Het onderzoek is in het algemeen sterk sociaal wetenschappelijk van aard. Criminologie bevindt zich eigenlijk tussen rechtsgeleerdheid en sociale wetenschappen in. Een andere indeling die uit de interviews naar voren kwam en die vaker wordt gebruikt in de verschillende onderzoeksprogramma's is: privaatrecht; staats- en bestuursrecht; strafrecht en criminologie; internationaal en Europees recht; en metajuridica.

2.2 Eigen aard van rechtswetenschappelijk onderzoek

In deze paragraaf wordt ingegaan op een aantal belangrijke kenmerken van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de beschrijving van een kenmerk niet automatisch staat voor waardering en rechtvaardiging van dit kenmerk. Sommige eigenschappen worden ook door rechtswetenschappers zelf bekritiseerd en als niet wenselijk beschouwd. De veranderingen die momenteel plaatsvinden binnen het rechtswetenschappelijk onderzoek worden aan het eind van deze paragraaf besproken. Ook is van belang om de verschillen binnen het rechtswetenschappelijk domein te blijven zien.⁸

2.2.1 Verwevenheid rechtswetenschap met rechtspraktijk

Een belangrijk kenmerk van het rechtswetenschappelijk onderzoek, dat door sommigen als kracht en door anderen als valkuil wordt beschouwd, is de sterke verwevenheid met de rechtspraktijk (o.a. Stolker, 2003). Deze verwevenheid neemt verschillende vormen aan die overigens niet altijd samengaan.

Ten eerste is een groot gedeelte van de rechtswetenschappers, met name van de hoogleraren, tegelijkertijd verbonden aan een universiteit en werkzaam in de rechtspraktijk. In de praktijk bekleden ze bijvoorbeeld de functie van advocaat, rechter-plaatsvervanger of juridisch adviseur. Tijssen (2009) stelt in zijn proefschrift

⁸ De verschillende deelgebieden hebben verschillende karakteristieken. Zo zijn sommige vooral gericht op Nederland, terwijl andere meer internationaal georiënteerd zijn, zoals internationaal en vergelijkend recht, en criminologie. Deze laatste deelgebieden publiceren meer in het Engels, en opvallend genoeg scoren ze ook beter bij NWO-MaGW. Dit suggereert eens te meer het belang van evaluatie in context.

“de rechtswetenschapper is vooral jurist” (p. 161). Hij doelt hiermee voornamelijk op de rol van de rechtswetenschapper en de hieraan verbonden onderzoeksmethoden. Het object en de bron van onderzoek worden hoofdzakelijk gevormd door het rechtssysteem en de bijbehorende rechtsnormen en -regels. Deze worden onder andere geordend, beschreven, vergeleken, geïnterpreteerd en becommentarieerd om te komen tot een beter recht. Rechtswetenschappers zijn vooral dienstbaar aan de praktijk en uiteindelijk op zoek naar een beter recht. Het voorlichten van de rechtspraktijk wordt veelal als belangrijkste taak van de rechtswetenschap beschouwd. Deze sterke oriëntatie op de rechtspraktijk is terug te zien in het grote aantal vakpublicaties (vooral gericht op het verklaren voor de praktijk), in verhouding tot wetenschappelijke publicaties (vooral gericht op het verwerven van nieuwe inzichten).⁹ Hierbij dient te worden opgemerkt dat ook deze laatste outputvorm intensief door de rechtspraktijk wordt gevolgd.

Een tweede vorm van de verstrengeling van wetenschap en praktijk is dat de onderzoeksonderwerpen in grote mate door de rechtspraktijk worden aangedragen. Hierbij gaat het vaak om problemen waar men in de praktijk tegenaan loopt. Om deze problemen te kunnen signaleren en relevante onderzoeksvragen te formuleren, achten rechtswetenschappers het in het algemeen van groot belang zelf *feeling* met de praktijk te behouden. Dit verklaart ook waarom veel wetenschappers parttime aan een universiteit en parttime in de rechtspraktijk werken.

Een andere manier waarop praktijk en wetenschap elkaar voeden is bijvoorbeeld te zien bij de Radboud Universiteit Nijmegen. Het Onderzoekscentrum Onderneming & Recht (OO&R) vormt een samenwerkingsverband tussen wetenschap en praktijk. Partners hierin zijn onder andere advocaten- en notariskantoren, juridische afdelingen van enkele grote ondernemingen en financiële instellingen en een pensioenfonds. Een gedeelte van het wetenschappelijk onderzoek wordt niet op de universiteiten maar in de praktijk verricht.

Tenslotte wordt ook de rechtspraktijk gevoed door de rechtswetenschap; praktijkjuristen maken intensief gebruik van de wetenschappelijke kennis, bijvoorbeeld in pleidooien, rechterlijke uitspraken, wetgevingsprojecten of bij het opstellen van contracten. Via annotaties en becommentarieerde wetten en kronieken vormt het onderzoek een bron van informatie voor de praktijk. Kennisvalorisatie, waar tegenwoordig veel aandacht voor is, vindt volgens verschillende rechtswetenschappers op deze manier binnen zeer korte tijd plaats.

2.2.2 Nationale oriëntatie

Een aanzienlijk deel van het onderzoek binnen rechtsgeleerdheid kent een nogal sterke nationale oriëntatie. Voor Nederlandse juristen vormen de Nederlandse rechtspraak en wetgeving de belangrijkste context, waarbinnen het onderzoek wordt uitgevoerd. Dit fenomeen is overal ter wereld in gelijke mate zichtbaar. Verschillende rechtsgebieden kennen geen supranationale, maar enkel nationale tijdschriften. Hoewel in de Verenigde Staten natuurlijk wel in het Engels wordt gepubliceerd, kenmerkt het juridisch onderzoek zich hoofdzakelijk door een nationale oriëntatie en nauwelijks door rechtsvergelijking. Dit heeft voor de Nederlandse rechtswetenschap tot gevolg dat Nederlandse juristen de voornaamste doelgroep vormen en dat Nederlands de belangrijkste publicatietaal is.

⁹ De VSNU definities van een vakpublicatie en een wetenschappelijke publicatie zijn respectievelijk: *publication about a result of academic research, aimed at an audience with professional interests* en *publication about a result of academic research, aimed at the forum of researchers*. Het verschil tussen deze typen publicaties is dat een vakpublicatie reproductief is, beperkt tot een beschrijvende weergave van primair bronnenmateriaal en een wetenschappelijke publicatie is gericht op increasing the body of academic knowledge (VSNU, 2005).

Het belang van Engelstalig publiceren wordt in het algemeen wel erkend, ook in steeds grotere mate, maar volgens diverse onderzoekers kan veel juridisch onderzoek gewoonweg niet in het Engels gepubliceerd worden. Ten eerste omdat Nederlands ook een rechtstaal is met eigen specifieke juridische begrippen. Door vertaling in het Engels zou hiervan zeker betekenis verloren gaan (VSNU, 2007). Ten tweede kost het aanzienlijk meer inspanning om internationaal te publiceren, omdat vrijwel steeds de Nederlandse context beschreven moet worden, waarbinnen het onderzoek is uitgevoerd. Voor Nederlandse juristen is deze context bekend, maar aangezien ieder rechtssysteem anders is, dient dit voor niet-Nederlanders uitgelegd te worden om het onderzoek te kunnen begrijpen.

Tenslotte wordt wel opgemerkt dat juristen buiten Nederland niet erg geïnteresseerd zijn in onderzoek dat vooral betrekking heeft op het Nederlands rechtssysteem. Internationale publicaties hebben dus pas werkelijk zin, als er grensoverschrijdende thema's worden aangepakt, dan wel als de methodiek van de rechtsvergelijking wordt gevolgd. De Nederlandse rechtswetenschap is, vergelijkenderwijs, sterk en actief in juist dit soort onderzoek, ook vanwege de behoorlijke talenkennis van Nederlandse wetenschappers. Overigens zijn er ook rechtsgebieden die per definitie grensoverschrijdend zijn, zoals het internationaal en Europees recht, het mededingingsrecht of het lucht- en ruimte recht.

2.2.3 Solistisch karakter

Een ander punt van kritiek (VSNU, 2002) is het ontbreken van coherente onderzoeksprogramma's. Ook scoren de rechtswetenschappers slecht bij de programmatische rondes van NWO, in tegenstelling tot de open competitie waarbij ze het tegenwoordig beter doen. Een verklaring hiervoor is dat de rechtswetenschap traditioneel een wetenschap is waarin onderzoekers vooral individueel en kleinschalig onderzoek verrichten. Daarnaast dwingt de fysieke omgeving niet tot programmatisch samenwerken; er zijn voor dit type onderzoek geen dure instrumenten of laboratoria nodig. Ook de aard van de onderzoeksvragen speelt hierbij een rol. De rechtswetenschap is sterk betrokken bij nieuwe vraagstukken, gekoppeld aan vaak uiterst actuele ontwikkelingen in de samenleving en problemen uit de rechtspraak. Deze zijn in veel gevallen niet vooraf te voorspellen (VSNU, 2005).

Het solistische karakter van het onderzoek is ook terug te zien in het aantal auteurs per publicatie. Het merendeel van de rechtswetenschappelijke publicaties kent een enkele auteur en geen coauteurs, in tegenstelling tot verschillende andere disciplines waar publicaties met meer dan tien auteurs heel gebruikelijk zijn. Volgens sommige onderzoekers bestaat er binnen rechtsgeleerdheid de impliciete regel dat de namen van begeleiders niet op de publicaties van promovendi komen te staan, hoeveel tijd ze er ook aan besteed hebben. Dit versterkt het beeld van de rechtswetenschap als individuele wetenschap.

Daarnaast is het rechtswetenschappelijk onderzoek nogal sterk monodisciplinair van aard. Multidisciplinariteit kan volgens onderzoekers wel zeer interessante resultaten opleveren, maar komt nog nauwelijks van de grond. Rechtswetenschappers blijven niet alleen grotendeels binnen de eigen discipline, maar daarbinnen ook nog binnen hun eigen specialisme. De specialisatie binnen de rechtswetenschap is zeer groot, waardoor generalisten spaarzaam worden. Rechtswetenschappers bezitten veelal wel dezelfde vaardigheden, maar met betrekking tot specifieke kennis staan ze verder van elkaar af. Dit zorgt er mede voor dat onderzoekers individueel onderzoek verrichten en binnen hun eigen specialisme blijven.

2.2.4 Normatief en intuïtief karakter

De rechtswetenschap kent vaak een sterk normatief karakter. De persoon van de onderzoeker resoneert gemakkelijk mee in zijn of haar onderzoek, dat vaak eindigt in een normatief oordeel. Er wordt ook wel gezegd dat de rechtswetenschapper zich meer bezig houdt met ‘*ought*’ dan met ‘*is*’. Dit is inherent aan het feit dat het in het recht primair gaat om de vraag ‘moet het wel zo?’ in plaats van ‘is het wel zo?’ (Kwakman, 2005; Stolker, 2003).¹⁰ Ook sluit dit aan bij het uiteindelijke doel van veel rechtswetenschappers om te komen tot een beter recht. Of zoals Tijssen (2009) het verwoordt:

“[...] de onderzoeker [doet] vrijwel altijd onderzoek vanuit een oplossingsgerichte attitude; zijn doel is primair om verbeteringen of veranderingen te willen doorvoeren met het oog op een rechtvaardiger functioneren van het recht of gericht op het streven naar een effectieve en efficiënte werking ervan” (p. 165).

Deze verbetering van het recht wordt vooral nagestreefd door middel van ordening, vergelijking en interpretatie van het geldende recht en de regelgeving. Hieraan ontleen rechtswetenschappers voornamelijk hun argumenten en conclusies. Deze argumentatie is in het algemeen sterker gebaseerd op intuïtie dan op empirie.

Het intuïtieve karakter van het onderzoek wordt ook veroorzaakt door de vrij impliciete methodologie die de rechtswetenschap kent. Het is vaak niet duidelijk te achterhalen hoe men tot zijn of haar conclusies gekomen is (Van Gestel et al., 2007).¹¹ Hierdoor is of lijkt de rechtswetenschap minder objectief dan andere wetenschappen. Dit hangt echter ook samen met het feit dat het onderzoeksobject, het recht, niet vastligt, maar aan constante verandering onderhevig is en door mensen zelf gemaakt wordt. Het recht is wat mensen met elkaar hebben afgesproken of “vormen van gedrag die onder invloed staan van bepaalde regels, normen, waarden en idealen en de toepassingen of uitwerking daarvan” (Franken, 2008: 16-17).

2.2.5 Trends binnen rechtswetenschappelijk onderzoek

Zoals eerder al is vermeld, bestaat er binnen de rechtswetenschap al enige tijd discussie over de aard van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Niet alle hierboven beschreven kenmerken worden door de rechtswetenschappers zelf even sterk gewaardeerd. Een belangrijk punt van discussie is de nationale oriëntatie van een groot deel van het onderzoek. Er wordt steeds sterker aangestuurd op internationalisering van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Hierbij gaat het om verschillende dimensies van internationalisering, namelijk internationalisering van het onderzoeksthema, de methoden, de opbrengsten en de samenwerking (VSNU, 2005). In de *mission statements* en jaarverslagen van de meeste rechten faculteiten in Nederland weerspiegelt deze trend zich in een duidelijke internationale profilering. Zo wordt er bijvoorbeeld vermeld dat de faculteit met nadruk internationaal georiënteerd is; dat onderzoeksprogramma’s zijn ingebed in internationale netwerken van onderzoekers; en dat onderzoek inspeelt op grensoverschrijdende juridische ontwikkelingen. Een ander teken dat Nederlandse rechtswetenschappers oog hebben voor het belang van internationalisering, is het groeiend aantal internationale tijdschriften en samenwerkingsverbanden dat op Nederlands initiatief wordt opgezet. Voorbeelden hiervan zijn de tijdschriften *European Company Law* en *Review of European Administrative Law* en het samenwerkingsverband *Commission on European Family Law*.

¹⁰ Niet iedereen is het eens met de bewering dat de rechtswetenschap een normatief karakter heeft. Zie bijvoorbeeld Van Rhee, 2004.

¹¹ In zijn proefschrift gaat Hervé Tijssen (2009) in op (het grotendeels ontbreken van) de verantwoording van methodologische keuzes bij het verrichten van juridisch onderzoek.

De groeiende samenwerking tussen onderzoekers sluit aan bij de toenemende nadruk die gelegd wordt op het verrichten van programmatisch onderzoek. Het ontbreken van coherente onderzoeksprogramma's was een belangrijk punt van kritiek van de Commissie Ten Kate bij de externe evaluatie (VSNU, 2002). Het beeld van de rechtswetenschapper die afgezonderd van zijn collega's in zijn eentje achter zijn bureau onderzoek verricht blijkt steeds minder met de werkelijkheid overeen te komen. Niet alleen lijken onderzoekers binnen hun eigen vakgebied vaker met elkaar samen te werken, ook multidisciplinair onderzoek komt in de verschillende onderzoeksprogramma's duidelijker naar voren. Daarnaast merken onderzoekers op dat samenwerken in groepen vaak noodzakelijk is als men derdegeldstroomonderzoek wil binnenhalen. De groeiende vraag naar derdegeldstroomonderzoek zorgt op deze wijze voor meer samenwerking tussen rechtswetenschappers.

Een laatste trend die waarneembaar is binnen rechtswetenschappelijk onderzoek is de toename van empirisch onderzoek. Zoals in de volgende paragraaf uitgebreider beschreven zal worden, is het grootste gedeelte van het rechtswetenschappelijk onderzoek doctrinair van aard. In vergelijking met andere wetenschappen wordt er binnen rechtsgeleerdheid weinig empirisch onderzoek verricht. Er bestaat momenteel echter een tendens naar meer empirisch onderzoek.¹²

2.3 Typen onderzoek

Bestudering van de onderzoeksverslagen en zelfevaluaties van verschillende faculteiten rechtsgeleerdheid, levert diverse typering van rechtswetenschappelijk onderzoek op. Zo wordt er onder andere gesproken van grondslagenonderzoek, fundamenteel onderzoek, positiefrechtelijk onderzoek, praktijkgericht onderzoek, toepassingsgericht onderzoek, rechtsvergelijkend onderzoek, eigenlijk juridisch onderzoek, en onderzoek dat gebruik maakt van onderzoeksmethoden afkomstig uit andere disciplines. Een aantal van deze typering is gebaseerd op de methoden van onderzoek, andere op de bronnen en het doel van onderzoek. In dit rapport worden twee typen onderzoek onderscheiden hoofdzakelijk gebaseerd op het perspectief van waaruit het onderzoek wordt uitgevoerd. In figuur 1 is het rechtswetenschappelijk onderzoek schematisch weergegeven, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen doctrinair en empirisch onderzoek, uitgevoerd vanuit respectievelijk een intern en een extern perspectief. Dit model zal in deze paragraaf verder uitgelegd worden door eerst in te gaan op wat wordt verstaan onder doctrinair onderzoek en vervolgens op het empirisch onderzoek. De reden van dit onderscheid is dat deze typen onderzoek leiden tot verschillende typen opbrengsten. Bijgevolg zal de nadruk bij de evaluatie op andere indicatoren liggen.

2.3.1 Doctrinair onderzoek

De rechtswetenschap heeft haar wortels in de intellectuele en de professionele vormingstraditie. Men wordt opgeleid om te leren denken, teksten te verklaren en te argumenteren. Men wordt vooral opgeleid tot praktijkjurist. Dit is ook terug te zien in de manier waarop veel rechtswetenschappelijk onderzoek gedaan wordt. Het is voornamelijk gericht op tekstverklaring, waarbij de onderzoeker veelal het rechterlijke rolmodel hanteert. Onderzoekspublicaties in de intellectuele en professionele vormingstraditie zijn vaak respectievelijk betogend, evaluatief-adviserend en ontwerpend van aard (Barendrecht et al., 2004; Tijssen, 2009).

¹² Ter illustratie: van de 90 juridische proefschriften die Tijssen (2009) bestudeerde, wordt in een derde door de onderzoekers beweerd dat ze empirisch onderzoek verrichten. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat het begrip empirisch niet overal op dezelfde wijze wordt gebruikt.

De belangrijkste juridische bronnen waar het onderzoek op gebaseerd is, zijn de (inter)nationale wetgeving, jurisprudentie en doctrine (de stand van de literatuur). Op basis van deze bronnen probeert men het recht te ordenen en te waarderen, inconsistenties aan te tonen en het aan te vullen waar nodig (Herweijer, 2003). Nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en problemen moeten bijvoorbeeld ingepast worden in de juridische doctrine. Centraal staat de ontwikkeling van het recht, de gang naar 'beter recht'. Hierbij wordt een intern perspectief gehanteerd: beschrijving en analyse van de materie gebeurt vanuit het recht, vanuit het rechtssysteem. Deze vorm van onderzoek kan ook wel dogmatisch of doctrinair onderzoek genoemd worden en wordt weergegeven in de rechterhelft van figuur 1. Het grootste gedeelte van het rechtswetenschappelijk onderzoek valt onder dit type onderzoek, dat hierdoor als kernactiviteit van rechtswetenschappers beschouwd kan worden. Meerdere van de geïnterviewde onderzoekers beschreven hun doelstelling dan ook als volgt: systeem aanbrengen in het recht en het inzicht in het recht en de voorspelbaarheid ervan vergroten.

2.3.2 Empirisch onderzoek

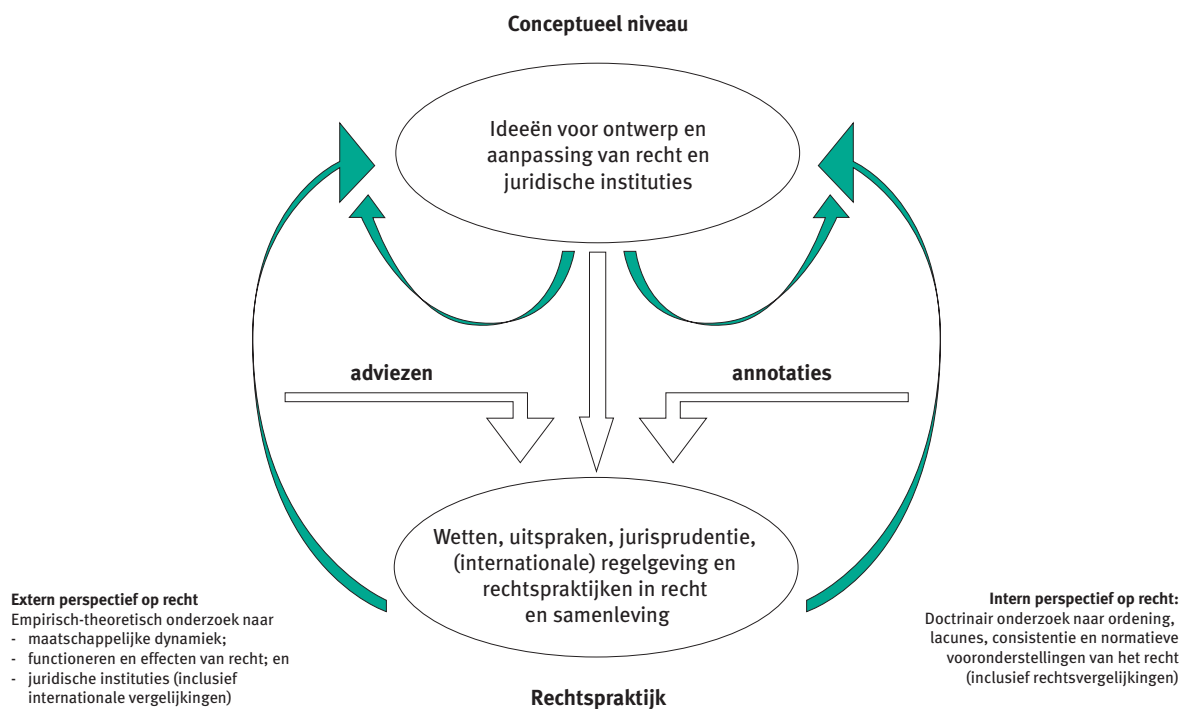
Naast doctrinair onderzoek wordt er in beperktere mate ook empirisch onderzoek uitgevoerd, dat wil zeggen onderzoek dat zich baseert op waarnemingen van de werkelijkheid. Rechtssociologie en criminologie zijn gebieden waar dit voornamelijk gebeurt. Echter, zoals in de paragraaf over huidige trends al aangegeven, lijkt men ook in andere gebieden het belang van empirisch onderzoek steeds vaker in te zien (Stolker, 2003). Er lijkt alleen enige onduidelijkheid te zijn over wat empirisch onderzoek precies is en welke methoden men daarbij gebruikt. Interviews, observaties en vragenlijsten worden vaak als belangrijke methoden van empirisch onderzoek beschouwd. Maar ook het bestuderen van rechtspraak wordt wel als een vorm van empirisch onderzoek gezien. Rechtspraak gaat namelijk over de werkelijkheid, dus bestudering van rechtspraak is ook bestudering van de werkelijkheid. Daarnaast is er rechtsvergelijking, die door sommige onderzoekers ook als vorm van empirisch onderzoek genoemd wordt, maar tegelijkertijd veel voor doctrinair juridisch onderzoek gebruikt wordt. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden in de vergelijking van verschillende rechtsgebieden binnen een nationale rechtsorde (men kijkt bijvoorbeeld naar het leerstuk van de verjaring in zowel het bestuursrecht als het privaatrecht) en de vergelijking van een rechtsgebied tussen verschillende rechtsordes (men vergelijkt bijvoorbeeld het Nederlandse en het Amerikaanse schadevergoedingsrecht met elkaar).

2.3.3 Model van rechtswetenschappelijk onderzoek

Het onderscheid tussen empirisch en doctrinair onderzoek is niet altijd scherp te maken. Ook in doctrinair juridisch onderzoek wordt tegenwoordig steeds vaker gebruik gemaakt van empirische methoden. Voor ons evaluatieonderzoek is dit onderscheid echter wel belangrijk, omdat beide typen onderzoek tot verschillende sets van output leiden en onderzoekers in verschillende mate met de verschillende publieken communiceren. In Figuur 1 zijn de twee typen onderzoek vooral in het perspectief van waaruit het onderzoek wordt uitgevoerd geplaatst. Wetten, uitspraken, jurisprudentie, (internationale) regelgeving en rechtspraktijken vormen het bronmateriaal voor onderzoek. Bij doctrinair onderzoek wordt het rechtssysteem onderzocht vanuit een intern-juridisch perspectief. Men kijkt vanuit het recht naar het recht; gericht op ordening, lacunes, inconsistenties, vergelijking en normatieve vooronderstellingen van het recht. Nieuwe kennis voortvloeiend uit het wetenschappelijk onderzoek kan direct worden verwerkt en toegepast in de rechtspraktijk, bijvoorbeeld via de annotaties. Nieuwe wetenschappelijke kennis kan echter ook uitgewerkt worden op conceptueel niveau, waarbij het leidt tot ideeën voor ontwerpen en aanpassingen van het recht en juridische instituties. Deze conceptuele kennis kan vervolgens ook invloed hebben op of gebruikt worden in de rechtspraktijk. Daarnaast is er sprake van de academische cirkel of interne wetenschappelijke loops (buitenste pijlen), waarbij nieuwe wetenschappelijke kennis leidt tot nieuw wetenschappelijk onderzoek, zonder interactie met de rechtspraktijk.

Bij empirisch onderzoek vindt bestudering plaats vanuit maatschappelijk perspectief of vanuit niet-juridische disciplines. De onderzoeker blijft niet binnen het rechtssysteem, maar kijkt van buitenaf naar de werking ervan. Het onderzoek is als het ware gericht op de externe toetsing van wetten en uitspraken; op het functioneren en de uitwerking in de maatschappij en rechtspraak. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de handhaafbaarheid of ongewenste maatschappelijke effecten. Ook de kennis verworven door empirisch onderzoek kan direct (bijvoorbeeld in de vorm van ad hoc adviezen) terugvloeiën naar de rechtspraak of via het conceptuele niveau, waarbij de kennis leidt tot ideeën voor ontwerpen en aanpassingen van het recht en juridische instituties alvorens in de praktijk geïmplementeerd te worden. Net zoals bij het doctrinair onderzoek kent ook het empirisch onderzoek de interne wetenschappelijke loop: verworven wetenschappelijke kennis leidt (los van de rechtspraak) tot nieuw wetenschappelijk onderzoek.

Figuur 1

3 Rechtswetenschappelijk onderzoek in verschillende domeinen

Rechtswetenschappers hebben voor, tijdens en na het uitvoeren van onderzoek te maken met verschillende partijen en belangen. Onderzoeksvragen worden niet alleen door wetenschappers geformuleerd, maar komen ook steeds vaker van buitenaf, van externe opdrachtgevers. Bij de uitvoering van het onderzoek kunnen naast collega-onderzoekers diverse andere personen en/of organisaties betrokken zijn. En de opbrengsten van onderzoek zijn vaak voor meer partijen relevant dan alleen voor de wetenschappelijke gemeenschap. Waar de zwaartepunten komen te liggen, in welke domeinen, wordt bepaald door de missie en de doelstellingen van de universiteit, faculteit en onderzoeksgroep.

In dit hoofdstuk worden vier domeinen beschreven waarin het rechtswetenschappelijk onderzoek zich beweegt en waarmee het interacteert. Per domein worden de belangrijkste stakeholders (het publiek waarop onderzoekers zich richten) beschreven. Tot slot zal ingegaan worden op de diverse vormen van onderzoeksoutput en op de waardering van die output.

3.1 Domeinen

Het eerste domein waar volgens veel onderzoekers het rechtswetenschappelijk onderzoek primair op gericht behoort te zijn, is het wetenschappelijke domein. Het wetenschappelijke domein wordt hier echter niet als één domein beschouwd, maar opgesplitst in twee subdomeinen: het nationale en het internationale wetenschappelijke domein. Binnen deze subdomeinen worden vanwege het taalonderscheid en beoogde publiek verschillende media gebruikt. Dit zijn dan ook de domeinen waar de belangrijkste focus van onderzoeksevaluaties ligt. Er wordt gekeken naar wetenschappelijke opbrengsten en deze worden vervolgens beoordeeld door (voornamelijk) wetenschappers.

Uit de jaarverslagen en profielschetsen van de verschillende faculteiten Rechtsgeleerdheid komt echter duidelijk naar voren dat rechtswetenschappelijk onderzoek verder strekt dan enkel het wetenschappelijk domein. Zo wordt de missie van de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen als volgt beschreven:

“De faculteit wil met haar onderzoek dienstig zijn aan zowel wetenschappelijke als maatschappelijke kennisbelangen. Zij kent verschillende doelgroepen. Met het oog daarop is naast fundamenteel onderzoek tevens plaats ingeruimd voor direct op de rechtspraktijk en op het onderwijs gericht onderzoek”

Andere verwijzingen uit jaarverslagen en onderzoeksprofielen naar een bredere focus van het onderzoek zijn karakterisering zoals maatschappij georiënteerd onderzoek; een faculteit die midden in de maatschappij staat; streven naar onderzoek van maatschappelijk relevante vraagstukken; doen van aanbevelingen voor nieuwe regelgeving of aanpassing van bestaande regelgeving; uitkomsten zijn vaak direct toepasbaar in de praktijk; beïnvloeding van politieke en publieke debat; en bevordering van algemene en sociale belangen.

Er kunnen, naast de twee wetenschappelijke domeinen, nog twee andere domeinen onderscheiden worden: het domein van de rechtspraktijk en het domein van de politiek en maatschappij.

In het vorige hoofdstuk werd al ingegaan op de verwevenheid van de rechtswetenschap met de rechtspraktijk. Veel onderzoekers zijn zowel werkzaam in de wetenschap als de praktijk. Daarnaast wordt het voorlichten van de rechtspraktijk als een van de belangrijkste taken van de rechtswetenschap beschouwd. Het domein van de rechtspraktijk bestaat zowel uit de publieke (overheid) als de private (bedrijfsleven) rechtspraktijk. De aandacht voor maatschappelijke en politieke betrokkenheid en relevantie van onderzoek resulteert in het laatste domein ‘politiek en maatschappij’.

3.2 Stakeholders

Verschillende partijen hebben belang bij het rechtswetenschappelijk onderzoek dat wordt verricht aan universiteiten. Op basis van de jaarverslagen, evaluatierapporten en interviews is per domein een aantal belangrijke stakeholders geïdentificeerd. Hiervoor is onder andere gekeken naar de externe opdrachtgevers van onderzoek en naar de partijen die verondersteld worden de onderzoeksresultaten te gebruiken.

3.2.1 Domeinen van de nationale en de internationale wetenschap

Rechtswetenschappelijk onderzoek is grotendeels gericht op de wetenschappelijke gemeenschap. Andere onderzoekers en studenten nemen kennis en maken gebruik van dit onderzoek en kunnen hierdoor als voorname stakeholders worden beschouwd. Hierbij gaat het niet alleen om rechtswetenschappers in eigen land, maar om wetenschappers van verschillende (ook niet-juridische) disciplines in binnen- en buitenland.

3.2.2 Domein van de rechtspraak

Het domein van de rechtspraak omvat zowel de publieke als de private rechtspraak. Belangrijke stakeholders in de publieke rechtspraak zijn ondermeer advocaten, de rechterlijke macht, het OM, de Raad van State, en een deel van het openbaar bestuur. Ook de politie kan beschouwd worden als een belangrijke stakeholder. Zo kent de Politieacademie een eigen onderzoeksprogramma Politie & Wetenschap, waarin regelmatig universitaire rechtswetenschappers participeren. Daarnaast maakt ook het bedrijfsleven gebruik van de wetenschappelijke kennis en draagt het onderzoeksvragen aan. Hierbij kan men denken aan stakeholders zoals bedrijfsjuristen, bankjuristen, verzekeraars, mediators en notarissen.¹³

3.2.3 Domein van de politiek en maatschappij

De politiek vormt een belangrijke speler in het rechtswetenschappelijk onderzoek. In veel onderzoek worden aanbevelingen gedaan voor nieuwe regelgeving of aanpassing van bestaande regelgeving. De wetgevende macht, bestaande uit de Eerste en Tweede kamer en de regering, kan dan ook beschouwd worden als een belangrijke stakeholder. Rechtswetenschappelijk onderzoek komt via verschillende kanalen bij deze stakeholder terecht. Zo voeren rechtswetenschappers bijvoorbeeld opdrachtonderzoek uit voor het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie. Ook beleidsmakers van de andere ministeries zijn regelmatig bij het onderzoek betrokken. Andere gebruikers en/of opdrachtgevers van juridisch onderzoek in het politieke domein zijn adviesorganen van de regering en het parlement, zoals de Raad van State, de Kiesraad en de Raad van de Volksgezondheid en Zorg. Op internationaal niveau zijn er onder andere de Europese Commissie en de Raad van Europa.

Tot slot zijn er de meer algemene maatschappelijke partijen die belang hebben bij het rechtswetenschappelijk onderzoek. Hierbij gaat het vaak om zeer uiteenlopende specifieke groepen of organisaties, die sterk gerelateerd zijn aan het desbetreffende onderzoeksgebied. Voorbeelden van deze maatschappelijke stakeholders zijn de Commissie Gelijke Behandeling, Forum, UNHCR, migrantengemeenschappen, betrokkenen bij claims, non-profit organisaties, Slachtofferhulp, verdachten in een strafproces en de Consumentenbond.

¹³ Deze laatste groepen professionals kunnen ook ondernemers zijn of werken bij bedrijven – ze zijn in die hoedanigheid onderdeel van de maatschappij.

3.3 Onderzoeksoutput

De missie van een onderzoeksgroep geeft richting aan de interactie met stakeholders in verschillende domeinen. Deze interactie kan verschillende vormen aannemen en zal hier beschreven worden in termen van onderzoeksoutput. Per domein worden de belangrijkste outputvormen toegelicht. Vervolgens wordt ingegaan op het beoordelen van de kwaliteit van de output.

Belangrijk te vermelden is dat output voor meerdere domeinen relevant kan zijn; het ene domein sluit het andere niet uit. Met name de domeinen van de rechtswetenschap en rechtspraak zijn, zoals eerder beschreven, sterk met elkaar verweven. Dit komt ook tot uiting in de output.

3.3.1 Domein van de nationale en internationale wetenschap

De meeste output bestaat uit publicaties. Er is een grote verscheidenheid aan publicaties: ze verschillen van elkaar in vorm, doelgroep en functie.¹⁴ De belangrijkste typen die het grootste deel van de output vormen, zijn wetenschappelijke artikelen en vakpublicaties. Zoals eerder toegelicht, zijn wetenschappelijke publicaties vooral gericht op het ‘nastreven van nieuwe inzichten’, en vakpublicaties vooral op het ‘verklaren voor de praktijk’.¹⁵ Dit onderscheid blijkt echter in werkelijkheid vaak moeilijk te maken te zijn. De meeste tijdschriften worden zowel door de wetenschap als de praktijk gelezen. Andere categorieën publicaties waar in het wetenschappelijke domein gebruik van wordt gemaakt zijn: boeken, monografieën, proefschriften (ook grotendeels in de vorm van een monografie, zelden als een bundeling van artikelen) losbladige edities, conferentiebundels en preadviezen. Deze publicatietypen komen voor in beide wetenschappelijke domeinen, met als onderscheid dat het in het nationale domein om Nederlandstalige publicaties gaat en in het internationale om anderstalige publicaties.

Een publicatie die al lange tijd ter discussie staat wat betreft de wetenschappelijke waardering ervan, is de annotatie. Dit is een doorgaans bondig commentaar bij een rechterlijke uitspraak en is zowel op de rechtspraak als op de nationale wetenschap gericht. Inhoudelijke annotaties die een bijdrage leveren aan de *body of academic knowledge* worden als wetenschappelijke opbrengst beschouwd.

Lidmaatschap van (inter)nationale wetenschappelijke commissies is ook een belangrijke vorm van interactie met het wetenschappelijke domein en wordt om deze reden als onderzoeksoutput beschouwd. Dit geldt ook voor lidmaatschap van redacties van wetenschappelijke tijdschriften en van wetenschappelijke netwerken.

Daarnaast levert wetenschappelijk onderzoek een belangrijke bijdrage aan universitair onderwijs voor studenten, bijvoorbeeld in de vorm van leerboeken en (gast)colleges. Andere vormen van output in het wetenschappelijke domein zijn bijdragen aan congressen, conferenties, lezingen, symposia en expertmeetings. Het type publiek en spreker kan hierbij variëren, waardoor niet alleen de nationale en internationale wetenschappelijke domeinen, maar soms ook de andere domeinen worden bereikt.

3.3.2 Domein van de rechtspraak

Het voorlichten en adviseren van de rechtspraak wordt als een belangrijke taak van de rechtswetenschap beschouwd. Dit gebeurt via verschillende interactiekanalen. Net zoals in het wetenschappelijke domein spelen publicaties in wetenschappelijke tijdschriften en vaktijdschriften in het domein van de rechtspraak een

¹⁴ Zie Stolker (2004) over de publicatiecultuur van juristen (Wat maakt een juridisch tijdschrift wetenschappelijk?)

¹⁵ Zie noot 6.

belangrijke rol. Praktijkjuristen maken volop gebruik van deze vormen van onderzoeksoutput. Ook handboeken, monografieën, losbladige edities en preadviezen zijn waardevol voor de praktijk. Een veel voorkomende manier van praktijkadvisering en een typische publicatievorm voor opdrachtonderzoek is rapporten. Deze kunnen door de opdrachtgever uitgegeven worden, door een commerciële uitgever of in een eigen reeks van de universiteit. In deze rapporten worden vaak aanbevelingen gedaan voor veranderingen of verbeteringen van het recht en de rechtspraak. Onderzoek wordt ook wel eens aangehaald in de conclusies bij arresten van de Hoge Raad, al wordt maar zelden expliciet naar rechtswetenschappers verwezen. Daarnaast dienen annotaties als belangrijk middel om de rechtspraak te wijzen op inconsistenties en fouten in rechterlijke uitspraken. Bijvoorbeeld bij de Raad van State worden eens per twee weken onder andere de annotaties besproken. Dit kan ertoe leiden dat de huidige jurisprudentie wordt aangepast.

Een andere manier waarop praktijkjuristen op de hoogte worden gehouden en gebruik maken van rechtswetenschappelijk onderzoek is via lezingen, conferenties, congressen, symposia en expertmeetings. Naast wetenschappers nemen ook juristen uit de publieke en private rechtspraak actief deel aan deze bijeenkomsten. Hier worden niet alleen onderzoeksresultaten gepresenteerd en bediscussieerd, maar worden ook nieuwe onderzoeksvragen geformuleerd. Er is sprake van een sterke interactie tussen de praktijk en wetenschap. Daarnaast vormt rechtswetenschappelijk onderzoek de basis voor cursussen en postacademisch onderwijs. Zo kent de Vrije Universiteit bijvoorbeeld de VU Law Academy, waar onder andere cursussen worden verzorgd, gericht op actuele ontwikkelingen in de juridische vakgebieden en jurisprudentie.

Daarnaast kan rechtswetenschappelijk onderzoek resulteren in de ontwikkeling van instrumenten, handleidingen en gedragscodes die in de rechtspraak en in het bedrijfsleven gebruikt kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn de Leidraad medisch deskundigen in bestuursrechtelijke zaken; de Leidraad onpartijdigheid van de rechter; en de Gedragscode Behandeling Letselschade. Veel van deze tools worden op internet geplaatst, waardoor ze voor een breed publiek bereikbaar en te gebruiken zijn.

Externe functies in de rechtspraak, zoals advocaat of bedrijfsjurist, worden ook als belangrijke vormen van onderzoeksoutput beschouwd. Ditzelfde geldt voor het lidmaatschap van professionele adviescommissies en voor redactielidmaatschap van vaktijdschriften en andere vakpublicaties.

3.3.3 Domein van de politiek en maatschappij

Jaarverslagen en evaluatierapporten van de faculteiten rechtsgelerdheid belichten op diverse manieren de maatschappelijke waarde van het wetenschappelijk onderzoek. Zo wordt er onder andere in verschillende mate ingegaan op maatschappelijke relevantie, output en impact. Bijvoorbeeld in het onderzoekverslag van de Nijmeegse rechtenfaculteit volgt na de paragraaf *research results* de paragraaf *societal impact*. Hierin wordt een aantal aanwijzingen voor maatschappelijke impact benoemd, zoals ‘invloed op politieke en publieke debat’ en ‘lidmaatschap van adviescommissie’. In de laatste zelfevaluatie van de Tilburgse rechtenfaculteit wordt de maatschappelijke relevantie van het onderzoek beschreven in de vorm van externe validatie. Onder deze vorm van validatie wordt onder andere verstaan: contractonderzoek in opdracht van ministeries; projecten in samenwerking met het bedrijfsleven; columns in tijdschriften; en participatie in expertmeetings. Hoewel duidelijk is dat faculteiten belang toekennen aan politieke en maatschappelijke opbrengsten van rechtswetenschappelijk onderzoek, worden deze opbrengsten niet structureel en op vergelijkbare wijze meegenomen in de onderzoeks-evaluaties.

Ook in dit domein vormen verschillende typen publicaties belangrijke wetenschappelijke onderzoeksoutput. Naast vakpublicaties, zoals artikelen in vaktijdschriften, worden populariserende publicaties, zoals krantenartikelen en televisieoptredens, beschouwd als relevante interactievorm met het brede publiek. Daarnaast zijn er de beleids- en adviesrapporten, waarin veelal aanbevelingen worden gedaan voor politieke of maatschappelijke organisaties.

Net zoals in de domeinen van de wetenschap en de rechtspraak vormen bijdragen aan congressen, conferenties, lezingen, symposia en expertmeetings ook in dit publieke domein belangrijke onderzoeksoutput. Zo geven rechtswetenschappers bijvoorbeeld lezingen en presentaties op ministeries, op congressen van de Verenigde Naties en op conferenties georganiseerd door NGO's.

Naast interactie door middel van lezingen en voordrachten, vindt er ook interactie plaats met het politieke en maatschappelijke domein door middel van commissielidmaatschap. Hierbij gaat het om lidmaatschap van politieke en maatschappelijke (advies)commissies, zoals de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, Adviescommissie Burgerlijk Procesrecht, Parlementaire Enquêtecommissies en Commissie Gelijke Behandeling.

3.4 Waarderen van onderzoeksoutput

Kwaliteit van onderzoek heeft drie dimensies:

- de hoeveelheid onderzoeksoutput
- de impact ervan
- de samenstelling van de output in relatie tot de missie en doelstellingen van de onderzoeksgroep of het onderzoeksprogramma

In tabel 1 zijn per domein de belangrijkste indicatoren voor output en impact van rechtswetenschappelijk onderzoek onder elkaar gezet

Het eerste gedeelte van tabel 1 bevat de kwantitatieve outputindicatoren. Hierbij gaat het om het tellen van de output. De omvang van de output zegt hierbij iets over de kwaliteit: veel = goed. Echter, de hoeveelheid wetenschappelijke publicaties of lezingen op conferenties zegt niets over impact. Wanneer een onderzoeksgroep bijvoorbeeld vijf leerboeken eerste druk heeft geproduceerd, kan men uitspraken doen over de omvang van de output, maar niet over de impact. Dit kan wel wanneer het gaat om boeken van tweede druk en verder, dit is een teken van impact. In het tweede gedeelte van de tabel staat een aantal impactindicatoren. Een belangrijke indicator voor impact die in meerdere domeinen een rol speelt, is het uitgenodigd worden om te spreken op conferenties, symposia etc., ook wel *keynotes* genoemd. Ook prijzen en onderscheidingen duiden op impact, net zoals het verwerven van onderzoekssubsidies, zowel tweede- en derdegeldstroommiddelen als internationale middelen.

Citaties en gebruik van publicaties is een andere belangrijke impactindicator. In veel andere wetenschappen worden aan de hand van de Thomson ISI citation index uitspraken over impact gedaan. Deze citatie index heeft een sterk Anglo-Amerikaanse voorkeur. Aangezien er binnen de rechtswetenschap geen andere uitgebreide databank bestaat waarin alle juridische publicaties zijn opgenomen, kan er op dit moment voor de beoordeling van rechtswetenschappelijk onderzoek geen gebruik worden gemaakt van citatie indexen. Rechtswetenschappers gaven aan zelf wel te weten wanneer hun werk gebruikt is, ook al ontbreekt de citatie. Dat hun onderzoek invloedrijk kan zijn blijkt bijvoorbeeld wanneer er Kamervragen gesteld worden of aanpassingen plaatsvinden in wet- en

regelgeving naar aanleiding van een adviesrapport. Concrete verwijzingen naar onderzoekers ontbreken hierbij meestal. Toch kan de rechtswetenschapper in kwestie zijn of haar rol hierin wel aannemelijk maken. Ditzelfde geldt voor de impact van onderzoek op arresten en eerste rechterlijke uitspraken.

Een andere belangrijke impactindicator is het lidmaatschap van specifieke belangrijke commissies. Niet alle commissies kunnen gezien worden als mogelijkheid voor het hebben van impact. Het aanzien en de invloed van commissies lopen sterk uiteen. Onder rechtswetenschappers lijkt hierover overeenstemming te bestaan. Als volgende stap zal men onderling moeten komen tot een specificatie van de belangrijke commissies waarvan het lidmaatschap als impact beschouwd kan worden.

Tabel 1 Kwaliteitsindicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek

Nationale Rechtswetenschap	Internationale Rechtswetenschap	Rechtspraktijk (publiek & privaat)	Politiek & Maatschappij
Output Publicaties <ul style="list-style-type: none"> Nederlandstalige wetenschappelijke publicaties (artikelen; proefschriften; handboeken (1e druk); leerboeken (1e druk); preadviezen;¹⁶ oraties; annotaties) Nederlandstalige vakpublicaties (artikelen; boeken; annotaties) Lidmaatschap nationale wetenschappelijke commissies/netwerken/tijdschriftredacties Bijdragen nationale congressen/symposia/conferenties/expert meetings	Output Publicaties <ul style="list-style-type: none"> Internationale wetenschappelijke publicaties (artikelen; proefschriften; handboeken (1e druk); leerboeken (1e druk); preadviezen;¹⁷ oraties) Internationale vakpublicaties (artikelen; boeken) Lidmaatschap internationale wetenschappelijke commissies/netwerken/ tijdschriftredacties Bijdragen internationale congressen/symposia/conferenties/expert meetings	Output Publicaties <ul style="list-style-type: none"> Wetenschappelijke publicaties (artikelen; proefschriften; handboeken (1e druk); preadviezen; oraties; annotaties) Vakpublicaties (artikelen; boeken; annotaties) Rapporten (adviezen aan rechtspraktijk) Handleidingen/richtlijnen Externe functie rechtspraktijk/adviescommissie Redactielidmaatschap vaktijdschriften/vakpublicaties Bijdragen postacademisch onderwijs	Output Publicaties <ul style="list-style-type: none"> Vakpublicaties (artikelen) Populariserende publicaties Rapporten (adviezen/aanbevelingen voor politieke en maatschappelijke organisaties) Bijdragen congressen/symposia/conferenties/expert meetings Lidmaatschap politieke/maatschappelijke (advies)commissies Bijdragen congressen/symposia/conferenties/expert meetings
Nationale Rechtswetenschap Impact Nederlandstalige leer/handboeken 2e druk Nederlandstalige preadviezen Nationale keynotes (uitnodigingen als spreker) Nationale wetenschappelijke prijzen/onderscheidingen Citaties en gebruik Nederlandstalige publicaties (gebruik en afname leerboeken/studieboeken; aantal artikelen waarop reacties zijn geschreven) Tweedegeldstroom middelen	Internationale Rechtswetenschap Impact Internationale leer-/handboeken 2e druk Internationale preadviezen Internationale keynotes (uitnodigingen als spreker) Internationale wetenschappelijke prijzen/onderscheidingen Citaties en gebruik internationale publicaties (gebruik en afname leerboeken/studieboeken; aantal artikelen waarop reacties zijn geschreven) Internationale middelen (EC bijv.)	Rechtspraktijk (publiek & privaat) Impact Handboeken 2e druk Preadviezen Lidmaatschap specifieke belangrijke commissies Keynotes (uitnodiging als spreker) Citaties en gebruik publicaties (aantal downloads artikelen/ handleidingen/richtlijnen; aantal artikelen waarop reacties zijn geschreven; bijgedragen aan wijziging rechtsregels/rechtspraak) Opdrachtonderzoek rechtspraktijk (derdegeel-stroom)	Politiek & Maatschappij Impact Media-aandacht Lidmaatschap staatscommissies; specifieke belangrijke commissies Citaties en gebruik publicaties (citaties in Kamerstukken; publieke citaties; bijgedragen aan aanpassing wet-/regelgeving) Opdrachtonderzoek politieke/maatschappelijke organisaties (derdegeel-stroom)

¹⁶ Wanneer het aantal preadviezen doorgaans zeer klein is, is het tellen ervan weinig zinvol. Aangezien men gevraagd moet worden om een preadvies te schrijven, kan dit beter als een indicator van impact beschouwd worden.

¹⁷ & ¹⁸ Zie noot 13.

Intermezzo

De conceptuele fase heeft geresulteerd in een model van kenniscirculatie, een beschrijving van relevante domeinen en stakeholders en de formulering van een groslijst van kwaliteitsindicatoren. In de testfase is voor twee onderzoeksgroepen van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit onderzocht hoe maatschappelijke kwaliteit zichtbaar gemaakt kan worden en welke rol stakeholders daarbij kunnen spelen. De volgende aanpak is daarbij gevolgd:

1. Bepalen maatschappelijke missie en doelstellingen

Op basis van documentenanalyse (o.a. de zelfevaluatie 2009) en gesprekken met onderzoekscoördinatoren zijn de maatschappelijke ambities van de groepen en daarbij horende relevante kwaliteitsindicatoren geïnterviewd. Hierbij is gebruikt gemaakt van de indicatoren die in de eerste fase van de pilot naar voren kwamen.

2. Stakeholderanalyse

Er zijn diepte-interviews gehouden met een selecte groep stakeholders die zijn genoemd door de onderzoeksgroepen. De stakeholders zijn op enigerlei wijze betrokken bij het onderzoek of vormen voornamelijk afnemers van het onderzoek. De maatschappelijke stakeholders kunnen worden ingedeeld in twee domeinen: 'rechtspraak' en 'politiek, beleid en maatschappij'. Voor een overzicht van de geïnterviewden, zie bijlage 4. Met de stakeholders is gesproken over onder meer kennisbehoeften, kennisaanbod en vormen van kennisoverdracht. Voor een uitgebreide lijst van gesprekspunten zie bijlage 2

3. Bepalen resultaten en meerwaarde van de aanpak

Identificeren van de resultaten en de meerwaarde van de stakeholderanalyse. Welke vormen van productieve interactie zijn er te onderscheiden? Welk beeld geven de interviews over de maatschappelijke betekenis en impact van het onderzoek?

4. Reflectie

Terugblik op de voorgaande stappen met de betrokken onderzoekscoördinatoren. Welke conclusies zijn er te trekken over het betrekken van stakeholders bij de maatschappelijke evaluatie van onderzoek?

4 Onderzoeksgroep Rechtshandhaving in de risicosamenleving

4.1 Enkele kengetallen

4.1.1 Onderzoekscapaciteit

In het onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving werken onderzoekers uit de disciplines strafrecht en criminologie samen. Het programma is in 2005 gedefinieerd. Ruim veertig onderzoekers nemen deel aan het programma (8,24 fte onderzoekstijd; gemiddeld 0,2 fte onderzoekstijd per onderzoeker). Het programma staat onder leiding van mw. prof. dr. C.C.J.H. Bijleveld (sectie criminologie) en mw. prof. mr. E. van Sliedregt (sectie strafrecht). Tabellen 2 en 3 tonen enkele personele kengetallen van het onderzoeksprogramma.

Tabel 2 Wetenschappelijke staf onderzoeksprogramma, absolute aantallen

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke staf	32	40	41

Tabel 3 Personeelsformatie (fte) onderzoeksprogramma, per 31 december

	2006	2007	2008
Hoogleraren	1,07	1,14	1,49
Vast WP	2,07	1,72	2,07
Promovendi	1,05	2,25	2,25
Tijdelijk WP	4,96	5,81	2,43
Totaal WP	9,15	10,91	8,24
Ondersteuning	0,50	0,89	0,72
Totaal staf	9,55	11,80	8,96

4.1.2 Wetenschappelijke output

Om een beeld te schetsen van de resultaten van het onderzoeksprogramma staan in tabel 4 enkele output-kengetallen uit de zelfevaluatie 2009. De zelfevaluatie bevat alle relevante informatie over onder meer onderzoeksinzet, onderzoeksoutput en wetenschappelijke key publicaties.

Tabel 4 Resultaten onderzoeksprogramma

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	11	6	17
Dissertaties	3	3	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	21	24	26
Artikelen in overige tijdschriften	16	12	8
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	3	0	1
Artikelen in bundels en verzamelwerken	26	24	45
Totaal	80	69	97
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	0	2	2
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	1	1	1
Artikelen	32	36	36
Annotaties	12	4	12
Totaal	45	43	51

4.2 Missie en zelfbeeld van het onderzoeksprogramma

Het zelfevaluatie-rapport 2009 van de faculteit Rechtsgeleerdheid bevat veel zinsneden die verwoorden wat de missie van het onderzoeksprogramma is. Om tot een puntige beschrijving van de missie te komen, zijn verschillende passages uit de zelfevaluatie samengevoegd en gecomprimeerd. De navolgende missiebeschrijving is het resultaat:¹⁹

Onderzoekers van het onderzoeksprogramma ‘Rechtshandhaving in de risicosamenleving’ richten zich op hoogwaardig multidisciplinair strafrechtelijk en criminologisch onderzoek op het gebied van strafrechtelijke handhaving, toetsing en sturing van het geweldsmonopolie, de ontwikkeling van (jeugd)criminaliteit en criminaliteit gepleegd in georganiseerd verband. In het onderzoek wordt nauw samen-gewerkt met nationale en internationale onderzoekers. Het onderzoek heeft tevens een sterke verankering in de rechts- en beleidspraktijk, wat tot uitdrukking komt in interacties met nationale en internationale publieke en private actoren.

Het onderzoeksprogramma is om verschillende redenen wetenschappelijk relevant. Een deel van het onderzoek hanteert innovatieve methoden van rechtsvinding, bijvoorbeeld casuïstiek dat een belangrijke meerwaarde heeft om te komen tot nieuwe inzichten in de werking van het strafrecht en empirisch onderzoek. Een ander deel van het onderzoek is vanwege zijn interdisciplinaire en longitudinale aanpak sterk vernieuwend. In alle gevallen wordt een sterke relatie gelegd tussen verschillende (rechtswetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke) disciplines en tussen theoretische inzichten en empirische bevindingen. Daarbij wordt het belangrijk geacht vooringenomenheid in het onderzoek te voorkomen.

Naast de wetenschappelijke relevantie heeft het onderzoek een sterke maatschappelijke relevantie. De onderzoekers leveren middels hun onderzoek wetenschappelijke inzichten ten behoeve van een evidence-based aanpak van criminaliteit en een bijdrage aan het maatschappelijke debat over het ontstaan, de gevolgen en de aanpak van criminaliteit. Het onderzoek bestudeert de strafrechtelijke handhaving tegen de achtergrond van de maatschappelijke wens om criminaliteit niet alleen te bestrijden, maar ook zoveel mogelijk te voorkomen.

4.2.1 Eén onderzoeksgroep, twee bloedgroepen, vier deelprogramma's

De missie is vrij breed geformuleerd omdat het programma is opgebouwd uit een aantal deelprogramma's die vrij los van elkaar functioneren. De deelprogramma's weerspiegelen de twee bloedgroepen die in het onderzoeksprogramma samenkomen: strafrecht en criminologie. Strafrechtelijk en criminologisch onderzoek zijn redelijk gescheiden disciplines met eigen onderzoeksmethoden en publicatieculturen. Een groot deel van het strafrechtelijk onderzoek valt onder het doctrinair onderzoek (zie figuur 1). Het criminologisch onderzoek is daarentegen te karakteriseren als empirisch onderzoek (figuur 1) en heeft qua methodiek en publicatievormen veel meer samenhang met sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Om recht te doen aan de diversiteit binnen het onderzoeksprogramma geven we in het onderstaande overzicht een beknopt beeld van de vier deelprogramma's. Deelprogramma I is in hoge mate strafrechtelijk geïntendeerd, terwijl in deelprogramma's II, III en IV criminologie dominant is. (jammer dat de indeling niet lijkt te kloppen)

¹⁹ De missie is afgeleid van teksten op pag. 33-38 van de zelfevaluatie 2009. De concept teksten zijn besproken met en aangescherpt door de onderzoekskoördinatoren.

Deelprogramma	Omschrijving
I. Strafrechtelijke handhaving	Het deelprogramma 'Strafrechtelijke handhaving' is breed georiënteerd en kent een hoge mate van variëteit in het onderzoek. Onderzoekers van het deelprogramma verrichten interdisciplinair onderzoek op het terrein van antiterrorismewetgeving en onschuldpresumptie in de context van de risicosamenleving, de rol van casuïstiek bij rechtsvinding, Europese strafrechtregelgeving, internationale inkadering van het strafrecht, publiek-private veiligheidsprogramma's en geografisch-situationele criminologie. In dit deelprogramma vindt veel empirisch onderzoek plaats.
II. Toetsing en sturing van het geweldsmonopolie	Het deelprogramma 'Toetsing en sturing van het geweldsmonopolie' omvat een serie interdisciplinaire onderzoeken (rechts- en sociaalwetenschappelijk) naar de wijze waarop de politie geweld inzet en de situaties waarin de politie zelf geweld ondervindt.
III. Longitudinaal onderzoek ontwikkeling (jeugd)criminaliteit	In het deelprogramma 'Longitudinaal onderzoek ontwikkeling (jeugd)criminaliteit' wordt onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van delinquent gedag tijdens de levensloop en de (collaterale) effecten van sancties. Het onderzoek concentreert zich op meisjes en vrouwen in detentie, de effecten van detentie op de moeders van de kinderen en onderzoek naar de betekenis van groepsfactoren op jeugdcriminaliteit.
IV. Criminaliteit gepleegd in georganiseerd verband	Onderzoekers van het deelprogramma 'Criminaliteit gepleegd in georganiseerd verband' bestuderen het ontstaan en de bestrijding van alle verschijningsvormen van criminaliteit die in groepsverband worden gepleegd, zoals internationale misdrijven, genocide, oorlogsmisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid, maar ook groepsverkrachting en overlast van randgroepjongeren. Het deelprogramma heeft een sterke relatie met onderzoek op het gebied van strafrechtelijke handhaving.

4.3 Domeinen en indicatoren

De brede missie van het onderzoeksprogramma laat niet alleen zien dat het onderzoek een hoge mate van variëteit kent, maar ook dat het relevant is voor uiteenlopende actoren die zich richten op strafrecht en criminologie. In de eerste plaats wil de onderzoeksgroep – passend bij de academische setting – bijdragen aan verbreding en verdieping van wetenschappelijke inzichten. De primaire doelgroep bestaat dan uit peers in het wetenschappelijk domein. Daarnaast ambieert het onderzoek ook een 'sterke verankering in de rechts- en beleidspraktijk'. Dat komt tot uitdrukking in de passage 'interacties met nationale en internationale publieke en private actoren'. De doelgroepen hier zijn de twee maatschappelijke domeinen, namelijk die van de rechtspraktijk en van politiek, maatschappij en beleid.

4.3.1 Domein van de rechtspraktijk

Het domein van de rechtspraktijk omvat zowel de publieke als private rechtspraktijk. Stakeholders in de publieke rechtspraktijk zijn bijvoorbeeld opsporingsinstanties (politie, KLPD), de advocatuur, het Openbaar Ministerie, de rechtspraak, de Raad van State en een deel van het openbaar bestuur. Verwacht mag worden dat via stakeholders een beeld kan worden verkregen van de productieve interacties met onderzoekers van de groep Rechtshandhaving in de risicosamenleving.

Onderzoekers van het programma Rechtshandhaving in de risicosamenleving hebben enkele stakeholders genoemd om mee in gesprek te gaan. Hieronder noemen we de instanties waar semigestructureerde interviews zijn gehouden.²⁰ Per stakeholder is aangegeven welke (verwachte) relatie er is met het onderzoeksprogramma. Bij het overzicht van stakeholders merken we op dat deze deels door onderzoekers vanuit het strafrecht en deels

²⁰ Voor een volledige lijst van geïnterviewde stakeholders zie Bijlage 4. De checklist voor de gesprekken is opgenomen in Bijlage 5.

door onderzoekers vanuit de criminologie zijn aangedragen. Hoewel stakeholders professionele belangstelling kunnen hebben voor beide typen onderzoek, is het belangrijk gevonden dit onderscheid zichtbaar te maken. Daarom is in de tabel per stakeholder aangegeven door welke discipline deze is genoemd. *Verder merken we op dat het hier een selectie van stakeholders betreft en dat het werkelijke aantal stakeholders veel groter is.*

Geïnterviewde stakeholders strafrecht	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
Hoge Raad der Nederlanden	De Hoge Raad is het hoogste rechtscollege binnen de gewone rechterlijke macht in Nederland. Onderzoek naar de toepassing van het strafrecht is relevant voor de Hoge Raad.
Raad voor de rechtspraak	De Raad voor de rechtspraak vormt de schakel tussen de minister van Justitie en de gerechten. De Raad heeft als opdracht te bevorderen dat de gerechten hun rechtsprekende taak goed kunnen vervullen. Als zodanig vervult de Raad een coördinerende, initiërende, stimulerende, facilitaire, toezichhoudende of sturende rol. De Raad heeft ook een wetenschappelijke adviescommissie, die nieuwe rechtswetenschappelijke inzichten vertaalt naar de rechtspraak.
Openbaar Ministerie	Het OM is de instantie die verdachten voor de strafrechter kan brengen. Het OM zorgt ervoor dat strafbare feiten worden opgespoord en vervolgd, in samenwerking met politie en andere opsporingsdiensten. Het OM heeft voor de uitoefening van haar taken baat bij onderzoek naar zowel strafrecht als criminologie.

Geïnterviewde stakeholders criminologie	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
KLPD	Het Korps Landelijke Politie Diensten bestrijdt de (inter)nationale georganiseerde misdaad en houdt toezicht op snelwegen, in de lucht, rond het spoor en op het water. De KLPD levert met gespecialiseerde diensten ook ondersteuning aan het OM en de regionale politie. De KLPD heeft behoefte aan nieuwe criminologische inzichten t.b.v. opsporingsmethoden en - technieken.
Openbaar Ministerie	Het OM heeft belang bij zowel onderzoek naar strafrecht als criminologisch onderzoek. Criminologisch onderzoek kan een rol spelen in opsporingsactiviteiten.
Politie	De politie richt zich op de preventie en opsporing van strafbare feiten. Er bestaat behoefte aan nieuwe criminologische inzichten ten behoeve van opsporingsmethoden en - technieken.
Dienst Justitiële Inrichtingen (Ministerie van Justitie)	De DJI zorgt namens de Minister van Justitie voor de uitvoering van straffen en vrijheidsbenemende maatregelen, die na uitspraak van een rechter zijn opgelegd. De DJI heeft behoefte aan inzichten in sociale en psychologische kenmerken van delinquenten.

4.3.2 Domein van politiek, beleid & maatschappij

Het brede domein van de politiek, het beleid en de maatschappij omvat publieke en private actoren die opiniërend of beleidsconstruerend bezig zijn met veiligheid, criminaliteitspreventie en strafrechtelijke vervolging. Ook voor dit domein zijn vanuit strafrecht en criminologie enkele stakeholders aangedragen om mee in gesprek te gaan.

Geïnterviewde stakeholders strafrecht	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
Ministerie van Justitie	Het Ministerie van Justitie ontwikkelt beleid en wetgeving rond rechtspleging en rechtshandhaving, preventie en migratie en heeft daarom behoefte aan inzicht over de werking van strafrechtelijke maatregelen.
Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (Ministerie van Justitie)	Het WODC is belast met het verrichten van onderzoek en het doen verrichten van onderzoek, het adviseren over voorgenomen beleidsprogramma's en te voeren beleid en te verrichten onderzoek alsmede het verspreiden van binnen het WODC aanwezige kennis op het terrein van Justitie en met de documentatie van (sociaal-) wetenschappelijke publicaties.
Openbaar Ministerie	Het OM is de instantie die verdachten voor de strafrechter kan brengen. Het OM zorgt ervoor dat strafbare feiten worden opgespoord en vervolgd, in samenwerking met politie en andere opsporingsdiensten. Het OM heeft voor de uitoefening van haar taken baat bij onderzoek naar zowel strafrecht als criminologie.

Geïnterviewde stakeholders criminologie	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
Gemeente	Het gemeentebestuur richt zich onder meer op de handhaving van de openbare orde en veiligheid. De burgemeester is verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde en wordt daarbij ondersteund door een (informerende en adviserende) beleidsafdeling.
Ministerie van Justitie	Het Ministerie van Justitie heeft niet alleen belang bij onderzoek naar strafrecht. Ook criminologisch onderzoek kan binnen het brede ministeriële takenpakket relevant zijn voor beleidsontwikkeling.
Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid	Het CCV is een publiek-privaat gefinancierde organisatie die kennis en samenhangende instrumenten ontwikkelt en implementeert om de maatschappelijke veiligheid te vergroten. Het CCV stimuleert samenwerking tussen publieke en private organisaties om criminaliteit integraal terug te dringen en vormt een schakel tussen beleid en praktijk.
Dienst Justitiële Inrichtingen (Ministerie van Justitie)	De DJI zorgt namens de Minister van Justitie voor de uitvoering van straffen en vrijheidsbenemende maatregelen, die na uitspraak van een rechter zijn opgelegd. De DJI heeft behoefte aan inzichten in sociale en psychologische kenmerken van delinquenten.

4.3.3 Maatschappelijke kwaliteitsindicatoren

Uit tabel 1, het overzicht van kwaliteitsindicatoren dat in de eerste fase is ontwikkeld, is een selectie gemaakt van vier kernindicatoren die een beeld moeten geven van de relatie tussen het onderzoek en de praktijk. Deze indicatoren zijn in de gesprekken met de onderzoeksgroepen genoemd als kernindicatoren. Ze vormden een belangrijk onderdeel in de gesprekken met stakeholders met als centrale vragen: *zijn deze kwaliteitsindicatoren inderdaad betekenisvol en welk beeld van de maatschappelijke impact ontstaat als we informatie verzamelen op deze indicatoren.*

1. Vakpublicaties en annotaties

Deze zijn naar verwachting relevant voor beide maatschappelijke domeinen. Deze publicaties en annotaties bereiken zowel de wetenschappelijke collega's als de professionals in het veld van de rechtspraak. Relevante tijdschriften zijn bijvoorbeeld: Nederlands Juristenblad (NJB), Delikt en Delinkwent, Nederlandse Jurisprudentie (NJ) en Strafbblad.

2. Lidmaatschap adviescommissies

Dergelijke lidmaatschappen zijn naar verwachting relevant voor beide domeinen. Via deelname aan adviescommissies kan (nieuwe) wetenschappelijke kennis worden ingebracht voor advies- en beleidsprocessen. Een overzicht van alle commissiewerkzaamheden, die een relatie hebben met de praktijk zie Bijlage 6.

3. Nevenfuncties in de rechtspraak

Nevenfuncties zijn naar verwachting relevant voor het domein van de rechtspraak. Onderzoekers die een nevenfunctie hebben in de rechtspraak (bijvoorbeeld als rechter-plaatsvervanger of als raadsheer-plaatsvervanger) kunnen langs die weg hun kennis kwijt in de rechtspraak en tegelijkertijd ervaring opdoen in die rechtspraak. Nevenfuncties kunnen ook onderdeel zijn van of leiden tot samenwerkingsverbanden tussen wetenschap en rechtspraak (bijv. studentstages of gastcolleges). Voor een overzicht van alle nevenfuncties in de rechtspraak, zie bijlage 6.

4. Postacademisch onderwijs

Dit type onderwijs is naar verwachting relevant voor het domein van de rechtspraak. Het postacademisch onderwijs van de faculteit Rechtsgeleerdheid is ondergebracht in de VU Law Academy. Die verzorgt postgraduate education voor juristen ten behoeve van hun beroepspraktijk. In alle cursussen staat de praktijkgerichtheid centraal. Er kan onderscheid gemaakt worden naar PO-cursussen en Incompany-cursussen. Bij de PO-cursussen (met grotere groepen) wordt gebruik gemaakt van de interactieve werkcollegevorm waardoor tweerichtingsverkeer ontstaat en docenten veel informatie terugkrijgen van praktijkjuristen. Bij Incompany-cursussen (met doorgaans minder deelnemers) worden van te voren relevante kwesties bij de desbetreffende organisatie in kaart gebracht waardoor docenten met hun kennis van wetgeving, jurisprudentie en praktijk direct met de deelnemers in discussie kunnen. Daarmee versterkt de praktijk van de deelnemers op haar beurt weer het informatieniveau van de docenten. Een overzicht van postacademisch onderwijs, verbonden aan het onderzoeksprogramma, is weergegeven in bijlage 8.

Aanvullende wegen voor kennisoverdracht van wetenschap naar praktijk

Vanzelfsprekend zijn er naast deze kernindicatoren ook andere indicatoren beschikbaar (zie ook de rapportage van fase 1). De faculteit heeft een overzicht gemaakt van niet-wetenschappelijke output, waarin een duidelijke relatie zichtbaar is tussen wetenschap en praktijk. Bijlage 10 geeft een beeld van alle maatschappelijk georiënteerde activiteiten van de onderzoeksgroep. In de gesprekken met stakeholders is ook gevraagd of aan deze set van vier indicatoren andere indicatoren kunnen worden toegevoegd vanuit praktijkperspectief.

4.4 Stakeholderanalyse

De stakeholders zijn benaderd voor een semigestructureerd diepte-interview over de interactie tussen wetenschap en praktijk, en in het bijzonder over de wisselwerking tussen het onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving en de eigen professie. Hieronder staan de belangrijkste uitkomsten van de gesprekken, gerangschikt naar de twee domeinen: Rechtspraak en Politiek, beleid en maatschappij.

4.4.1 Domein van de rechtspraak

De stakeholders zijn te verdelen in een groep die belang heeft bij dogmatisch, strafrechtelijk onderzoek en een groep die vooral geïnteresseerd is in empiristisch, criminologisch onderzoek volgens sociaalwetenschappelijke methoden. Dat kwam in de interviews duidelijk naar voren. Bij de beschrijving van de uitkomsten wordt deze dualiteit in acht genomen.

Voordat een uitspraak wordt gedaan over de vier kernindicatoren, worden eerst enkele algemene noties over de relatie tussen wetenschap en praktijk gepresenteerd. Deze laten zien hoe naar wetenschappelijk onderzoek wordt gekeken en welke betekenis daaraan wordt verleend door de praktijk.

Algemene noties over de betekenis van rechtswetenschap voor de praktijk

Kritische (wetenschappelijke) beschouwing van het recht is belangrijk

Vanuit de optiek van de stakeholders die vooral met rechtspraak en strafrecht te maken hebben, dan is er veel behoefte aan een kritische (wetenschappelijke) analyse van de toepassing van het recht. Het is de taak van de rechtswetenschap om vanuit wetenschappelijk perspectief te reflecteren op de rechtspraak. Is de rechtspraak consistent en voorspelbaar? Wordt het recht op de juiste manier toegepast? Onderzoekers doen verslag van dergelijke bespiegelingen in annotaties, die door de rechtspraktijk (m.n. OM, rechters, advocatuur) veel gelezen worden. Het is voor de rechtspraak niet belangrijk of de kritische reflectie afkomstig is van VU-onderzoekers van Rechtshandhaving in de risicosamenleving of van onderzoekers van andere universiteiten. Dat onderscheid wordt niet gemaakt. Veel belangrijker is de inhoud van het commentaar. De interviews leren dat enkele onderzoekers uit het onderzoeksprogramma (evenals onderzoekers van andere universiteiten) een sterke reputatie hebben op het gebied van invloedrijke annotaties. Voor de rechtspraak is het belangrijk dat de wetenschap zich niet verliest in abstracties. De analyse van het recht moet concreet en toepasbaar zijn wil het betekenis krijgen. Dat blijkt volgens de stakeholders in wisselende mate het geval. Welke impact annotaties en vakpublicaties precies hebben in de praktijk valt lastig te achterhalen. In rechterlijke uitspraken wordt in principe niet verwezen naar annotaties.

Praktijkjuristen in het strafrecht maken vertaalslag

Om de vertaalslag van wetenschappelijke kennis naar praktijkrelevante kennis te maken heeft de Raad voor de Rechtspraak een wetenschappelijke adviescommissie ingesteld, die wetenschappelijke kennis inventariseert en hapklaar maakt voor de rechtspraak. Artikelen uit vaktijdschriften worden vertaald naar korte toepasbare teksten voor de gebruikers binnen de rechterlijke macht. Vanwege de grote hoeveelheid kennis en publicaties wordt ontsluiting en het vertalen naar kant-en-klare teksten steeds belangrijker.

Rechtspraak zoekt zelf ook verbinding met universiteiten

Binnen de rechtsgeleerdheid wordt het belangrijk gevonden de verbinding te zoeken met de maatschappij waar kennis wordt toegepast en bestendig. Uit enkele interviews komt naar voren dat de rechtspraak zelf ook steeds actief op zoek is naar relaties met universiteiten. Dat komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in onderzoeksstages voor studenten. Studenten vormen een belangrijke schakel tussen nieuwe kennis en de rechtspraktijk.

Veel studenten criminologie doen een stage in de praktijk in het kader van of in combinatie met een afstudeerscriptie. Door de inzet van deze studenten en het begeleiden wordt kennis en kunde geboden aan de praktijk. Naast het belang van het absorberen van nieuwe wetenschappelijke kennis door de rechtspraak kunnen studentstages ook om twee andere redenen voor de praktijk interessant zijn: ten eerste bieden stages de mogelijkheid om praktijkgericht onderzoek te laten doen (met deels wetenschappelijke begeleiding), ten tweede biedt het de gelegenheid voor het 'scouten' van aanstormend juridisch talent.

De rechtspraak heeft ook een aantal leerstoelen aan Nederlandse universiteiten ingesteld. Deze leerstoelen voorzien in een behoefte tot vermaatschappijking en wetenschappelijke verdieping van de rechtspraak. De samenwerking die de rechtbanken hebben met universiteiten vormen een uiting van de dialoog die de rechtspraak wil met de samenleving.

Ook het Openbaar Ministerie streeft – evenals de rechtspraak – naar verdere academisering van de organisatie. Daartoe is bijvoorbeeld een cassatiedesk ingesteld (betreft alle zaken waarin het OM cassatie instelt) en is een intern wetenschappelijk bureau opgericht als kennistransferpunt. Verder heeft het OM een in samenwerking met de Universiteit Maastricht een leerstoel ingesteld. Het doel van deze initiatieven is de eigen organisatie van voldoende wetenschappelijke kennis te voorzien om het werk effectief te kunnen uitvoeren.

Het Amsterdamse parket heeft een samenwerkingsovereenkomst met de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU. Er zijn afspraken gemaakt over stages voor studenten, actualiteitencolleges en het OM levert onderzoeksdata voor criminologisch onderzoek. Door de intensieve contacten kan het ook voorkomen dat aan een hoogleraar advies wordt gevraagd in het voortraject van een zaak. Dergelijke advisering valt niet onder derde geldstroom-onderzoek, maar wordt door de hoogleraren beschouwd als een maatschappelijke taak van de universiteit.

Tot slot treden verschillende onderzoekers binnen de Amsterdamse rechtbank regelmatig op als rechter-plaatsvervanger of raadsheer-plaatsvervanger.

Criminologisch onderzoek belangrijk voor opsporing

Voor het werk van Officieren van Justitie zijn naast kennis over rechtspraak ook criminologische inzichten belangrijk. Ook de politie heeft in haar opsporingstaken veel belangstelling voor criminologisch onderzoek. In opsporingszaken worden stappen doorlopen als: analyse van daderkenmerken, gedragsanalyse, ruimtelijk-temporele analyse en daderprofilering. In dat onderzoeksproces spelen inzichten uit de criminologie (met sociaal-wetenschappelijke fundering) een rol van betekenis. Een van de geïnterviewden heeft intensief samengewerkt met een VU-onderzoeker op het gebied van geografische daderprofilering. Deze samenwerking mondde uit in een gezamenlijke publicatie.

Onafhankelijkheid van ‘het recht’ nodigt niet altijd tot diepgaande samenwerking

Hoewel er sprake is van een toenemende mate van samenwerking blijven wetenschap en rechtspraak op enige afstand van elkaar staan. Vanwege de onafhankelijkheid van de rechtspraak, het OM, maar bijvoorbeeld ook de politie, verloopt het op gang brengen van diepgaande samenwerkingsverbanden vaak moeizaam. Bij opsporing en rechtspraak horen regels van vertrouwelijkheid en geheimhouding, die het niet vanzelfsprekend maken om vrijelijk gegevens uit te wisselen.

Zoeken naar structurele verbinding tussen politie en wetenschap

Ook de politie zoekt verbindingen met de wetenschap. De KLPD heeft een wetenschapsmakelaar die de relatie legt tussen het politiewerk en recent criminologisch onderzoek. De wetenschapsmakelaar besteedt ook onderzoek uit aan universiteiten.

Regiokorpsen hebben vaak eveneens een wetenschapsmakelaar die de verbinding legt tussen wetenschappelijke kennis en het uitvoerende politiewerk. De politie Amsterdam-Amstelland organiseert kennisateliers rond actuele thema's uit de criminologie. De kunst is vaak uit het grote aanbod van kennis die informatie te halen die concreet en toepasbaar is in de politiepraktijk. Voor de wetenschap lijkt het vaak lastig wetenschappelijke kennis praktisch en toepasbaar te maken.

Een voorbeeld van een zeer relevant onderzoek is een boek over geweld in de publiekscontacten van de politie-regio Amsterdam-Amstelland.²¹ Het boek leidde tot een aantal praktische aanbevelingen die zijn overgenomen in de praktijk. Het boek wordt binnen het politiekorps beschouwd als een belangrijke studie met een grote impact op het politiebeleid.

Evenals voor de rechtspraak gelden ook voor politieonderzoek regels voor geheimhouding bij lopende en afgeronde zaken. Daardoor kan het voor de wetenschap moeilijk zijn onderzoeksdata te verzamelen. Om de verbinding tussen wetenschap en politie te intensiveren worden tal van initiatieven ontplooid. Een voorbeeld is de samenwerking tussen de politie Amsterdam-Amstelland, de gemeente Amsterdam en de Faculteit Sociale Wetenschappen aan de VU voor de oprichting van een bijzondere leerstoel Veiligheid en Burgerschap (sinds 2006). De leerstoel wordt bezet door een onderzoeker, die tot 2004 werkzaam was als universitair docent Criminologie bij de afdeling Strafrecht en Criminologie van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU.

Recent is ook een samenwerking gestart tussen het politiekorps Amsterdam en de faculteit Rechtsgeleerdheid over operationele strategieën. De politie levert data over criminaliteit waarmee onderzoekers aan de slag gaan. Ook de Politieacademie werkt samen met de wetenschap bij de opleiding van politiemensen en kennisontwikkeling voor politieonderzoek. De onderzoeksfunctie van de Politieacademie is belegd binnen Onderzoek, Kennis & Ontwikkeling. Vanuit de Politieacademie wordt veel samengewerkt met universiteiten, onder andere in het programma Politie & Wetenschap.

Toenemende behoefte aan empirische methoden en inzichten

Een van de geïnterviewden noemde het toenemende belang van empirisch georiënteerde onderzoeksmethodologische kennis voor rechtenstudenten. Juristen hebben over het algemeen weinig kennis van sociaal-wetenschappelijke methoden van onderzoek die ondersteunend kunnen zijn in de voorbereiding van rechtszaken. Een criminologisch-juridische afstudeerrichting aan de VU biedt naast een juridische studie ook onderzoeksmethodologische vaardigheden. Studenten die deze opleiding hebben gevolgd kunnen vaak beter worden ingezet bij het parket dan studenten die uitsluitend juridisch geschoold zijn.

De betekenis van de vier kernindicatoren

Vaktijdschriften

In interviews - met name in de rechtspraktijk - werd het belang van annotaties en artikelen in vaktijdschriften onderkend. Daarnaast werd in die gesprekken ook regelmatig het belang van goede standaardwerken genoemd. Krachtige juridische boeken (vaak naslagwerken) blijken minstens zo belangrijk voor het werk van professionals als tijdschriften. Een van de respondenten noemde bijvoorbeeld een belangrijk boek van VU-onderzoekers over internationaal strafrecht, dat op veel waardering van het veld kan rekenen. Internationaal strafrecht is een vakgebied dat vraagt om goede wetenschappelijke beschouwing, omdat het relatief sterk in ontwikkeling is. Ook een leerboek over materieel strafrecht van VU-juristen oogst de nodige waardering vanwege de kritische doordenking en consistente analyses. Juridische standaardwerken met een praktische toepasbaarheid zouden – naast vaktijdschriften – dan ook als maatschappelijke kwaliteitsindicator in overweging kunnen worden genomen.

²¹ Naeyé, J. (2006). *Hard én zacht. Geweld in de publiekscontacten van de politieregio Amsterdam-Amstelland*, Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Lidmaatschappen adviescommissies

Stakeholders geven aan dat adviescommissies waaraan, naast de magistratuur, advocatuur en het OM, ook academici deelnemen, een belangrijke rol kunnen spelen bij de doorlichting van het strafprocesrecht. Prille wetsvoorstellen kunnen aan dergelijke commissies worden voorgelegd om de consistentie en bestendigheid van wetgeving te toetsen. Verschillende onderzoekers uit het programma Rechtshandhaving in de risicosamenleving maken deel uit van dergelijke commissies (zie bijlage 6). De betekenis van wetenschappers, waaronder die van de VU, in landelijke of regionale adviescommissies is evident volgens de geïnterviewde stakeholders.

Nevenfuncties

Het inschakelen van onderzoekers als rechter-plaatsvervanger of raadsheer-plaatsvervanger wordt door stakeholders uit de rechtspraak belangrijk gevonden. Zowel voor de wetenschap als de rechtspraak levert dat belangrijke meerwaarde op. De onderzoeker krijgt de gelegenheid uit zijn 'ivoren toren' af te dalen in de praktijk en ondervindt de complexiteit van de rechtspraak aan den lijve. De rechtspraak wordt op haar beurt (tijdelijk) voorzien van een wetenschappelijke professional met een ruime expertise in onderzoek naar het recht. Vier onderzoekers uit het onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving hebben een nevenfunctie in de rechtspraak (voor namen zie bijlage 6).

Nevenfuncties in de rechtspraak worden belangrijk gevonden, maar tegelijkertijd kwam in de interviews naar voren dat de wetenschap zich ook kritisch en afstandelijk moet kunnen blijven opstellen. De wetenschap mag geen onderdeel van de rechtspraak worden. Evenals bij de kernindicator 'vakpublicaties/annotaties' blijft het bij de kernindicator 'nevenfuncties' lastig te beoordelen wanneer en hoe de maatschappelijke meerwaarde wordt bereikt. Dat die aanwezig is wordt door stakeholders breed onderkend, maar het bleek voor de geïnterviewde stakeholders lastig om concrete cases te noemen waarin die meerwaarde van nevenfuncties precies tot uitdrukking kwam.

Postacademisch onderwijs

De betekenis van postacademisch onderwijs is moeilijk op waarde te schatten. De oordelen lopen sterk uiteen. Sommige geïnterviewden vinden postacademisch onderwijs belangrijk om op de hoogte te blijven van nieuwe wetenschappelijke kennis. Via postacademisch onderwijs worden nieuwe inzichten overgebracht, actualiteiten in het recht doorgrond en daardoor draagt het bij aan de professionalisering van de rechtspraak. Anderen wijzen op het obligate karakter (postacademisch onderwijs is voor veel praktijkjuristen verplicht) en het feit dat iemand die zij vakgebied goed bijhoudt weinig nieuws hoort in de colleges. Dit kan overigens ook komen doordat afnemende instanties vaak de wens hebben om nieuwe kennis in hapklare brokken te presenteren zonder al te veel theoretische achtergrondbeshouwingen.

4.4.2 Domein van politiek, beleid & maatschappij

Het domein politiek, beleid en maatschappij is breed en veelvormig. Toch zien we enkele overeenkomsten in kennisbehoefte van stakeholders in dit domein. De aandacht gaat vooral naar het vergaren van evidence based inzichten voor beleidsvorming en het maatschappelijk debat. In de bevindingen die we hierna presenteren, onderscheiden we enkele algemene noties die relevant zijn voor de relatie tussen wetenschap en praktijk, en de betekenis van de vier geselecteerde kernindicatoren.

Algemene noties over de betekenis van rechtswetenschap voor de praktijk

Strafrechtbeleid heeft behoefte aan analyse van wetgeving

Het beleid zoekt naar antwoorden op complexe maatschappelijk-juridische vraagstukken. De directie Wetgeving van het Ministerie van Justitie bijvoorbeeld, bewaakt de kwaliteit van wetgeving en heeft daarvoor belang bij twee typen onderzoek. In de eerste plaats is er behoefte aan analyse van wetgeving in onderlinge samenhang. De kwaliteit van wetgeving is gebaat bij consistentie en uitvoerbaarheid. Een kritische en dogmatische reflectie vanuit de wetenschap kan de kwaliteit van wetgeving bevorderen. Ten tweede bestaat behoefte aan empirisch onderzoek naar de doorwerking van wetgeving. In het politieke debat worden vaak maatregelen voorgesteld voor handhaving en sanctionering zonder dat duidelijk is welke effecten dit zal hebben. Op basis van empirisch onderzoek kunnen voorspellingen worden gedaan over de betekenis en impact van nieuwe wetgeving. Met name op het gebied van internationaal strafrecht valt nog veel onderzoek te verrichten volgens enkele stakeholders. Het Europese Verdrag van Lissabon leidt tot veel nieuwe vragen over de inrichting en werking van het Europees strafrecht. Voor de wetenschap liggen veel vragen klaar over de harmonisering van het strafrecht in Europees verband en de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit. De VU neemt naar het oordeel van stakeholders een belangrijke positie in bij de analyse van het internationaal recht en de verdere ontwikkeling van het vak.

Criminologisch onderzoek voorziet in behoefte aan evidence based beleid

Het Ministerie van Justitie is een belangrijke afnemer van juridische en criminologische wetenschappelijke kennis. Dat geldt voor beleidsdirecties (bijv. de directie Justitieel Jeugdbeleid), maar ook voor de directie Wetgeving en de uitvoerende instanties, zoals de Dienst Justitiële Instellingen (DJI).

Een actueel voorbeeld van een VU-onderzoek waarin verschillende stakeholders samenkomen, gaat over het welzijn van kinderen van gedetineerde moeders. In 2007 is vanuit de sectie criminologie een onderzoek gestart naar het welzijn van kinderen van gedetineerde moeders. Het doel van het onderzoek was om te bestuderen of, en indien aanwezig in welke mate, deze kinderen psychologische en sociale problemen ondervinden wanneer zij gescheiden worden van hun moeder door haar detentie. DJI heeft in samenwerking met VU-criminologen het onderzoeksproject opgezet. Na een eerste fase, die is gefinancierd door het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), is met steun van DJI het onderzoek verder uitgebouwd naar een grotere populatie. In die volgende fase raakte ook de Directie Justitieel Jeugdbeleid van het Ministerie van Justitie betrokken. Dit gebeurde toen in 2008 Kamervragen werden gesteld en de beleidsambtenaren van de minister van Justitie de noodzaak zagen om empirische inzichten te vergaren om deze te kunnen beantwoorden. De eindconclusies van het onderzoek zijn in december 2009 aan de staatssecretaris van Justitie aangeboden. Hoewel het wetenschappelijke onderzoek geen concrete aanbevelingen bevat en nog enkele vragen onbeantwoord laat, wordt het onderzoek zeer relevant geacht voor de Tweede Kamer en de beleidsontwikkeling op het departement.

WODC vervult spilfunctie in vertaling van wetenschappelijke kennis naar beleid

De formulering van kennisvragen en de uitbesteding van onderzoek door het Ministerie van Justitie verloopt hoofdzakelijk via het WODC. Het WODC is enerzijds een mogelijke opdrachtgever voor universitaire onderzoekers. Anderzijds worden voor de begeleidingscommissies, die het WODC bij onderzoeken instelt, wetenschappers gevraagd. Onderzoekers van de VU zijn zeer regelmatig lid van dergelijke begeleidingscommissies (zie bijlage 6). Veel WODC-onderzoek richt zich op vragen over beleid, wetgeving, handhaving en gedrag.

Criminologisch onderzoek relevant voor lokaal bestuur en opsporingsinstellingen

Op het niveau van het lokale openbaar bestuur, bijvoorbeeld bij de Directie Openbare Orde en Veiligheid van de gemeente Amsterdam, bestaat behoefte aan kennis over voorkoming en bestrijding van criminaliteit. Vooral criminologen kunnen in deze behoefte voorzien. In de praktijk blijkt de gemeente vooral onderzoek te laten uitvoeren door gespecialiseerde (commerciële) onderzoeksbureaus, omdat die gewend zijn toepasbare kennis in korte tijd te leveren.

De gemeente Amsterdam heeft in samenwerking met de Politie Amsterdam-Amstelland een leerstoel Veiligheid en Burgerschap bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de VU ingesteld. Deze leerstoel voorziet in de nodige kennis over criminaliteit op stads- en buurniveau. Tegelijkertijd is de onderzoeksgroep ook sterk wetenschappelijk van aard, waardoor de aansluiting op concrete beleids- en uitvoeringsvragen vaak nog een bewerkingslag vraagt. De samenhang tussen de leerstoel Veiligheid en Burgerschap bij de Faculteit Sociale Wetenschappen van de VU en het werk van de sectie Criminologie van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU lijkt voor de buitenstaander beperkt. Omdat er inhoudelijk veel raakvlakken zijn, ligt het voor de hand dat de groepen intensiever samenwerken dan nu het geval is. Dit gebeurt inmiddels ook via het Phoolan Devi Interfacultaire onderzoeksinstituut.

De betekenis van de vier kernindicatoren

Vakpublicaties

Anders dan in het domein van de rechtspraak wordt in het domein van politiek, beleid en maatschappij het juridische discours in strafrechtelijke tijdschriften weinig intensief gevolgd. De aandacht van het beleid gaat eerder naar criminologische tijdschriften en onderzoeksrapporten (m.n. opdrachtonderzoek).

Lidmaatschappen adviescommissies

Deelname van strafrecht deskundigen en criminologen aan adviescommissies wordt over het algemeen belangrijk gevonden. Het is een laagdrempelige manier om kennis uit de wetenschap direct te laten toetsen aan de beleidspraktijk.

Nevenfuncties

Hieronder verstonen we parttime aanstellingen van onderzoekers in de rechtspraktijk. Het komt zelden voor dat een onderzoeker een aanstelling heeft in de beleidspraktijk. Dat maakt deze indicator – zoals ook vooraf aangegeven door de onderzoeksgroep – minder relevant voor het domein van politiek, beleid en maatschappij.

Postacademisch onderwijs

De stakeholders die we hebben geïnterviewd hebben nauwelijks ervaring met dit type onderwijs. Daaruit leiden we af dat postacademisch onderwijs als kwaliteitsindicator voor het domein van politiek, beleid en maatschappij minder relevant is. Dit werd ook vooraf aangegeven door de onderzoeksgroep.

4.5 Analyse en conclusies

Uit de missie van de onderzoeksgroep Rechtshandhaving in de risicosamenleving, zoals verwoord in de zelf-evaluatie 2009, blijkt dat er een grote mate van maatschappelijke relevantie in het onderzoek aanwezig is. In de missie gaat het bijvoorbeeld over de evidence based inzichten voor de aanpak van criminaliteit en de bijdrage aan het maatschappelijk debat over strafrechtelijke handhaving en criminaliteitspreventie.

In het kader van deze pilot studie zijn aan deze missie enkele kernindicatoren verbonden. Die kernindicatoren waren voorheen niet geëxpliciteerd. Dat verklaart waarom er in de taal van de missieformulering geen nadrukkelijk verband is met die indicatoren. Als de indicatoren voor rechtsgeleerdheid na afronding van deze pilot studie nog steeds relevant worden geacht, kan in overweging worden genomen de missie te herformuleren in lijn met deze indicatoren. Dat maakt de samenhang nog wat groter.

Tevens komt in de missie, met name in de vier 'deelmissies', de tweedeling in strafrecht en criminologie naar voren. Die tweedeling zette zich ook voort bij de selectie van stakeholders en in de gesprekken met stakeholders. Bij een maatschappelijke evaluatie van het onderzoek volgens een methode van kwaliteitsindicatoren en het betrekken van stakeholders dient met deze dualiteit rekening te worden gehouden. Voor strafrecht zijn andere stakeholders en andere maatschappelijke kwaliteitsindicatoren (vakpublicaties/annotaties, lidmaatschappen adviescommissies, nevenfuncties, postacademisch onderwijs) relevant dan voor criminologisch onderzoek (onderzoeksrapporten, lidmaatschappen adviescommissies).

Hoewel binnen de reikwijdte van deze pilot studie maar met een beperkt aantal stakeholders is gesproken (het aantal stakeholders is in werkelijkheid vele malen groter), hebben de interviews interessante inzichten opgeleverd over de relatie tussen onderzoek en rechts-, uitvoerings- en beleidspraktijk. Zo lijkt de *maatschappelijke betekenis* van het onderzoek voor de praktijk groot, maar blijkt het moeilijk de *maatschappelijke impact* van het onderzoek te preciseren.

In het algemeen zien hebben veel stakeholders, zowel in de rechtspraktijk als in het beleid, behoefte aan praktisch toepasbare kennis; kennis die in hapklare brokken wordt aangeleverd, goed toegankelijk is en waarmee praktijkprofessionals uit de voeten kunnen. De wetenschap voorziet niet altijd in die praktische behoefte. De wetenschap blijkt niet altijd concrete oplossingen te kunnen aandragen voor beleids- en uitvoeringsproblemen.

Tot slot oefenen stakeholders maar in beperkte mate invloed uit op de vraagstelling en richting van het onderzoek. Dat gebeurt feitelijk alleen bij opdrachtonderzoek. In het algemeen bepaalt de onderzoeksgroep de kernthema's en onderzoeksvragen, wat past bij het streven naar wetenschappelijke autonomie.

5 Onderzoeksgroep Migratierecht

5.1 Enkele kengetallen

5.1.1 Onderzoekscapaciteit

In het onderzoeksprogramma Migratierecht werken onderzoekers van de afdelingen Staats- en Bestuursrecht en Internationaal Recht en Rechtsvergelijking. Het programma is in 2001 van start gegaan. Twaalf onderzoekers nemen deel aan het programma (5,37 fte onderzoekstijd; gemiddeld 0,45 fte onderzoekstijd per onderzoeker). Het programma staat onder leiding van prof. mr. T.P. Spijkerboer. Tabellen 5 en 6 laten enkele personele kengetallen van het onderzoeksprogramma zien.

Tabel 5 Wetenschappelijke staf, absolute aantallen

	2006	2007	2008
Wetenschappelijk staf	9	9	11

Tabel 6 Personeelsformatie (fte) onderzoeksprogramma, per 31 december

	2006	2007	2008
Hoogleraren	0,65	0,62	0,42
Vast WP	1,05	1,05	1,05
Promovendi	2,55	1,80	3,90
Tijdelijk WP	0,00	0,00	0,00
Totaal WP	4,25	3,47	5,37
Ondersteuning	0,23	0,28	0,47
Totaal staf	4,48	3,75	5,84

5.1.2 Wetenschappelijke output

Tabel 7 geeft een overzicht van de resultaten van het onderzoeksprogramma Migratierecht in de periode 2006-2008. Deze getallen zijn overgenomen uit de zelfevaluatie 2009, waarin een beeld wordt gegeven van alle relevante informatie over onderzoeksinzet en onderzoeksoutput.

Tabel 7 Resultaten onderzoeksprogramma

	2006	2007	2008
Wetenschappelijke publicaties			
Monografieën en handboeken	2	2	4
Dissertaties	1	2	0
Artikelen in gerefereerde tijdschriften	1	4	1
Artikelen in overige tijdschriften	2	6	5
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	0	0	0
Artikelen in bundels en verzamelwerken	5	6	5
Totaal	11	20	15
Vakpublicaties			
Monografieën en handboeken	2	3	0
Bundels en verzamelwerken (mits red.)	1	0	0
Artikelen	11	2	8
Annotaties	33	49	29
Totaal	47	57	37

5.2 Missie en zelfbeeld van het onderzoeksprogramma

Het zelfevaluatierapport 2009 geeft een beeld van de missie van het onderzoeksprogramma Migratierecht. Om tot een bondige beschrijving van de missie te komen, zijn verschillende passages uit de zelfevaluatie samengevoegd en gecomprimeerd. De missie van Migratierecht kan als volgt worden verwoord:²²

Het onderzoeksprogramma Migratierecht richt zich op de spanning tussen de nationale bevoegdheid van staten om migratie te reguleren en de internationale mensenrechten die deze bevoegdheid beperken.

Specifieke aandachtsgebieden zijn: asiel(proces)recht, gezinsherenigingsrecht, burgerschap (inburgering) en gender aspecten in het migratierecht. Binnen het migratierecht wordt steeds geschakeld tussen verschillende rechtsgebieden: bestuursrecht, staatsrecht, internationaal recht, Europees recht en rechtstheorie. Daarnaast wordt in toenemende mate samengewerkt met sociaalwetenschappelijke onderzoekers.

Het wetenschappelijk belang van het onderzoeksprogramma komt voort uit de analyse van de wijze waarop nationaal, Europees en internationaal recht op elkaar inwerken en de analyse van de manier waarop verschillende rechtsgebieden elkaar raken (familie recht – migratierecht, inburgering – migratierecht). Het onderzoek bestaat uit een mix van grondslagenonderzoek, positiefrechtelijk onderzoek en (in beperktere mate) empirisch onderzoek.

Het onderzoek heeft naast een wetenschappelijke relevantie ook een grote maatschappelijke relevantie. Het onderzoek heeft een rechtstreeks belang voor de rechtspraak. Het levert een bijdrage aan het juridische debat over een van de grote vraagstukken van deze tijd: hoe kan zo worden omgegaan met migratie dat enerzijds de rechten van migranten verwezenlijkt worden, terwijl anderzijds de reproductie van de nationale gemeenschap

²² De missie is afgeleid van teksten op pag. 90-94 van de zelfevaluatie 2009. De concept teksten zijn besproken met en aangescherpt door de onderzoekscoördinator.

binnen nationale grenzen gegarandeerd is; hoe kan zo met uiteenlopende invullingen van burgerschap worden omgegaan dat enerzijds de vrijheden van een ieder gegarandeerd worden, terwijl anderzijds de conflicten waar dat toe kan leiden in goede banen geleid worden (waarbij er volgens de onderzoekers voor moet worden gewaakt telkens a priori en per definitie strikte tegenstellingen te zien).

Vergeleken met de onderzoeksgroep Rechtshandhaving in de risicosamenleving is de onderzoeksgroep Migratierecht aanzienlijk homogener. Het programma kent ook een langere historie en aan het programma zijn veel minder onderzoekers verbonden.

5.3 Domeinen en indicatoren

De missie van het onderzoeksprogramma Migratierecht laat zien dat het programma relevant is voor publieke en private partijen die actief zijn op het brede (internationale) terrein van het vreemdelingen- en migratierecht. Het migratierecht is sterk in ontwikkeling, waardoor niet alleen vanuit de wetenschappelijke gemeenschap, maar ook vanuit de praktijk veel belangstelling bestaat voor nieuwe inzichten over de ontwikkeling en toepassing van het recht. Ook dit onderzoek is relevant voor twee maatschappelijke domeinen: het domein van de rechtspraak en het domein van politiek, maatschappij en beleid.

5.3.1 Domein van de rechtspraak

De rechtspraak omvat zowel de publieke als private rechtspraak. Stakeholders in de publieke rechtspraak zijn bijvoorbeeld opsporingsinstanties (politie, KLPD), advocatuur, Openbaar Ministerie, de rechtspraak, Raad van State en een deel van het openbaar bestuur. Het onderzoeksprogramma Migratierecht voorziet de rechtspraak van inzichten over de ontwikkeling en toepassing van het vreemdelingenrecht.

Uit een lange reeks stakeholders heeft de groep een selectie gemaakt van enkele te interviewen partijen.²³ *We merken hierbij op dat het een zeer beperkt aantal van vier stakeholders betreft.* Het doel van de gesprekken was een beeld te krijgen van de validiteit van de vier kwaliteitsindicatoren en aanvullende inzichten te vergaren. *Uitbreiding van de groep stakeholders, met bijvoorbeeld rechtbanken en officieren van justitie, zou mogelijk leiden tot een verbreding en verdieping van de inzichten die verderop gepresenteerd worden.*

De geïnterviewde stakeholders zijn hierna genoemd. Per stakeholder is aangegeven welke relatie er bestaat met het onderzoeksprogramma.

Geïnterviewde stakeholders rechtspraktijk	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
Raad van State	De Raad van State is onafhankelijk adviseur van de regering over wetgeving en bestuur en hoogste algemene bestuursrechter van het land. De Raad van State doet als bestuursrechter ook uitspraken in hoger beroep over toepassing van vreemdelingenrecht.
Advocatuur	Advocaten bieden advies en ondersteuning bij juridische problemen. Enkele advocatenkantoren zijn gespecialiseerd in vreemdelingenrecht.

²³ Een lijst met geïnterviewde personen is opgenomen in bijlage 4. Bijlage 5 geeft de gespreksthemata's weer.

5.3.2 Domein van politiek, beleid & maatschappij

Het domein van politiek, beleid en maatschappij omvat publieke en private actoren die opiniërend of beleidsconstruerend bezig zijn met migratiebeleid en vreemdelingenrecht. Ook voor dit domein heeft de groep Migratierecht een selectie gemaakt van relevante stakeholders.²⁴

Geïnterviewde stakeholders politiek, beleid & maatschappij	(Verwachte) relatie met onderzoeksprogramma
Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken	De ACVZ is een onafhankelijk adviescollege dat gevraagd en ongevraagd beleids- en wetsadviezen uitbrengt aan regering en parlement inzake het vreemdelingenrecht en vreemdelingenbeleid. Omdat de staatssecretaris van Justitie belast is met de vreemdelingenportefeuille, zijn in de praktijk de meeste uitgebrachte adviezen primair aan deze bewindspersoon gericht. De ACVZ is een permanent adviescollege in de zin van de Kaderwet adviescolleges, en is ingesteld bij de Vreemdelingenwet 2000.
VluchtelingenWerk Nederland	VluchtelingenWerk biedt vluchtelingen praktische begeleiding tijdens de asielprocedure en bij het opbouwen van een nieuw bestaan in de Nederlandse samenleving. Daarnaast zet VluchtelingenWerk zich in voor het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor vluchtelingen en asielzoekers en beïnvloeding van het asiel- en integratiebeleid. Vanwege de toenemende invloed van de Europese Unie op het asiel- en integratiebeleid richten de inspanningen zich ook steeds meer op Europa.
Politie	De politie richt zich op de preventie en opsporing van strafbare feiten. Er bestaat behoefte aan nieuwe criminologische inzichten ten behoeve van opsporingsmethoden en -technieken.

5.3.3 Maatschappelijke kwaliteitsindicatoren

De onderzoeksleiding van Migratierecht heeft uit tabel 1, maatschappelijke kwaliteitsindicatoren, een selectie gemaakt van drie kernindicatoren die inzicht geven in de relatie tussen wetenschap en praktijk. Deze indicatoren vormden onderwerp van gesprek met de stakeholders. In de gesprekken is getoetst *of deze kwaliteitsindicatoren inderdaad betekenisvol zijn en welk beeld van de maatschappelijke impact ontstaat als we informatie verzamelen op deze indicatoren*. De drie kernindicatoren zijn:

- 1. Vakpublicaties en annotaties:** relevant voor beide domeinen. Deze publicaties en annotaties bereiken zowel vakgenoten als professionals in het veld van de rechtspraak. Relevante tijdschriften zijn: Jurisprudentie Vreemdelingenrecht; Rechtspraak Vreemdelingenrecht; Nieuwsbrief Asiel en Vluchtelingenrecht; Migrantenrecht; Administratiefrechtelijke Beslissingen.
- 2. Lidmaatschap adviescommissies:** relevant voor beide domeinen. Deelname van onderzoekers aan adviescommissies kan bijdragen aan kennisdisseminatie in advies- en beleidsprocessen. Een overzicht van commissiewerkzaamheden is opgenomen in bijlage 7.
- 3. Postacademisch onderwijs:** relevant voor het domein van de rechtspraak. De VU Law Academy organiseert postgraduate education voor practitioners in het recht. In het cursusaanbod is onderscheid gemaakt naar PO-cursussen en Incompany-cursussen. In de relatief grootschalige PO-cursussen wordt gewerkt met interactieve werkcolleges. Bij de kleinschaliger Incompany-cursussen worden vooraf relevante organisatiegebonden issues geïnterviewd waardoor docenten met deelnemers specifieke onderwerpen kunnen aansnijden. De cursus Actualiteiten Vluchtelingenrecht wordt jaarlijks gegeven aan circa 70-100 deelnemers (op een totaal van circa 400 beoefenaars van vreemdelingenrecht in Nederland). De groep Migratierecht geeft ook structureel cursussen bij de SSR (opleidingsinstituut voor de rechterlijke macht) en sinds

²⁴ Een lijst met geïnterviewde personen is opgenomen in bijlage 4.

eind 2009 ook voor de Immigratie en Naturalisatiedienst. Een overzicht van postacademisch onderwijs, verbonden aan het onderzoeksprogramma, is weergegeven in bijlage 9.

Aanvullende wegen voor kennisoverdracht van wetenschap naar praktijk

Naast kennisoverdracht op bovenstaande indicatoren zijn er uiteraard nog tal van andere manieren waarop kennis wordt overgedragen naar de praktijk. Een overzicht van alle niet-wetenschappelijke (of populairwetenschappelijke) output is opgenomen in bijlage 11. Het toont een breed en divers palet aan maatschappijgerichte activiteiten en producten in de afgelopen drie jaren. Daarmee is het een interessante aanvulling op de informatie op bovenstaande kernindicatoren.

5.4 Stakeholderanalyse

De stakeholders die zijn geselecteerd door de Migratierecht zijn gevraagd medewerking te verlenen aan een semi-structureerd diepte-interview over de interactie tussen wetenschap en praktijk, en in het bijzonder de wisselwerking tussen het onderzoeksprogramma Migratierecht en de eigen professionele praktijk. De geïnterviewde stakeholders zijn bevraagd op de drie kernindicatoren, en ook is gevraagd of aan deze drie indicatoren andere kunnen worden toegevoegd. De belangrijkste uitkomsten, onderscheiden naar de twee domeinen, volgen hierna.

5.4.1 Domein van de rechtspraak

Binnen dit domein is *slechts met twee stakeholders* gesproken, die bovendien vanuit zeer verschillend perspectief vertelden over hun wisselwerking met de wetenschap. Voor de representativiteit van de bevindingen is het mogelijk belangrijk met meer mensen te spreken, maar dit paste niet binnen de reikwijdte van deze pilot studie. Dat neemt echter niet weg dat de gesprekken enkele interessante inzichten hebben opgeleverd. Alvorens de drie kernindicatoren te behandelen, eerst een meer algemene bevinding uit de gesprekken.

Algemene notie over de betekenis van rechtswetenschap voor de praktijk

Behoeftes aan objectieve en constructieve annotaties

Het vreemdelingenrecht lijkt een bijzonder rechtsterrein om een aantal redenen. Ten eerste is het vreemdelingenrecht sterk in beweging. Gevoed door politieke en maatschappelijke discussies veranderen beleid en wetgeving voortdurend. Ten tweede wordt het vreemdelingenrecht steeds internationaler. Europese grenzen vervagen waardoor wetgeving (m.n. binnen Europa) steeds meer aan elkaar raakt. Ten derde heeft vreemdelingenrecht een relatie met veel andere rechtsgebieden, waardoor de complexiteit van de interpretatie van het recht toeneemt. Tot slot lijkt vreemdelingenrecht, mede gevoed door stevige maatschappelijke en politieke discussies over vreemdelingenbeleid, zelf ook te politiseren. Dit alles zorgt ervoor dat in de rechtspraak, de advocatuur, het beleid en de belangenbehartiging behoefte bestaat aan onafhankelijke juridisch-wetenschappelijke analyses. Voor de rechtspraak is dit belangrijk om goed recht te kunnen spreken. Voor de advocatuur is het belangrijk om bijvoorbeeld bezwaargronden goed te kunnen onderbouwen. En voor beleid en belangenbehartiging is het belangrijk de maatschappelijke discussie op de juiste manier te kunnen voeren. Hoe politiek het onderwerp 'vreemdelingenrecht' ook is, de wetenschap behoort volgens de stakeholders geen onderdeel van het politieke spel te worden. Het is de taak van de wetenschap om goed gefundeerde tegenspraak te leveren die bijdraagt aan de ontwikkeling, betrouwbaarheid en consistentie van het recht.

VU-onderzoekers van migratierecht staan – evenals enkele groepen van andere faculteiten – bekend om hun kritische en maatschappelijk-geëngageerde opstelling. Ook zijn veel VU-onderzoekers van de VU-groep migratierecht in staat hun wetenschappelijke kennis te vertalen naar praktisch toepasbare handreikingen.

De betekenis van de drie kernindicatoren

Vakpublicaties

Goede analyse van het migratierecht, waarvan verslag wordt gedaan in vakpublicaties en annotaties, wordt bijzonder relevant geacht voor de rechtspraak. Zowel een rechter als een advocaat is gebaat bij de analyse van de samenhang van jurisprudentie op verschillende rechtsgebieden en internationale vergelijkingen. Hoe publicaties of annotaties precies doorwerken en welke impact zij hebben in de rechtspraak valt feitelijk alleen te bepalen door middel van casestudy: binnen een rechtsgebied onderzoeken hoe annotaties van invloed zijn geweest op de verandering van rechtsopvattingen. Het is moeilijk precies na te gaan hoe commentaar doorwerkt in het recht. In de verdediging wordt nog wel eens verwezen naar annotaties wanneer dat de onderbouwing sterker maakt, maar in de rechtspraak gebeurt dat niet.

Lidmaatschappen adviescommissies

De geïnterviewde stakeholders hebben geen uitgebreide ervaring met deelname van migratierechtsonderzoekers aan adviescommissies. Dat leidt ertoe dat zij hierover geen uitgesproken oordeel hebben. Wel werd het vanzelfsprekend geacht dat deelname aan adviesorganen zorgt voor verspreiding van actuele wetenschappelijke inzichten.

Postacademisch onderwijs

Dat postacademisch onderwijs belangrijk is voor de rechtspraak is bevestigd in de interviews, maar tegelijkertijd is opgemerkt dat de kwaliteit en betekenis van dergelijke educatie sterk kan verschillen. Dat geldt overigens niet specifiek voor het cursusaanbod van de VU, maar meer in het algemeen. Wat een cursus voor de praktijk betekent, hangt af van de kwaliteit van de cursus, maar ook van de voorkennis van de deelnemer. Sommige cursussen zijn zeer vernieuwend en hebben grote meerwaarde, terwijl andere cursussen een obligaat karakter hebben. Om uitspraken te doen over de kwaliteit en betekenis van het postacademisch onderwijs van migratierecht zou nader onderzoek moeten worden verricht.

5.4.2 Domein van politiek, beleid & maatschappij

Ook binnen het domein politiek, beleid en maatschappij zijn *slechts enkele gesprekken* gevoerd. Dat zorgt ervoor dat de uitkomsten een beperkt beeld geven.

De betekenis van de drie kernindicatoren

Vakpublicaties

De kennisoverdracht van onderzoek naar migratierecht verloopt voor een belangrijk deel via vakpublicaties. De vakliteratuur wordt over het algemeen goed bijgehouden. Ook worden VU-onderzoekers nog wel eens door een belangenorganisatie als Vluchtelingenwerk gevraagd een studie te doen naar een onderdeel van het asielrecht. Dit wordt belangrijk gevonden, omdat in de politiek en het beleid vaak meer waarde wordt gehecht aan gefundeerde wetenschappelijke uitspraken dan aan uitspraken van lobbyorganisaties.

Lidmaatschappen adviescommissies

De geïnterviewde stakeholders vinden het belangrijk dat onderzoekers deelnemen aan nationale of instellingsgebonden adviescommissies. Een voorbeeld van een belangrijke nationale adviescommissie is de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ). Deze adviseert de regering over vreemdelingen- en verblijfsrecht en maakt

daarin veel gebruik van juridische en sociaalwetenschappelijke kennis. In de ACVZ komen wetenschappers, maatschappelijke organisaties, medici en diplomaten samen om het vreemdelingenbeleid kritisch te beschouwen en advies uit te brengen aan de regering. De leden worden gekozen op basis van hun expertise. Al enige tijd is één van de vier wetenschappelijke posities ingevuld door een VU-onderzoeker. Wetenschappers hebben hier een belangrijke rol bij de beoordeling van methodologische kwesties in onderzoeksopdrachten die de adviescommissie uitzet; van de wetenschappelijke leden wordt verwacht dat zij een breed referentiekader hebben om de vraagstelling, aanpak en uitkomsten van adviestrajecten te beoordelen.

Postacademisch onderwijs

Universitaire onderzoekers, belangenorganisaties en de advocatuur werken regelmatig samen bij postacademische onderwijsactiviteiten. Volgens de geïnterviewde stakeholders is het belangrijk dat wetenschap en praktijk elkaar daar ontmoeten. Onderzoekers presenteren theoretische en empirische inzichten, waar practitioners op basis van hun eigen ervaring op reflecteren. Wetenschappers worden ook regelmatig gevraagd een bijdrage te leveren aan interne studiebijeenkomsten van externe organisaties.

5.5 Analyse en conclusies

De missie van de onderzoeksgroep Migratierecht toont dat het onderzoek een grote mate van maatschappelijke relevantie heeft. In het maatschappelijk georiënteerde deel van de missie gaat het over het leveren van een bijdrage aan het juridische debat over een van de grote vraagstukken van deze tijd: het spanningsveld tussen de rechten van migranten en de reproductie van de nationale gemeenschap binnen nationale grenzen.

De onderzoeksleiding heeft drie maatschappelijke kwaliteitsindicatoren geselecteerd uit tabel 1. Die kernindicatoren waren voorheen niet zo nadrukkelijk benoemd in het programma, waardoor in de zelfevaluatie 2009 op deze indicatoren geen systematische analyse is gemaakt. Indien de groep ook in de toekomst werkt aan maatschappelijke impact, zouden de geselecteerde indicatoren een rol kunnen spelen in toekomstige evaluatieprocessen. Ook kan gekozen worden voor een tekstuele verbinding tussen de maatschappelijke missie en de maatschappelijke kwaliteitsindicatoren. Deze staan nu nog vrij los van elkaar.

Eerder is al opgemerkt dat in het kader van deze pilot slechts een klein aantal stakeholders is geïnterviewd. Het totaal aantal stakeholders is uiteraard vele malen groter. Op basis van het beperkte aantal gesprekken kan geconcludeerd worden – evenals bij het programma Rechtshandhaving in de risicosamenleving – dat de *maatschappelijke betekenis* van het onderzoek groot is, maar dat langs deze weg niet precies te achterhalen is hoe groot de *maatschappelijke impact* van het onderzoek is. Hoe de actuele inzichten uit het migratierecht precies doorwerken in de praktijk is moeilijk traceerbaar. Daarvoor is een grondige casuïstieke analyse van de doorwerking van het onderzoek nodig. Die is in het bestek van deze pilot studie niet uitgevoerd.

Om bruikbaar te zijn moet de kennis volgens de stakeholders toepasbaar zijn. Vooral onderzoek dat gaat over of aanbevelingen doet voor de praktijk wordt belangrijk gevonden. Deze kennisbehoefte lijkt paradoxaal: enerzijds moet de kennis een objectiverende rol kunnen spelen in een sterk gepolitiseerd veld, tegelijkertijd zoeken stakeholders naar kennis die hen in zekere mate in het gelijk stelt.

Tot slot de conclusie dat stakeholders geen invloed uitoefenen op de vraagstellingen en richting van de onderzoeksgroep. Opdrachtonderzoek komt zeer weinig voor. De onderzoeksgroep handelt wat dat betreft in een autonome wetenschappelijke context.

6 Discussie en conclusie

Goede evaluaties van onderzoek houden rekening met de wijze waarop in een vakgebied kennis tot stand komt en de wijze waarop onderzoekers de resultaten van onderzoek publiek maken. Een belangrijk kenmerk van rechtswetenschappelijk onderzoek is de relatie met de rechtswetenschappelijke praktijk en met name de rol die deze praktijk speelt in dynamiek van de onderzoeksagenda, en de verspreiding en validatie van onderzoeksresultaten. In de missie van onderzoeksgroepen is dit ook zichtbaar: verbeteren en ondersteunen van de rechtspraktijk maakt een belangrijk onderdeel uit van de missie van de onderzoeksgroepen. Daarnaast bekleeden onderzoekers ook een functie in de rechtspraktijk. De belangrijkste resultaten van onze studie naar de beoordeling van de “maatschappelijke kwaliteit” van rechtswetenschappelijk onderzoek kunnen samengebracht worden in vier punten.

Aard van rechtswetenschappelijk onderzoek

De relatie met de praktijk is geldig voor het hele gebied, maar binnen het onderzoeksgebied zijn er verschillende strategieën te onderscheiden. Bestudering van de onderzoeksverslagen en zelfevaluaties van verschillende faculteiten rechtsgelerdheid, levert diverse verdere typering van rechtswetenschappelijk onderzoek op. In dit rapport is een onderscheid gemaakt tussen doctrinair en empirisch onderzoek. Het doctrinair onderzoek is voornamelijk gericht op tekstverklaring, waarbij de onderzoeker veelal het rechterlijke rolmodel hanteert. Onderzoekspublicaties in de intellectuele en professionele vormingstraditie zijn vaak betogend, evaluatief-adviserend dan wel ontwerpend van aard. Het empirisch onderzoek wordt voornamelijk gedaan in de rechtssociologie en criminologie. Als de systematische bestudering van rechtspraak gezien wordt als een vorm van empirisch onderzoek, dan wordt het empirisch onderzoek ook in andere gebieden belangrijker, bijvoorbeeld bij de rechtsvergelijking. In de testfase is het onderscheid tussen de typen van onderzoek duidelijk naar voren gekomen bij de groep Rechtshandhaving in de risicosamenleving.

Keuze voor indicatoren

Voor de pilot is het onderscheid tussen doctrinair onderzoek en empirisch onderzoek van belang omdat uit de eerste fase van de studie is gebleken dat beide typen onderzoek tot verschillende sets van output leiden en onderzoekers in verschillende mate met de verschillende publieken communiceren. Dit betekent dat de nadruk bij evaluaties op andere of op meer indicatoren komt te liggen dan internationale wetenschappelijke publicaties en citaties.

Welke indicatoren dan voor een onderzoeksgroep of een onderzoeksgebied in de rechtsgelerdheid adequaat zijn, hangt af van de missie van een onderzoeksgroep of -programma. De missie geeft aan welk type onderzoek wordt uitgevoerd en geeft aan – als de missie goed ontwikkeld is – wat een goede outputverdeling over de verschillende domeinen is. In de concept fase zijn vier domeinen geformuleerd waarop rechtswetenschappelijk onderzoek zich (kan) richt(en): de domeinen van de nationale en de internationale wetenschap en de domeinen ‘Rechtspraktijk’ en ‘Politiek, beleid en maatschappij’. In de testfase werd het belang van het onderscheid tussen de vier domeinen bevestigd. In de missies van beide groepen nemen Rechtspraktijk en Politiek en beleid een belangrijke plaats in naast de domeinen van de nationale en internationale wetenschap.

De resultaten van het onderzoek worden, mede afhankelijk van het type onderzoek, via verschillende vormen van output gecommuniceerd met stakeholders in de verschillende domeinen. In de conceptuele fase is een groslijst opgesteld van output en impact indicatoren die relevant kunnen zijn. In de testfase is hieruit een keuze gemaakt. De indicatoren voor maatschappelijke kwaliteit, die beide groepen hanteren zijn:

- vakpublicaties
- lidmaatschappen in adviescommissies
- postacademisch onderwijs

Het programma Rechtshandhaving in de risicosamenleving voegde daar een vierde indicator aan toe:

- nevenfuncties in de rechtspraak.

Op basis van de stakeholderanalyses kan geconcludeerd worden dat de gekozen indicatoren een hoge mate van relevantie hebben.

Naast de gekozen kernindicatoren noemden stakeholders ook andere indicatoren, zoals opdrachtonderzoek, studentstages en de bijdrage aan het maatschappelijk debat via de media. De kernindicatoren representeren dus slechts een deel van de maatschappelijke relevantie van het onderzoek. Dat wordt ook onderkend door de onderzoekers van beide groepen, die aangeven dat het inderdaad *kern*indicatoren zijn en daardoor een beperkt beeld geven van de maatschappelijke kwaliteit. Als ook gekeken wordt naar andere indicatoren, in het bijzonder de omvang van extern gefinancierd onderzoek (tweede en derde geldstroom) en media-aandacht, ontstaat een ruimer beeld van de maatschappelijke kwaliteit van het onderzoek.

Rol van stakeholders

In de testfase is voor beide groepen een beperkt aantal stakeholders geïnterviewd. Uit deze interviews blijkt dat stakeholders een belangrijke aanvullende bijdrage kunnen leveren aan de beoordeling van de maatschappelijke relevantie van onderzoek. Enkele kanttekeningen zijn daarbij op zijn plaats:

Ten eerste weten practitioners niet altijd waar kennis precies vandaan komt. Het oordeel van stakeholders over een bepaalde groep interfereert daardoor met het bredere beeld van het rechtswetenschappelijk onderzoek. Een gevolg hiervan is dat stakeholders zich geen goed beeld kunnen vormen van het wetenschappelijke werk van een onderzoeksgroep over een langere periode

Ten tweede blijkt het gemakkelijker te spreken over de reputatie van bekende (en daardoor vaak gewaardeerde) onderzoekers dan over een onderzoeksprogramma. De ervaring uit de interviews leert dat de interessantste voorbeelden van maatschappelijke relevantie of impact werden genoemd door niet in abstracties te spreken, maar over personen. Een naam van een onderzoeker levert veel meer associaties op dan de vraag naar kennisbehoeften, kennisoverdracht en wisselwerking tussen onderzoek en praktijk. Een lijst met namen van onderzoekers vormt wellicht een betere opmaat naar een gesprek dan een lijst met gespreksthema's.

Ten derde geven de interviews met stakeholders weliswaar een beeld van de maatschappelijke betekenis van het onderzoek, maar de uitkomsten van interviews vallen moeilijk te kwantificeren en te generaliseren. Interviews met stakeholders geven slechts een fragmentarisch en oppervlakkig beeld.

Ten slotte is er onderscheid tussen stakeholders die in het algemeen belang hebben bij onderzoek en stakeholders die opdrachtonderzoek hebben laten uitvoeren. Opdrachtonderzoek leidt tot een andere, meer intensieve band tussen stakeholder en onderzoeker. Ook is er veel meer betrokkenheid bij het eindproduct en kan beter worden verteld waar het product (in casu een rapport) toe kan leiden in de beleids- of uitvoeringspraktijk.

Overwogen kan worden een maatschappelijke focusgroep samen te stellen, in plaats van het afnemen van individuele interviews. Een groep stakeholders (of enkele groepen) kan met de uitkomsten van onderzoek geconfronteerd worden, waarna in een groepsdynamisch proces deze uitkomsten op maatschappelijke waarde worden beoordeeld. Dit is vergelijkbaar met de manier waarop wetenschappelijke kwaliteit door een comité van peers wordt beoordeeld.

Reflectie op indicatoren en rol stakeholders

De indicatoren zeggen in hoofdzaak iets over de *maatschappelijke relevantie*, maar weinig over de *maatschappelijke impact*. Vakpublicaties, deelname aan adviescommissies, nevenfuncties en postacademisch onderwijs blijken belangrijk en uit de interviews wordt duidelijk waarom dat zo is, maar hoe wetenschappelijke kennis precies doorwerkt in de praktijk is nog onvoldoende duidelijk.

Uit andere ERiC pilotstudies is duidelijk geworden dat het bepalen van maatschappelijke impact vooral mogelijk is als een grondige casestudy naar de doorwerking wordt uitgevoerd op het niveau van specifieke producten. Voor rechtsgeleerdheid kan gedacht worden aan tekstanalyses van annotaties en rechtelijke uitspraken of tevredenheidonderzoek bij postacademisch onderwijs.

Een alternatieve methode is onderzoekers te vragen precies aan te geven welke wetenschappelijke producten hebben geleid tot maatschappelijke impact, waarna dit wordt gevalideerd in gesprekken met stakeholders. Aan stakeholders wordt dan gevraagd de producten nog eens kritisch te beoordelen vanuit hun praktijkperspectief. Tenslotte kan de eerder genoemde methode van de focusgroep een oplossing bieden, waarbij een aantal stakeholders met de uitkomsten van onderzoek worden geconfronteerd.

Maatschappelijke relevantie van Rechtswetenschappelijk onderzoek

Bijlagen

Bijlage 1 Literatuur

Barendrecht, M., Vranken, J., Giesen, I., Borgers, M., Burg, W. van der, Tijssen, H., Roermund, B. van, & Boom, W. van (2004). Methoden van rechtswetenschap: komen we verder? Online artikel. Geraadpleegd op 12 november 2008. <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=72441>

Besselaar, P. van den, Leydesdorff, L. (2007). *Past performance as predictor of successful grant applications – a case study*. Den Haag: Rathenau Instituut

Buruma, Y. (2007). Rechtswetenschap en rechtspraak. Online artikel. Geraadpleegd op 18 december 2008. <http://www.rechtenforum.nl/forum/portal/title/Rechtswetenschap+en+rechtspraak/vision/14330/?sid=53c3fd6596e2c981fb89e17652f62f98>

Cliteur, P.B. (2000). *Inleiding in het recht*. Deventer: Kluwer

Franken, H. (2008). Rechtsgeleerdheid in de rij der wetenschappen. Online artikel. Geraadpleegd op 18 december 2008. <http://www.knaw.nl/publicaties/pdf/20071088.pdf>

Gestel, R.A.J. van, Vranken, J.B.M., Gribnau, J.L.M., & Tijssen, H.E.B. (2007). Rechtswetenschappelijke artikelen. Naar criteria voor methodologische verantwoording. Online artikel. Geraadpleegd op 9 december 2008. http://www.njb.nl/NJB2006/njblog_art/arto20724.html

Herweijer, M. (2003). Juridisch onderzoek. Online artikel. Geraadpleegd op 4 december 2008. <http://irs.ub.rug.nl/ppn/275103943>

Janssen, L. (1999). *Nieuwe introductie in het recht*. Utrecht: Lemma

KNAW (2005). *Judging research on its merits. An advisory report by the Council for the Humanities and the Social Sciences Council*. Amsterdam: KNAW

Kwakman, N.J.M. (2005). Het gelijk van Knigge. Online artikel. Geraadpleegd op 12 november 2008. <http://irs.ub.rug.nl/ppn/292583931>

NWO-evaluatiecommissie (2008). Rapport van de NWO-evaluatiecommissie

Rhee, C.H. van (2004). Geen rechtsgeleerdheid, maar rechtswetenschap! *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, 4, 196-201

Spaapen, J., Dijstelbloem, H., & Wamelink, F. (2007). *Evaluating Research in Context. A method for comprehensive assessment*. Den Haag: COS.

Stolker, C.J.M.M. (2003). “Ja geléerd zijn jullie wel!” Over de status van de rechtswetenschap. Online artikel. Geraadpleegd op 1 oktober 2008. https://openaccess.leidenuniv.nl/dspace/bitstream/1887/3727/1/6_174_007.pdf

Stolker, C.J.M.M. (2003). ‘De dag verga, waarop ik geboren werd’. Rede uitgesproken ter gelegenheid van de 428ste dies natalis van de Universiteit Leiden

Tijssen, H.E.B. (2009). *De juridische dissertatie onder de loep. De verantwoording van methodologische keuzes in juridische dissertaties*. Boom Juridische Uitgevers

VSNU (2002). Rapport Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid 1995-2000

VSNU (2005). Oordelen over rechten. Rapport Commissie Voorbereiding Onderzoeksbeoordeling Rechtsgeleerdheid

VSNU (2007). Naar prestatie-indicatoren voor rechtswetenschappelijk onderzoek. Rapport van de Commissie Prestatie-Indicatoren en Ranking

VSNU, NWO & KNAW (2003). Standard Evaluation Protocol 2003-2009. For public research organisations

VSNU, NWO & KNAW (2009). Standard Evaluation Protocol 2009-2015. For public research organisations

Bijlage 2 Geïnterviewden fase 1

1. Prof. mr. J.M. (Maurits) Barendrecht
 - Hoogleraar privaatrecht, Universiteit van Tilburg
2. Prof. mr. K.R.S.D. (Katharina) Boele-Woelki
 - Hoogleraar Internationaal en vergelijkend privaatrecht, Universiteit Utrecht
3. Prof. mr. F. (Frank) Bovenkerk
 - Hoogleraar criminologie, Universiteit Utrecht
4. Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken
 - Hoogleraar strafrecht, Universiteit Utrecht
 - Advocaat Böhler Franken Koppe Wijngaarden
5. Prof. mr. N. (Niels) Frenk
 - Hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit
 - Raadsadviseur Directie Wetgeving Ministerie van Justitie
6. Prof. mr. J.W. (Johan) van de Gronden
 - Hoogleraar Europees recht, Radboud Universiteit Nijmegen
7. Mr. dr. G. (Dineke) de Groot
 - Vicepresident Rechtbank Amsterdam
8. Drs. R. (Rob) van den Hoven van Genderen
 - Docent informatica en recht, Vrije Universiteit
 - Zelfstandig juridisch adviseur
9. Prof. mr. J.H. (Jan) Jans
 - Hoogleraar bestuursrecht, Rijksuniversiteit Groningen
10. Prof. mr. J.P. (Joanne) van der Leun
 - Hoogleraar criminologie, Universiteit Leiden
11. Prof. mr. E. (Egbert) Niemeijer
 - Hoogleraar empirische rechtssociologie, Vrije Universiteit
 - Directie Algehele Justitiële Strategie Ministerie van Justitie
12. Prof. mr. A. (Sacha) Prechal
 - Hoogleraar Europees recht, Universiteit Utrecht
13. Prof. mr. G.T.M.J. (Geert) Raaijmakers
 - Hoogleraar ondernemings- en effectenrecht, Vrije Universiteit
 - Advocaat NautaDutilh

14. Mr. dr. N. (Klaas) Rozemond
 - Universitair hoofddocent strafrecht, Vrije Universiteit
15. Prof. mr. A.E. (Jon) Schilder
 - Hoogleraar staats- en bestuursrecht, Vrije Universiteit
16. Prof. mr. A.H.A. (Fred) Soons
 - Hoogleraar Internationaal publiekrecht, Universiteit Utrecht
17. Prof. mr. E. (Elies) Steyger
 - Hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit
 - Advocaat Holla Poelman van Leeuwen
18. Prof. mr. C.J.J.M. (Carel) Stolker
 - Decaan Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden
19. Prof. mr. A.B. (Ashley) Terlouw
 - Hoogleraar rechtssociologie, Radboud Universiteit Nijmegen
20. Dr. H.E.B.T. (Hervé) Tijssen
 - Universitair docent Methodologie van de Rechtswetenschap, Universiteit van Tilburg
21. Prof. mr. H.L.E. (Rick) Verhagen
 - Hoogleraar Internationaal privaatrecht, rechtsvergelijking en burgerlijk recht, Radboud Universiteit Nijmegen
 - Advocaat Clifford Chance
22. Prof. mr. B.P. (Ben) Vermeulen
 - Hoogleraar staats- en bestuursrecht, Vrije Universiteit
 - Hoogleraar onderwijsrecht, Radboud Universiteit Nijmegen
 - Lid van Raad van State
23. Prof. mr. M.H. (Mark) Wissink
 - Hoogleraar privaatrecht, Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage 3 Workshops fase 1

Vrijdag 9 januari 2009, VU Amsterdam

1. Drs. R. (Rob) van den Hoven van Genderen
 - Universitair docent Informatica en Recht, Vrije Universiteit
 - Zelfstandig juridisch adviseur
2. Prof. mr. A.E. (Jon) Schilder
 - Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht, Vrije Universiteit
3. Prof. mr. E. (Elies) Steyger
 - Hoogleraar Europees Bestuursrecht, Vrije Universiteit
 - Advocaat Holla Poelman van Leeuwen
4. Prof. mr. C.J.J.M. (Carel) Stolker
 - Decaan Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden
 - Stafdienst Onderzoek/Graduate School (voorheen Het E.M. Meijers Instituut)
5. Prof. mr. B.P. (Ben) Vermeulen
 - Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht, Vrije Universiteit
 - Hoogleraar Onderwijsrecht, Radboud Universiteit Nijmegen
 - Lid van Raad van State

Woensdag 14 januari 2009, Universiteit Utrecht

1. Prof. mr. K.R.S.D. (Katharina) Boele-Woelki
 - Hoogleraar Internationaal en Vergelijkend Privaatrecht, Universiteit Utrecht
2. Prof. mr. Y. (Ybo) Buruma
 - Hoogleraar Straf- en Strafprocesrecht, Radboud Universiteit Nijmegen
3. Prof. dr. J.P. (Joanne) van der Leun
 - Hoogleraar Criminologie, Universiteit Leiden
4. Prof. mr. H.K. (Hans) Lindahl
 - Hoogleraar Rechtsfilosofie, Universiteit van Tilburg
5. Prof. mr. G.T.K. (Gerard) Meussen
 - Hoogleraar Belastingrecht, Radboud Universiteit Nijmegen
6. Prof. mr. L.J.J. (Lodewijk) Rogier
 - Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam
7. Prof. mr. A.H.A. (Fred) Soons
 - Hoogleraar Internationaal publiekrecht, Universiteit Utrecht
8. Drs. H.E.B. (Hervé) Tijssen
 - Universitair docent Methodologie van de Rechtswetenschap, Universiteit van Tilburg

Bijlage 4 Geïnterviewde stakeholders fase 2

Onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de Risicosamenleving

Strafrecht

Mw. mr. I.M. Abels	Ministerie van Justitie, Directie Wetgeving Coördinerend raadadviseur
Mw. mr. M.A.C.L.M. Bonn	Ministerie van Justitie, Directie Wetgeving Raadadviseur Sector Straf- en Sanctierecht
Mr. Th. Groeneveld	Raad voor de rechtspraak Lid Raad voor de rechtspraak
Mr. G.C. Haverkate	Openbaar Ministerie, Wetenschappelijk bureau Directeur
Mr. J. de Hullu	Hoge Raad der Nederlanden Raadsheer
Prof. dr. F.L. Leeuw	Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum Directeur
Mr. drs. F. Posthumus	Arrondissementsparket Amsterdam Officier van Justitie

Criminologie

Drs. A. van Dijk	Politie Amsterdam-Amstelland Adviseur
Dr. A. van den Hurk	Dienst Justitiële Inrichtingen Onderzoekscoördinator
Drs. C. de Rooij	Gemeente Amsterdam, Directie Openbare orde en veiligheid Beleidsadviseur
J.G.J. van Schaaik	Korps Landelijke Politie Diensten Vaktechnisch adviseur geografische informatievoorziening
Mw. H. Verleg	Ministerie van Justitie, Directie Justitieel Jeugdbeleid Senior beleidsmedewerker
Drs. R. Vossen	Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid Adviseur Nalevingsexpertise
Mr. M.R. Witteveen	Rechtbank 's-Gravenhage Rechter-commissaris Internationale misdrijven

Onderzoeksprogramma Migratierecht

Mr. A.C.J. van Dooijeweert	Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken Voorzitter
Mr. H.G. Lubberdink	Raad van State Staatsraad i.b.d.
Mr. W.N. Mannens	Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken Secretaris/directeur
Mw. mr. S. Rafi	Vluchtelingenwerk Senior consulent
Mr. F. Schüller	BFKW Advocaten Advocaat
Mw. mr. M. Wijnkoop	Vluchtelingenwerk Senior consulent

Bijlage 5 Gespreksthema's stakeholders fase 2

1. Kennisbehoeften op basis van professie
2. Beoordeling wetenschappelijke kennisaanbod en relevantie van die kennis voor praktijk
3. Kennisoverdracht en interactie in relatie tot de vier 'kernindicatoren' voor maatschappelijke impact:
 - a. Vakpublicaties,annotaties
 - b. Lidmaatschap van adviescommissies
 - c. Nevenfuncties in rechtspraktijk
 - d. Postacademisch onderwijs
4. Beoordeling van relevantie, gebruikswaarde en betekenis van kennis
5. Vormen van betrokkenheid bij het onderzoek, kennisoverdracht en productieve interacties
6. Maatschappelijke impact van wetenschappelijke kennis
7. Suggesties voor verbetering van vorm en inhoud van het onderzoek

Bijlage 6 Nevenfuncties en commissielidmaatschappen onderzoekers

Rechtshandhaving in de risicosamenleving

N.B. Exclusief redactielidmaatschappen

Prof. mr. M.J. Borgers	<p>Raadsheer plaatsvervanger Hof Amsterdam</p> <p>Vaste annotator Nederlandse Jurisprudentie Lid bestuur Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking</p> <p>Lid Commissie evaluatie antiterrorismebeleid (Ministerie van Justitie/BZK) (2008)</p> <p>Lid Commissie Strafprocesrecht (Ministerie van Justitie) (2008)</p> <p>Voorzitter Begeleidingscommissie Van vonnis tot DNA-profiel, WODC</p>
Prof. dr. mr. C.C.J.H. Bijleveld	<p>Tevens werkzaam bij het NSCR als coördinator Themagroep Levensloop, criminaliteit en interventies</p> <p>Lid Board European Society of Criminology</p> <p>Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken</p> <p>Lid Erkenningscommissie Interventies Ministerie van Justitie</p> <p>Lid/voorzitter verschillende begeleidingscommissies WODC</p>
Mr. dr. M.J.A. Duker	<p>Rechter plaatsvervanger Rechtbank Amsterdam</p>
Prof. dr. H. Elffers	<p>Tevens werkzaam bij het NSCR als coördinator Themagroep Mobiliteit en spreiding criminaliteit</p> <p>Bestuurslid van het Centrum voor Politiestudies in België</p> <p>Begeleidingscommissie voor een onderzoek van Nederlandse Politie Academie & Haaglanden</p> <p>Twee begeleidingscommissies WODC</p> <p>Deskundige in diverse strafzaken</p> <p>Lid British Academy Network of the Jill Dando Institute for Crime Science at University College London</p> <p>Lid External Expert Group of the JUSTIS project (Kings College London)</p>
Prof. mr. S. Faber	<p>Bestuur stichting OVR Bestuur stichting MORE Permanente adviescommissie archieven Rechterlijke organisatie (Raad voor de rechtspraak)</p>
Prof. mr. J.W. Fokkens	<p>Voorzitter adviescommissie strafprocesrecht, Ministerie van Justitie</p>
Dr. F.H.M. Gemert	<p>Secretaris in het bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie</p> <p>Lid van de stuurgroep van Eurogang</p> <p>Tot anderhalve maand geleden in de beg. commissie van een onderzoek naar radicalisering voor het WODC</p>

Dr. J.M. Harte	<p>Lid begeleidingscommissie WODC Evaluatie indicatiestelling PIJ-maatregel</p> <p>Voorzitter begeleidingscommissie WODC Mogelijkheden voor therapie effectonderzoek in tbs-sector T</p> <p>evens werkzaam als senioronderzoeker bij het NSCR</p>
Prof. mr. W. Huisman	<p>Voorzitter commissie van Toezicht Politiecellen van Politieregio Amsterdam-Amstelland</p> <p>Lid Scientific commission Sciences of Law and Criminology, FWO, Research Foundation Flanders</p> <p>Lid bestuur Onderzoeksschool Maatschappelijke Veiligheid</p> <p>Lid begeleidingscommissie Evaluatie wet BIBOB (WODC)</p>
Drs. J.J. van der Kemp	<p>Lid International Academy of Investigative Psychology</p> <p>Committee member Professional Applications (Measures and Software Tools for Research and Practice) Committee van de International Academy of Investigative Psychology.</p> <p>Lid Klankbordgroep bij Project Front Office – Back Office van Politie Hollands-Midden.</p> <p>Lid Kenniskring Intelligence van het Lectoraat Intelligence van de Politieacademie</p>
Prof. dr. P.J. van Koppen	<p>Lid Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken, ingeteld door het Collge van Procureurs-Generaal</p> <p>President European Association for Psychology and Law</p> <p>Voorzitter verschillende begeleidingscommissies WODC</p>
Prof. mr. M. Kuijer	<p>Voorzitter Stichting NJCM Boekerij</p> <p>Liaison Officer van de Nederlandse regering bij het Committee for the Prevention of Torture (CPT) van de Raad van Europa</p> <p>Lid van de ‘Groupe de Reflexion’ van het CDDH (Comité Directeur pour les Droits de l’Homme) van de Raad van Europa</p>
Prof. mr. E. Myjer	Senator International Association of Prosecutors
Prof. dr. J. Naeyé	Voorzitter verschillende begeleidingscommissies WODC
Mr. dr. J.M. Nelen	Bestuurslid Onderzoeksschool Maatschappelijke Veiligheid
Prof. dr. E. Niemeijer	Lid NWO programmaraad Stimuleringsactie Rechtswetenschappelijk Onderzoek
Prof. dr. B.C.M. Raes	<p>Lid bestuur Psychiatrisch Juridisch Gezelschap</p> <p>Voorzitter van diverse begeleidingscommissies WODC</p>
Dr. N. Rozemond	Rechter plaatsvervanger Rechtbank Amsterdam
Dr. D. Siegel	Lid expertcommissie Illegale mensenhandel, Verweij Jonker Instituut
Prof. mr. E. van Sliedregt	<p>Rechter plaatsvervanger Rechtbank Amsterdam</p> <p>Rapporteur Yearbook International Humanitarian Law</p> <p>President International Criminal Law Network</p>

Bijlage 7 Nevenfuncties en commissielidmaatschappen onderzoekers

Migratierecht

N.B. Exclusief redactielidmaatschappen

Mr. H. Battjes	Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (sinds oktober 2008) Lid subcommissie asiel Commissie Meijers Lid Commissie Asiel Vluchtelingenwerk Annotator Administratiefrechtelijke Beslissingen
Prof. dr. G.T. Davies	Lid WRR werkgroep Rediscovering Europe in the Netherlands Lid European Parliament Internal Market Experts Panel
Mr. C.H. Slingenberg	Lid Commissie Asiel Vluchtelingenwerk
Prof. mr. T.P. Spijkerboer	Lid Odysseus Network – Academic Network for Legal Studies on Immigration and Asylum in Europe Lid Commissie Asiel van Vluchtelingenwerk Lid commissie-Meijers Lid Regeringscommissie Evaluatie Vreemdelingenwet 2000 Lid Commissie Uren Rechtsbijstand (advies Staatssecretaris van Justitie)
Prof. mr. drs. B.P. Vermeulen	Lid Juridische Commissie Vluchtelingenwerk (tot 2008) Lid Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (tot 2008) Voorzitter Adviescommissie gezichtsbedekkende kleding (minister voor Immigratie en Integratie) Lid Commissie-Meijers (tot 2008) Vaste annotator Administratiefrechtelijke Beslissingen (tot 2008)

Bijlage 8 Postacademisch Onderwijs onderzoeksprogramma

Rechtshandhaving in de risicosamenleving

Postacademische Onderwijs cursussen Straf(proces)recht 2009

- **Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (BIBOB)**
voorjaar 2009, 21 deelnemers, twee grote deelnemersgroepen zijn advocaten en functionarissen van gemeentelijke en provinciale bestuursdiensten; de twee docenten zijn een wetenschappelijk medewerker en een Officier van justitie;
relevantie: uitwisseling tussen docenten, advocaten en bestuursambtenaren
- **Ontwikkelingen in het strafrechtelijk bewijsrecht**
voorjaar 2009, 25 deelnemers, voornamelijk advocaten, docenten universitair docent en PG Hoge Raad;
relevantie: wat leert recente jurisprudentie over relevante verweren
- **Voordeelsontneming en witwassen**
voorjaar 2009, 35 deelnemers, bijzonderheid: PO/VSO-cursus dus zowel advocaten als advocaatstagiaires;
docenten: hoogleraar VU, advocaat en Officier van justitie;
relevantie: samenhang van theorie en praktijk, discussie tijdens cursus
- **Actualiteit jeugdrecht en jeugdstrafrecht**
voorjaar 2009, georganiseerd door de sectie jeugd- en familierecht, 26 deelnemers, bijna allen advocaat;
docenten wetenschappelijk medewerker en externe strafrechtjurist;
relevantie: de vrijheidsbeneming van jeugdigen staat in het middelpunt van de belangstelling, met name door meer aandacht voor jeugd en gezin en vanwege wachtlijsten in de jeugdzorg
- **Actuele ontwikkelingen straf(proces)recht**
najaar 2009, 23 deelnemers, nagenoeg allen advocaat, docenten twee hoogleraren VU;
relevantie: wetgevings- en jurisprudentieontwikkelingen voor de advocatenpraktijk
- 2 grote cursussen in het najaar van 2009

Incompany cursussen Straf(proces)recht 2009

7 cursussen Actualiteiten Straf(proces)recht voor rechterlijke instanties: voor de Rechtbank Amsterdam, Arrondissementsparket Amsterdam, Ressortsparket Amsterdam, Arrondissementsparket Haarlem/Alkmaar; aantal deelnemers per cursus bedraagt 20 – 40, zijnde officieren van justitie of rechters (altijd gescheiden); docenten zijn hoogleraren en wetenschappelijk medewerkers;
relevantie: uitwisseling van praktijk van vervolging en rechtspraak en wetenschappelijke beoordeling, deze cursussen worden door de deelnemers zeer positief beoordeeld

Criminologie

De sectie Criminologie organiseert zelf een aantal cursussen, buiten de VU Law Academy om. In de periode februari/maart 2008 heeft VULA voor de sectie Criminologie een Incompanyleergang Preventie en bestraffing (van zes dagdelen) georganiseerd voor veertien leidinggevende ambtenaren van het Ministerie van Justitie. Het onderwerp was inzicht in de veranderingen van de opvattingen over preventie en bestraffing, en over de wijze om een realistisch onderzoeksprogramma voor de effectiviteit van sancties terzake te ontwerpen. Docent: wetenschappelijk medewerker VU; de leergang is zeer positief gewaardeerd.

Bijlage 9 Postacademisch Onderwijs onderzoeksprogramma

Migratierecht

Overzicht 2009

- **Migranten en sociale zekerheid**
voorjaar 2009, 18 deelnemers, uit advocatuur, gemeentelijke overheid, gerechtelijke instanties; docenten twee hoogleraren VU en twee wetenschappelijk medewerkers;
relevantie: belangrijke informatievoorziening voor de praktijk van het migratierecht, met veel discussie
- **Cursus annex Congres Elgafaji vs. Staatssecretaris van Justitie**
voorjaar 2009, 115 deelnemers, uit advocatuur, gemeentelijke overheden, gerechtelijke instanties, belangenbehartigers, ambtenaren ministeries;
relevantie: belangrijke informatievoorziening, heet van de naald naar aanleiding van een zeer belangrijk nieuw arrest van het Europese Hof van Justitie
- **Actualiteiten Vluchtelingenrecht**
najaar 2009, 46 deelnemers, advocaten, ambtenaren ministeries, vluchtelingenwerkorganisaties, rechters, IND, Raad van State, docenten zijn hoogleraar en wetenschappelijk medewerker VU en plaatsvervangend landsadvocaat;
relevantie: actualiteiten geven noodzakelijke discussie over interpretatie en toepassingsmodaliteiten, in de deelnemersgroep treffen medewerkers van alle betrokken organisaties elkaar, onder voorzitterschap van docenten van de VU

Bijlage 10 Populairwetenschappelijke producten onderzoeksprogramma Rechtshandhaving in de risicosamenleving

2006

Wetenschappelijke publicatie non-refereed

overige resultaten

- Gemert, F.H.M. van (2006). Conflict and diversity; Some gang patterns in the Netherlands. European Society for Criminology: Tübingen, Germany (2006, augustus 26 - 2006, augustus 29). = voordracht

Populariserende publicatie

bijdrage week- of dagblad

- Gemert, F.H.M. van (20-01-2006). Media maken 'straatterreur'. *Trouw*
- Kemp, J.J. van der & Tijhuis, A.J.G. (30-05-2006). Opname misdrijf heeft aanvullende waarde. *Reformatorisch Dagblad*
- Koppen, P.J. van & Elffers, H. (19-10-2006). Prietpraat over leken [Small talk on lay judges]. *NRC Handelsblad*, pp. 9-9.
- Koppen, P.J. van (10-04-2006). Rechters begrijpen deskundigen niet. *NRC Handelsblad*, pp. 7-7.
- Tijhuis, A.J.G. & Kemp, J.J. van der (27-11-2006). Criminaliteit moet hoger op de politieke agenda. *Reformatorisch Dagblad*

Overig

tijdschriftredactie - refereeschap

- Faber, S. (Ed.). (2006). *Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*.
- Kuijjer, M. (Ed.). (2006). *NJCM-Bulletin*.
- Rozemond, N. (Ed.). (2006). *Rechtsfilosofie & Rechtstheorie*.
- Schuilenburg, M.B. (Ed.). (2006). *Justitiele Verkenningen*.

voordracht – lezing

(Dit zijn hoofdzakelijk wetenschappelijke voordrachten, waarbij praktijkjuristen in beperkte mate toehoorders zijn.)

- Bijleveld, C.C.J.H. (2006, april 18). *On the empirical measurement of large-scale victimisation in war zones: case studies from southern Sudan and Rwanda*. Den Haag, International Criminal Tribunal for Yugoslavia.
- Bijleveld, C.C.J.H. & Huikeshoven, M. (2006, juni 10). *Victimization of large scale human rights abuses: two case studies from southern Sudan and Rwanda*. Richmond, Virginia, Annual meeting of the homicide Research Working Group.
- Day, S.N. & Bijleveld, C.C.J.H. (2006, augustus 25). *Differences in characteristics and offending between high risk boys and girls*. Tübingen, European Society of Criminology Conferences.
- Day, S.N. & Bijleveld, C.C.J.H. (2006, juni 14). *Kenmerken en Justitiecontacten van Intramuraal behandelde Jeugdigen*. Leiden, NVK 2006.
- Gemert, F.H.M. van (2006, maart 16). *Criminaliteit van Marokkaanse Jongens*. Amsterdam, Inleiding op discussie programma 'Hoezo Veilig?' Het Parool/VU.

- Gemert, F.H.M. van (2006, december 14). *Criminaliteit van Marokkaanse jongens; De invloed van Cultuur*. Sasenheim, Lezing op Jaarvergadering EFCAP (European Association for Forensic Child and Adolescent Psychiatry).
- Gemert, F.H.M. van (2006, november 20). *Gangs in Conflict*. Manchester (GB), Lecture Jean Monet Seminar Series, University of Manchester.
- Gemert, F.H.M. van (2006, juni 01). *Het ghetto geluid van gangsta rap*. Den Bosch, Lezing SM's (Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch).
- Gemert, F.H.M. van (2006, september 20). *Marokkaanse jongens, een probleem in de opvoeding?* Utrecht, Lezing voor Interkerkelijke Stichting Kerk en Buitenlanders (ISKB).
- Gemert, F.H.M. van (2006, oktober 11). *Marokkaanse jongens; Een geval apart?* Amsterdam, Lezing studiedag Reclassering Nederland.
- Kemp, J.J. van der (2006, juni 30). *The Voyage of Discovery*. Liverpool, The 16th Conference of The European Association of Psychology & Law.
- Koppen, P.J. van (2006, september 28). *Betrouwbaarheid van getuigen*. Haarlem, Symposium What's on a Judge's Mind, Rechtbank Haarlem, Sector Strafrecht.
- Koppen, P.J. van (2006, januari 27). *Bewijs in strafzaken*. Haarlem, Lezing Mendelcollege.
- Koppen, P.J. van (2006, juni 28). *Consequential experiments on cases and courts*. Liverpool, 16th Conference of the European Association of Psychology & Law, 27 - 30 June 2006.
- Koppen, P.J. van (2006, september 21). *De onafhankelijkheid van het Nederlands Forensisch Instituut en de afstemming met de politie en het openbaar ministerie*. Utrecht, Lezing studiedag Versterking forensische expertise.
- Koppen, P.J. van (2006, januari 12). *De oorzaken van rechterlijke dwalingen*. Groningen, Lezing voor Nationale Recherche, Noord- en Oost-Nederland.
- Koppen, P.J. van (2006, juni 28). *De werkwijze van de rechter bij de waarheidsvinding*. Amsterdam, Lezing voor de strafsector van het Hof Amsterdam.
- Koppen, P.J. van (2006, april 06). *Dubieuze verhalen van getuigen en verdachten*. Amsterdam, Symposium De Onschuldige Schuldig, Politieregio Amsterdam-Amstelland.
- Koppen, P.J. van (2006, juli 06). *Finding false confessions*. Portsmouth, International Investigative Interviewing Conference, 5-7 July 2006.
- Koppen, P.J. van (2006, maart 13). *Het verleden en de toekomst van de recherche en het openbaar ministerie*. Maastricht, Lezing voor het arrondissementsparket Maastricht.
- Koppen, P.J. van (2006, januari 17). *Hobbels in zedenzaken*. Arnhem, Lezing voor politie en parket bij Zedendriedaagse.
- Koppen, P.J. van (2006, juni 28). *How can we get our findings implemented?* Liverpool, 16th Conference of the European Association of Psychology & Law, 27 - 30 June 2006.
- Koppen, P.J. van (2006, juli 06). *Over bewijs, opsporing en politieke professionaliteit*. Woerden, Lezing Regionale Recherche Politiekorps Utrecht.
- Koppen, P.J. van (2006, februari 17). *Over bewijs, opsporing en rechterlijke dwalingen*. Apeldoorn, Leergang Tactisch Leidinggevende Recherche, Politieacademie.
- Koppen, P.J. van (2006, november 02). *Over getuigendeskundigen*. Den Haag, Lezing Ministerie van Justitie.
- Koppen, P.J. van (2006, maart 22). *Over chercheurs, psychologen en rechters en wat daarbij fout kan gaan*. Utrecht, Lezing voor sectie studenten van het Nederlands Instituut voor Psychologen.
- Koppen, P.J. van (2006, september 21). *Politiedeskundigen contra bewijsdeskundigen*. Utrecht, Lezing studiedag Versterking forensische expertise.

- Koppen, P.J. van (2006, april 27). *Psychologen als deskundigen*. Utrecht, Lezing voor cursus Verdieping Magistratuur en Deskundigen, SSR.
- Koppen, P.J. van (2006, maart 24). *Responsiviteit van de rechter*. Biezenmortel, Lezing voor de rechters van de Rechtbank Haarlem.
- Koppen, P.J. van (2006, januari 26). *Toezicht op de technische recherche*. Utrecht, Conferentie Technische Opsporing en Forensische Bewijsvoering II.
- Koppen, P.J. van (2006, februari 16). *Valse verklaringen van getuigen en verdachten*. Amsterdam, Lezing spitsuurstudie Kluwer voor advocaten.
- Koppen, P.J. van (2006, september 28). *Valse verklaringen van getuigen en verdachten*. Amsterdam, Lezing spitsuurstudie Kluwer voor advocaten.
- Koppen, P.J. van (2006, oktober 12). *Verhalend strafrecht: Mythes in het strafrecht*. Leiden, Lezing Symposium Misdaad in het nieuws: Cijfers en verhalen.
- Koppen, P.J. van (2006, mei 16). *Verklaringen van verdachten en getuigen*. Nijmegen, Lezing voor studentenvereniging Dr. Nico Muller.
- Koppen, P.J. van (2006, mei 01). *Waarom het Programma Versterking Opsporing en Vervolgning niet zal werken*. Apeldoorn, Lezing voor start Programma Versterking Opsporing en Vervolgning, KLPD.
- Kuijer, M. (2007, januari 27). *Fachgespräch Reform des EGMR*. Berlijn, Conferentie georganiseerd door Deutsches Institut für Menschenrechte.
- Kuijer, M. (2007, november 15). *Human Rights and International Cooperation while Countering Terrorism*. Liechtenstein, Conferentie door OSCE ODIHR, the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights and the Office for Foreign Affairs of the Principality of Liechtenstein.
- Kuijer, M. (2006, september 01). *Human rights in the age of terrorism: the duty to respect the safety and security of others*. Leuven, 10e editie van de Summer School Human Rights and International Cooperation.
- Kuijer, M. (2006, juli 30). *International Summer Law School, Human Rights and Globalisation*. Dubrovnik, Conferentie georganiseerd door de rechtenfaculteit Zagreb.
- Nelen, J.M. (2006, maart 23). *Georganiseerde criminaliteit & Corruptie*. Rotterdam, Congres 'Tien jaar na Van Traa'.
- Nelen, J.M. (2006, november 01). *Innovative strategies to fight organized crime in the Netherlands*. Los Angeles, 58th Annual Conference of the American Society of Criminology (ASC).
- Nelen, J.M. (2006, augustus 25). *The administrative approach to organized crime in Amsterdam*. Tübingen, 6th Annual Conference of the European Society of Criminology (ESC).
- Pessers, D.W.J.M. (2006, september 30). *De juridische relevantie van de antropologie van de gift*. Deventer, Dieslezing tgv eerste Diesviering Academia Vitae.
- Pessers, D.W.J.M. (2006, december 15). *Een rechtssociologische benadering van ouderlijke verantwoordelijkheid*. Amsterdam, Symposium rechten van het kind Juridische faculteit UvA.
- Siegel, D. (2006, mei 12). *Conflict diamonds*. London, 2nd International Conference on Cultural Criminology.
- Siegel, D. (2006, juni 23). *East European Organized Crime in the Netherlands*. Sofia, International Conference on Corruption and Organized Crime: Bridging Criminal and Economic Policies.
- Siegel, D. (2006, november 01). *Risks and Trust in Diamond Industry*. Los Angeles, ASC.
- Siegel, D. (2006, september 21). *Trafficking and organized crime for West to East*. St. Petersburg, International Conference on Private security and organized crime.
- Slotboom, A., Day, S.N. & Rutjens, L.S.M. (2006, november 01). *Impact of detention on female inmates' lives*. Los Angeles, The American Society of Criminology 58th annual meeting.
- Slotboom, A., Day, S.N. & Rutjens, L.S.M. (2006, augustus 26). *Imprisoned women in the Netherlands: A room with a view?* Tuebingen, 6th Annual Conference of the European Society of Criminology.

- Slotboom, A., Day, S.N., Boon, K. van der, Koot, L. & van Roosmalen, S. (2006, juni 23). *Vrouwen in detentie: een analyse van hun leef- en werkomstandigheden*. Leiden, Nederlandse Vereniging voor Kriminologie Congres.

relevante functies

- Borgers, M.J. (periode: 2006 t/m 2006). Bestuurslid Functie bij : Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking.
- Gemert, F.H.M. van (periode: 2006 t/m 2006). Bestuurslid Functie bij : Nederlandse Vereniging voor Kriminologie (NvK).
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Lid Initiatiegroep Consilium Forensische Expertise Functie bij : Consilium Forensische Expertise.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2007). President Functie bij : European Association for Psychology and Law.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Lid redactie serie Paretjes van het strafrecht Functie bij : Kluwer.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Member Editorial Board Functie bij : Psychology, Public Policy and Law.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Lid Raad van Toezicht Functie bij : Stichting Sint Jacob.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Member Editorial Advisory Board Functie bij : The Encyclopedia of Psychology and Law, Sage Publications.
- Koppen, P.J. van (periode: 2006 t/m 2006). Co-editor Psychology, Crime and Law Functie bij : Uitgever Harwood.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Gastdocent Functie bij : Academie voor Wetgeving.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Gastdocent Functie bij : Asser College Europe.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Liaison officer voor de Nederlandse regering Functie bij : CPT (Committee for the Prevention of Torture).
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Raadviseur mensenrechten, verantwoordelijk voor de verdediging van de Nederlandse Staat bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens Functie bij : Ministerie van Justitie.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Gastdocent Functie bij : SSR.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Voorzitter Functie bij : Stichting NJCM.
- Kuijer, M. (periode: 2006 t/m 2006). Gastdocent Functie bij : Universiteit Leiden.
- Nelen, J.M. (periode: 2006 t/m 2006). Stafid Functie bij : Centre for Information and Research on Organised Crime (CIROC).
- Nelen, J.M. (periode: 2006 t/m 2006). Bestuurslid Functie bij : Onderzoeksschool Maatschappelijke Veiligheid (OMV).
- Rozemond, N. (periode: 2006 t/m 2006). Rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Amsterdam Functie bij : Rechtbank Amsterdam.
- Rozemond, N. (periode: 2006 t/m 2006). Voorzitter-plaatsvervanger van het College van Beroep voor de Examens van de Vrije Universiteit Functie bij : Vrije Universiteit.

overige resultaten

- Koppen, P.J. van, Meijer, E.H. & Merckelbach, H.L.G.J. (2006). Organisatie. First European Workshop on Lie Detection: (2006, maart 28 - 2006, maart 31).
- Koppen, P.J. van (2006). Workshop Verdachten- en getuigenverhoor onder deskundige begeleiding. Studiedag Versterking forensische expertise: Utrecht (2006, september 21 - 2006, september 21).

2007

Populariserende publicatie

bijdrage week- of dagblad

- Crombag, H.F.M., Israëls, H., Koppen, P.J. van & Wagenaar, W.A. (13-03-2007). Strafkamer van Hoge Raad vol- doet niet: Nodig is een nieuw orgaan voor herziening van strafzaken met ook niet-juristen. *NRC Handelsblad*, pp. 7-7.
- Schuilenburg, M.B. & De Jong, A. (07-03-2007). Een cultuur van controle. Interview met Eric Nordholt. *Gonzo (circus)*, nr. 79, pp. 12-15.
- Schuilenburg, M.B. & De Jong, A. (02-03-2007). Meer dan bakstenen. *De Groene Amsterdammer*, nr. 9, pp. 26-27.
- Schuilenburg, M.B. & De Jong, A. (13-09-2007). Over nieuwe steden en dingen die voorbij gaan. *Catalogus festival Gogbot*, Enschede, pp. 6-9.
- Schuilenburg, M.B. (05-05-2007). Red Road. *Gonzo (circus)*, nr. 80, pp. 58-59.

overige resultaten

- Raes, B.C.M. (2007). Er zijn meer moordenaars dan we willen weten. Interview door P. Giesen: (2007, april 28).

Overig

tijdschriftredactie - refereeschap

- Faber, S. (Ed.). (2007). *Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*.
- Koppen, P.J. van (Ed.). (2007). *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*.
- Koppen, P.J. van (Ed.). (2007). *Psychology, Crime and Law*.
- Koppen, P.J. van (Ed.). (2007). *Psychology, Public Policy and Law*.
- Kuijer, M. (Ed.). (2007). *NJCM-Bulletin*.
- Schuilenburg, M.B. (Ed.). (2007). *Justitiële Verkenningen*, 8.
- Sliedregt, E. van (Ed.). (2007). *European Constitutional Law Review*.
- Sliedregt, E. van (Ed.). (2007). *Leiden Journal of International Law*.
- Smeulders, A.L. (Ed.). (2007). *Newsletter Criminology and International Crimes*, 2(1-2).

voordracht - lezing

- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, september 28). *Female sex offenders: perpetrator, victim, offence characteristics*. Bologna, 7th Annual meeting of the European Society of Criminology, Bologna.
- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, november 15). *Female Sex Offenders: Perpetrator, Victim, Offense Characteristics and Recidivism*. Atlanta, Annual meeting of the American Society of Criminology, Atlanta.
- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, september 29). *Methodological issues in the study of perpetrators and victims of international crimes*. Bologna, 7th Annual meeting of the European Society of Criminology, Bologna.
- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, juni 14). *Vrouwelijke zedendaders: dader-, slachtoffer-, delictkenmerken en recidive*. Leiden, NVK Marktdag.
- Kemp, J.J. van der (2007, maart 29). *Crime Patterns Reanalyzed: The Offender in Sight*. Pittsburgh, USA, The Ninth Crime Mapping Research Conference.
- Kemp, J.J. van der (2007, juni 14). *Plaats (delict) in opsporing en vervolging*. Leiden, Nederlandse Vereniging voor Kriminologie Marktdag.

- Koppen, P.J. van (2007, maart 19). *De rol van forensisch deskundigen*. Den Haag, Lezing deskundigendag Nederlands Forensisch Instituut (NFI).
- Koppen, P.J. van (2007, januari 16). *De tunnelvisie van het verbeterplan*. Vught, Lezing Politieregio Brabant-Noord.
- Koppen, P.J. van (2007, december 06). *Magistraten en deskundigen*. Utrecht, Lezing gevorderden cursus, SSR Zutphen.
- Koppen, P.J. van (2007, februari 21). *Miscarriages of justice in inquisitorial and accusatorial legal systems*. Warrensburg, USA, Key note address on Conference on Miscarriages of Justice.
- Koppen, P.J. van (2007, oktober 01). *Omgang met deskundigen*. Haarlem, Master class jaarcongres Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak.
- Koppen, P.J. van (2007, februari 02). *Over bewijs*. Haarlem, Lezing Mendelcollege.
- Koppen, P.J. van (2007, februari 09). *Over rechterlijke dwalingen*. Arnhem, Lezing Comenius Leergangen.
- Koppen, P.J. van (2007, december 07). *Over rechtspsychologie*. Elspeet, Lezing politieopleiding leiders rechetteams, Politieacademie.
- Koppen, P.J. van (2007, november 22). *Over tunnels*. Deurne, Lezing kwaliteitsdag Rechtbank Middelburg.
- Koppen, P.J. van (2007, mei 14). *Psychologen als deskundigen*. Utrecht, Lezing voor cursus Verdieping Magistratuur en Deskundigen, SSR.
- Koppen, P.J. van (2007, augustus 27). *Psychology and the practice of law*. Leiden, NSCR 15th anniversary conference.
- Koppen, P.J. van (2007, oktober 12). *Reflectie op het recherchevak mede aan de hand van de zaak Jesse Dingemans*. Oegstgeest, Lezing voor programma opsporen en blauw, School voor Politie Leiderschap.
- Koppen, P.J. van (2007, oktober 11). *Valse verklaringen van getuigen en verdachten*. Amsterdam, Lezing spitsuurstudie Kluwer voor advocaten.
- Koppen, P.J. van (2007, februari 13). *Valse verklaringen van getuigen en verdachten*. Utrecht, Lezing spitsuurstudie Kluwer voor advocaten.
- Koppen, P.J. van (2007, december 14). *Voorbij risicostrafrecht*. Amsterdam, Openingslezing studiedag Risicostatistiek en deskundigheid in de strafrechtspleging.
- Koppen, P.J. van (2007, mei 09). *Zinnige en onzinnige bijdragen van psychologen aan het strafrecht*. Groningen, Heymanslezing.
- Kuijer, M. (2007, november 02). *Article 3 ECHR and asylum law*. Oslo, Ministry of Justice.
- Kuijer, M. (2007, mei 29). *Het EVRM en het Nederlandse vreemdelingenrecht*. Arnhem, Lezing voor de rechtbank Arnhem.
- Kuijer, M. (2007, maart 15). *Het EVRM in het wetgevingsproces*. Schevingen, Dag van de Wetgeving.
- Kuijer, M. (2007, juni 01). *Human Rights Challenges in the Fight against Terrorism: Protecting the Right to Privacy*. Straatsburg, Expert workshop van de Council of Europe Commissioner for Human Rights Thomas Hammarberg.
- Kuijer, M. (2007, oktober 04). *Inleiding tot het EVRM*. Den Haag, Justitie Beleidsacademie.
- Kuijer, M. (2007, november 22). *Introduction to the ECHR and some recent challenges*. Den Haag, Matra Training for European Cooperation (MTEC).
- Kuijer, M. (2007, februari 15). *Onderhandelingen over het EU-Grondrechtenbureau*. Den Haag, Young Development Programme van het ministerie van Justitie.
- Kuijer, M. (2007, mei 09). *Terrorismebestrijding en de krijgsmacht*. Amsterdam, Symposium voor de leden van de Militair Juridische Dienst Krijgsmacht.
- Sliedregt, E. van (2007, april 12). *Counter-Terrorism & National Criminal Law Approaches*. Leiden, Expert-Meeting: 'Counter-Terrorism Strategies, Human Rights and International Law: Meeting the Challenges'.

- Sliedregt, E. van (2007, januari 19). *Terrorisme & Criminal Law*. Leiden, Honours Class 'Risk Society and Criminal Law Principles'.
- Smeulers, A.L. (2007, juni 14). *Daders en daders*. Leiden, NVK-Congres.
- Smeulers, A.L. (2007, november 14). *Functional bureaucrats and the commission of state crime*. Atlanta, American Society of Criminology.
- Smeulers, A.L. (2007, juli 12). *Perpetrator motives*. Sarajevo, IAGS-Conference.
- Smeulers, A.L. & Laar, T. van de (2007, september 29). *Perpetrators in former Yugoslavia*. Bologna, European Society of Criminology.
- Smeulers, A.L. (2007, april 13). *Perpetrators of international crimes and other gross human rights violations - towards a typology*. Maastricht, Expert-meeting.

relevante functies

- Borgers, M.J. (periode: 2007 t/m 2007). Vaste annotator Nederlandse Jurisprudentie Functie bij : Nederlandse Jurisprudentie.
- Borgers, M.J. (periode: 2007 t/m 2007). Bestuurslid Functie bij : Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking.
- Borgers, M.J. (periode: 2007 t/m 2007). Voorzitter begeleidingscommissie Van vonnis tot DNA-profiel Functie bij : Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Gastdocent Functie bij : Academie voor Wetgeving.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Liaison officer van het Koninkrijk der Nederlanden Functie bij : Committee for the Prevention of Torture of the Council of Europe.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Academic Patron Functie bij : ELSA Leiden.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Gastdocent Functie bij : IND.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Raadsadviseur mensenrechten Functie bij : Ministerie van Justitie.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Katernmedewerker Rechtspraak EHRM Functie bij : NJB.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Gastdocent Functie bij : SSR.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Voorzitter Functie bij : Stichting NJCM.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Bestuurslid Functie bij : Stichting SPV.
- Kuijer, M. (periode: 2007 t/m 2007). Gastdocent Functie bij : Universiteit Leiden.
- Rozemond, N. (periode: 2007 t/m 2007). Rechter-plaatsvervanger Functie bij : Rechtbank Amsterdam.
- Rozemond, N. (periode: 2007 t/m 2007). Lid begeleidingscommissie WODC-onderzoek Godslastering, discriminerende wegens godsdienst en haatuitingen Functie bij : Wetenschappelijk onderzoek en Documentatiecentrum.
- Rozemond, N. (periode: 2007 t/m 2007). Voorzitter begeleidingscommissie onderzoek Identiteitsfraude WODC Functie bij : Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Sliedregt, E. van (periode: 2007 t/m 2007). Lid Functie bij : KNAW, De Jonge Akademie.

overige resultaten (deels voordrachten en lezingen)

- Bijleveld, C.C.J.H. & Wijkman, M.D.S. (2007). Parental Detention and Offspring Criminality: A Study over 5 Generations. Annual meeting of the American Society of Criminology: Atlanta (2007, november 14).
- Bijleveld, C.C.J.H. & Wijkman, M.D.S. (2007). Parental Detention and Offspring Criminality: a Study over 5 Generations. 7th Annual meeting of the European Society of Criminology: Bologna, Italy (2007, september 28).
- Bijleveld, C.C.J.H. & Wijkman, M.D.S. (2007). Problematic youth: recidivism rates 12 years after intervention for boys and girls. 7th Annual meeting of the European Society of Criminology: Bologna, Italy (2007, september 28).
- Gemert, F.H.M. van (2007). Bloods in Holland, Crips revisited? Conference European Society of Criminology (ESC): Bologna (2007, september 26 - 2007, september 29).

- Koppen, P.J. van (2007). American Psychological Association.
- Koppen, P.J. van (2007). American Psychological Society.
- Koppen, P.J. van (2007). American Psychology-Law Society.
- Koppen, P.J. van (2007). European Association of Psychology and Law.
- Koppen, P.J. van (2007). European Society of Criminology.
- Koppen, P.J. van (2007). Juridische Bedrijvendag over herziening van de herzieningsprocedure.
- Koppen, P.J. van (2007). Nederlandse Vereniging voor Kriminologie.
- Koppen, P.J. van (2007). Over bewijs. Gastcollege rechtspsychologie: Leiden (2007, mei 16 - 2007, mei 16).
- Koppen, P.J. van (2007). Over bewijs. Gastcollege wetenschapstheorie: Groningen (2007, mei 09 - 2007, mei 09).
- Koppen, P.J. van (2007). Research Committee for Comparative Judicial Studies of the International Political Science Association (IPSA).
- Koppen, P.J. van (2007). Studiekring Deskundigen en Rechtspleging.
- Koppen, P.J. van (2007). Vereniging voor de Sociaal-Wetenschappelijke Bestudering van het Recht.
- Kuijer, M. (2007). The right to a fair trial. Gastcollege buitenland: Ankara (2007, juli 04).
- Kuijer, M. (2007). The right to freedom of religion and the right to freedom of expression. Gastcollege buitenland: Ankara (2007, juli 05).
- Siegel, D. (2007). Conflict diamonds and the role of the NGO's. European Society of Criminology: Bologna, Italy (2007, september 26 - 2007, september 29).
- Siegel, D. & Rijbroek, G. (2007). Money laundering in the horeca. Conference 'Tackling Money Laundering': Utrecht (2007, oktober 02 - 2007, oktober 03).
- Siegel, D. (2007). Underground banking. The Dutch Case. 4th International Conference on hawala. Central Bank of UAE.: Abu Dhabi, UAE (2007, maart 17 - 2007, maart 20).
- Siegel, D. (2007). Women who traffick women. European Society of Criminology: Bologna, Italy (2007, september 26 - 2007, september 29).
- Slotboom, A., Giezen, A.E. van & Menting, B. (2007). Imprisoned women in the Netherlands: The relation between prison conditions and mental health state. The American Society of Criminology, 59th annual meeting: Atlanta (2007, november 14 - 2007, november 17).
- Slotboom, A. & Giezen, A.E. van (2007). Wat er in je hoofd en je hart zit weet niemand: Psychische klachten van gedetineerde vrouwen. NVK: Leiden (2007, juni 14).
- Smeulders, A.L. & Haveman, R.H (2007). Expert-meeting Criminology and International Crimes: Maastricht (2007, april 12 - 2007, april 14).
- Smeulders, A.L. (2007). Perpetrators of International crimes. Gastcollege in de vorm van een workshop: Venetië (2007, december 20 - 2007, december 21).
- Smeulders, A.L. (2007). Workshop International crimes perpetrators and victims. Workshop tijdens European Society of Criminology: Bologna (2007, september 29).
- Smeulders, A.L. (2007). Workshop Internationale misdrijven. Workshop tijdens NVK- Marktdag: Leiden (2007, juni 14).
- Smeulders, A.L. (2007). Workshop on three dimensions of supranationalcriminology. Organisatie Workshop European Society Criminology: Bologna (2007, september 28).
- Wijkman, M.D.S. & Bijleveld, C.C.J.H. (2007). Female Sex Offenders: Perpetrator, Victim, Offense Characteristics and Recidivism. Annual meeting of the American Society of Criminology: Atlanta (2007, november 15).
- Wijkman, M.D.S. & Bijleveld, C.C.J.H. (2007). Vrouwelijke zedendelinquenten: dader-, slachtoffer- en delictkenmerken en recidive. NVK Marktdag Leiden: (2007, juni 14).

2008

Populariserende publicatie*bijdrage week- of dagblad*

- Schuilenburg, M.B. & Jong, Alex de (01-03-2008). Kentsel Konteynerin Mekansal Devrimi. *Arredamento Mimarlik*, no. 3, pp. 63-67.
- Schuilenburg, M.B. (01-03-2008). Over maffia en Maya. Een gesprek met de Indiase regisseur Rajat Kapoor. *Gonzo (circus)*, nr. 85., pp. 34-36.

Overig*tijdschriftredactie - refereeschap*

- Faber, S. (Ed.). (2008). *Pro Memoria. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 10(1, 2).
- Smeulers, A.L. (Ed.). (2008). *Newsletter Criminology and International Crimes*, 3 (1+2).

voordracht - lezing

- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, juni 14). *Door de blubber waden met een blinddoek op*. Leiden, NVK Marktdag.
- Bijleveld, C.C.J.H. (2007, april 14). *So many missing pieces. Some thoughts on the methodology of the empirical study of gross human rights violations*. Maastricht, Conference on Supranational Criminology.
- Borgers, M.J. (2008, april 24). *Samenlooperikelen bij integrale terrorismebestrijding*. Den Haag, Afscheidssymposium Jon Schilder.
- Harte, J.M. & Oude Hengel, M. (2008, juni 19). *Delictgevaar, psychiatrie en het Nederlandse recht*. Leiden, NVK congres.
- Harte, J.M. (2008, september 05). *Relationship between psychotic disorders and violence*. Edinburgh (Groot-Brittannië), 8th Annual Conference of the European Society of Criminology.
- Hola, B. (2008, september 05). *Sentencing at the ICTY*. Edinburgh, ESC Conference.
- Kemp, J.J. van der & Balk, M. (2008, juli 02). *Crime Scenarios. Perceptions of crimes, modus operandi and evidence*. Maastricht, 18th Conference of the European Association of Psychology and Law.
- Sliedregt, E. van (2008, november 06). *A contemporary reflection on the presumption of innocence*. Pula, Croatia, Working Group Meeting, AIDP.
- Sliedregt, E. van (2008, november 12). *Fragmentation and Diversification in international criminal law*. Leiden, Marie Curie network conference.
- Sliedregt, E. van (2008, maart 05). *System criminality at the ICTY*. Oxford University, Centre for Criminology, lunch meeting.
- Smeulers, A.L. (2008, juni 19). *Abu Ghraib en de War on Terror*. Leiden, Marktdag - Nederlandse Vereniging voor Kriminologie.
- Smeulers, A.L. (2008, september 04). *Abuse at Abu Ghraib: a few bad apples?* Edinburgh, Conference European Society for Criminology.
- Smeulers, A.L. (2008, april 28). *International Crimes and Criminology*. University of Cape Town, South Africa, Guestlecture.
- Smeulers, A.L. (2008, juni 19). *Internationale misdrijven - het grote kwaad: een andere vorm van criminaliteit?* Leiden, Marktdag - Nederlandse Vereniging voor Kriminologie.
- Smeulers, A.L. (2008, oktober 30). *What transforms ordinary people into gross human rights violators?* Venice, Italy, Workshop.

- Wong, T.M.L., Slotboom, A. & Bijleveld, C.C.J.H. (2008, juni 19). *Risicofactoren van delinquent gedrag: Het verschil tussen jongens en meisjes*. Leiden, NVK Marktdag.
- Wong, T.M.L., Slotboom, A. & Bijleveld, C.C.J.H. (2008, september 04). *Risk factors of girl delinquency: How are they different from those of boys?* Edinburgh, Schotland, Congres, European Society of Criminology.
- Wong, T.M.L., Bijleveld, C.C.J.H. & Slotboom, A. (2008, september 05). *Trajectories of delinquent behaviour of institutionalized girls: How can they be typified?* Edinburgh, Scotland, Congres, European Society of Criminology.

relevante functies

- Borgers, M.J. (periode: 2008 t/m 2008). Vaste annotator Functie bij : Nederlandse Jurisprudentie (Kluwer).
- Borgers, M.J. (periode: 2008 t/m 2008). Bestuurslid Functie bij : Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking.

overige resultaten (deels voordrachten en lezingen)

- Bijleveld, C.C.J.H. & Wijkman, M.D.S. (2008). Delinquent fathers and mothers: differential effects in intergenerational continuity of offending. 8th Annual meeting of the European Society of Criminology: Edinburgh (2008, september 04).
- Ezinga, M.A.J. (2008). Psychosocial development and the development of problem behaviour in early adolescence. European Society of Criminology: Edinburgh (2008, september 02 - 2008, september 06).
- Gemert, F.H.M. van & Wijk, A (2008). Global and Local in Crime and Crime Control. Congres Nederlandse Vereniging van Criminologie (NvK): Leiden (2008, juni 19 - 2008, juni 20).
- Gemert, F.H.M. van (2008). MS13, Merken en transnationale gangs. Congres Nederlandse Vereniging voor Criminologie (NvK): Leiden (2008, juni 19 - 2008, juni 20).
- Gemert, F.H.M. van (2008). MS13, Transnational gang? Conference European Society of Criminology (ESC): Edinburgh (2008, september 02 - 2008, september 06).
- Gemert, F.H.M. van (2008). Street Gangs and Migration. Eurogang Conference: Los Angeles (2008, mei 17 - 2008, mei 21).
- Kemp, J.J. van der & Stuart, H. (2008). Geografische Groepsprofilering, een casestudie. Nederlandse Vereniging voor Kriminologie (NvK) - Marktdag: Leiden (2008, juni 19 - 2008, juni 20).
- Kemp, J.J. van der (2008). Geographical Offender Profiling - Wheredunnit -. Guest Lecture at the Research unit for Criminal, Legal and Investigative Psychology (CLIP), University of Göteborg, Sweden: Göteborg (2008, november 20 - 2008, november 22).
- Raes, B.C.M. (2008). Pyromanie; een onderbelicht fenomeen.
- Sliedregt, E. van (2008). Joint Criminal Enterprise as a Pathway to Convicting Individuals for Genocide. Giorgio La Pira prize 2008 - Journal of International Crim Justice: Florence (2008, januari 11).
- Sliedregt, E. van (2008). The Criminal Responsibility of Individuals for Violations of International Humanitarian Law. Ruigrok Prijs 2008: Haarlem.
- Slotboom, A. & Hendriks, J. (2008). Doen meisjes dat ook? 2e landelijke studiedag Jeugdige Zedendelinquenten: Rotterdam (2008, maart 10).
- Slotboom, A. & Hendriks, J. (2008). Seksueel grensoverschrijdend gedrag en geweld onder hoogrisico meisjes. NVK: Leiden (2008, juni 19 - 2008, juni 20).
- Slotboom, A. & Hendriks, J. (2008). Sexual aggressive and violent behavior of girls in a juvenile correctional facility. European Society of Criminology: Edinburgh (2008, september 03 - 2008, september 05).
- Slotboom, A. & Kalmthout, W.D. van (2008). The well-being of incarcerated mothers. European Society of Criminology: Edinburgh (2008, september 03 - 2008, september 05).

- Smeulers, A.L. (2008). Internationale Misdrijven. NVK-Marktdag: Leiden (2008, juni 19 - 2008, juni 19).
- Stalman, S. & Kemp, J.J. van der (2008). Forensics for Dummies? 18th Conference of the European Association of Psychology and Law: Maastricht (2008, juli 02).
- Weerman, F.M. & Wijkman, M.D.S. (2008). Schoolloopbaan en delinquentie na het VMBO: de betekenis van spijbelen en voortijdig schoolverlaten. NVK Marktdag Leiden: (2008, juni 19).
- Wijk, J. van (2008). Young Criminologist Award.
- Wijkman, M.D.S. & Bijleveld, C.C.J.H. (2008). Criminal careers of female sex offenders. 8th Annual meeting of the European Society of Criminology: Edinburgh (2008, september 03).
- Wijkman, M.D.S. & Bijleveld, C.C.J.H. (2008). Recidive en criminele carrière van vrouwelijke zedendelinquenten. NVK Marktdag: Leiden (2008, juni 20).

Bijlage 11 Populairwetenschappelijke producten onderzoeksprogramma Migratierecht

2006

Populariserende publicatie

bijdrage week- of dagblad

- Spijkerboer, T.P. (05-07-2006). Behandel ook gewone asielzoekers redelijk. *NRC Handelsblad*, pp. 7.
- Spijkerboer, T.P. (15-04-2006). Beleid universiteiten is een kwestie van geld. *NRC Handelsblad*, pp. 14.
- Spijkerboer, T.P. (14-12-2006). Regels zijn regels, dat is het probleem. *NRC next*, pp. 13.

Overig

tijdschriftredactie - refereeschap

- Battjes, H. (Ed.). (2006). *NJCM-Bulletin*.
- Baatjes: Rechtspraak Vreemdelingenrecht 2005 (ed)
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2006). *European Journal of Migration and Law*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2006). *Jurisprudentie Vreemdelingenrecht*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2006). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht, 2005*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2006). *Tekst en Toelichting Vreemdelingenwet 2000*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2006). *Gelijke behandeling: oordelen en commentaar, 2005*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2006). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht, RV 2005*.

voordracht - lezing

- Battjes, H. (2006, oktober 10). *General threats of persecution and serious harm*. Turku, Finland, Seminar Finnish Presidency EU.
- Battjes, H. (2006, februari 10). *Human Rights Protection in the EU's legal Framework. The Relationship between the ECJ and the ECtHR*. Berlijn, ELENA congres.
- Battjes, H. (2006, oktober 06). *Subsidiary protection and reduced rights*. Nijmegen, Seminar The Qualification Directive.
- Vries, K.M. de (2006, juni 08). *Integration requirements as a condition for immigration and access to social security*. Pamplona (Spanje), Congres Migrations and Social Policies.
- Walsum, S.K. van (2006, november 03). *Asiel en het recht op gezinshereniging*. Leiden, Conferentie over gezinshereniging, georganiseerd door Instituut voor Migratierecht.
- Walsum, S.K. van (2006, oktober 11). *Cultural politics and Dutch immigration law*. Vrije Universiteit Amsterdam, International seminar: the paradoxes of cultural recognition in Europe (georganiseerd door faculteit sociale wetenschappen).
- Walsum, S.K. van (2006, juni 30). *Current Dutch rules on family migration: restyling the empire's old clothes?* University of Kent, UK, Congres: up against the nation states of feminist legal theory.
- Walsum, S.K. van (2006, maart 08). *Gendered borders. Women, immigration law and classical feminist themes*. Casa internazionale delle donne, Rome, Italië, 8 maart viering.
- Walsum, S.K. van (2006, september 18). *Love's labours lost. How migrant mothers and wives are challenging the marginalization of care, intimacy and pedagogy in present day European societies*. Academia Sinica, Taipei, Taiwan, Conference on intermediated cross-border marriages in Asia and Europe.

relevante functies

- Battjes, H. (periode: 2006 t/m 2006). Lid Functie bij : Commissie Asiel VWN.
- Battjes, H. (periode: 2006 t/m 2006). Lid cie. Asiel Functie bij : Commissie Meijers.
- Spijkerboer, T.P. (periode: 2006 t/m 2006). Lid Functie bij : Commissie Asiel van Vluchtelingenwerk.
- Spijkerboer, T.P. (periode: 2006 t/m 2006). Lid Functie bij : Regeringscommissie Evaluatie Vreemdelingenwet 2000.

overige resultaten

- Battjes, H. (2006). European Asylum Law and its Relations to International Law. Toekenning Studieprijz Praemium Erasmianum: Amsterdam (2006, december 15 - 2006, december 15).
- Slingenbergh, C.H. (2006). Asylum Seekers and Social Security. Conference on 'Migrations and Social Policies': Pamplona / Spanje (2006, juni 08 - 2006, juni 10).
- Spijkerboer, T.P. (2006). Introduction. Asylum Workshop, Turku University & the Finnish Presidency: Turku, Finland (2006, oktober 10).
- Spijkerboer, T.P. (2006). Lid Comité van Aanbeveling.
- Spijkerboer, T.P. (2006). Refugee Definition. College Refugee Definition, Summer Course Immigration & Asylum Law: Brussel (2006, juli 12).

2007**Overig***tijdschriftredactie - refereeschap*

- Battjes: *NJCM Bulletin*
- Battjes: *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2007). *European Journal of Migration and Law*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2007). *Jurisprudentie Vreemdelingenrecht*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2007). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2007). *Tekst en Toelichting Vreemdelingenwet 2000*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2007). *Gelijke behandeling*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2007). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*.

voordracht - lezing

- Battjes, H. (2007, november 08). *A Future for the Common European Asylum System?* Milan, Congres.
- Battjes, H. (2007, mei 10). *Borders and Asylum Law*. Tilburg, lezing voor juridisch filosofisch seminar Tilburg.
- Battjes, H. (2007, juni 19). *The Single European Asylum System and International Law*. Reichenau, Lezing voor TEAMS.
- Battjes, H. (2007, mei 22). *The Third Country Exception in European Law*. Amsterdam, Lezing seminar.
- Spijkerboer, T.P. (2007, juni 04). *De gevolgen van Salah Sheekh*. Utrecht, Werkgroep rechtshulp aan Vreemdelingen.
- Spijkerboer, T.P. (2007, mei 14). *De waarde van de democratische rechtsstaat*. De Balie, Amsterdam, boekpresentatie.
- Spijkerboer, T.P. (2007, oktober 19). *'But what would you put in its place, my dear?'*. Eerste Kamer, Den Haag, Bijeenkomst Raad van State.

- Vries, K.M. de (2007, november 23). *A comparative legal study of integration requirements in the Netherlands, Belgium, the United States and Canada*. Brussel (Belgie), IV Challenge Training School on 'Immigration, Integration & Citizenship'.
- Vries, K.M. de (2007, september 27). *A comparison of measures aimed at the linguistic and/or cultural integration of immigrants in The Netherlands, Belgium (Flanders), Canada and the United States*. Sevilla (Spanje), EISS Conference 2007 on Immigration from outside the EU and Social Security.
- Vries, K.M. de (2007, april 19). *Integration requirements in the Netherlands*. Keele (UK), ASLP Conference 'Aliens & Nations'.

relevante functies

- Spijkerboer, T.P. (periode: 2007 t/m 2007). Lid Functie bij : Commissie Asiel van Vluchtelingenwerk.
- Vries, K.M. de (periode: 2007 t/m 2007). Lidmaatschap externe redactie Migrantenrecht (tijdschrift voor migratierecht) Functie bij : FORUM.

overige resultaten

- Battjes, H. & Vermeulen, B.P. (2007). Verdieping internationaal vreemdelingenrecht. Post-academisch onderwijs: Amsterdam (2007, juni 01 - 2007, juni 30).
- Hilbrink, E. (2007). Income Requirements in Immigration Law Regarding Family Reunification, a Comparison Between Canada, the US and The Netherlands. EISS Conference 2007 on Immigration from Outside the EU and Social Security: Sevilla (2007, augustus 26 - 2007, augustus 28).
- Slingenberg, C.H. (2007). Asylum Seekers and Social Security in Europe, the United States and Canada. Presentation EISS Conference 2007 on Immigration from outside the EU and Social Security: Seville (2007, september 27).
- Slingenberg, C.H. (2007). Illegalen en asielzoekers in de Nederlandse gezondheidszorg. Gastcollege bij Gezondheidswetenschappen VU: Amsterdam (2007, mei 23).
- Slingenberg, C.H. (2007). The reception of asylum seekers in the Netherlands. Presentation ALSP Conference 2007. Aliens and Nations: Keele (UK) (2007, april 19).
- Spijkerboer, T.P. (2007). De receptie van het Salah Sheekh arrest. Congres 'Nederland en de Europese Waarden: de rol van de Raad van Europa en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens', Nederlands Helsinki Comité: Eerste Kamer, Den Haag (2007, november 22).
- Spijkerboer, T.P. (2007). EHRM 11 januari 2007: Salah Sheekh v. Nederland.
- Spijkerboer, T.P. & Battjes, H. (2007). Judicial Scrutiny in Asylum Cases. Seminar 'Judicial Scrutiny in Asylum Cases': (2007, november 02).
- Spijkerboer, T.P. (2007). Shaking up Citizenship. Voorzitter sessie met key note speech prof. Saskia Sassen, University of Chicago/LSE: Amsterdam (2007, april 20).
- Spijkerboer, T.P. (2007). The Asylum Procedure and European Human Rights Law. Seminar 'Transposition of and Legal Protection under Future European Migration Law': Antwerpen, Universiteit Antwerpen (2007, oktober 04 - 2007, oktober 05).
- Spijkerboer, T.P. & Battjes, H. (2007). The Road to Strasbourg. Postacademische cursus: (2007, april 05).
- Walsum, S.K. van (2007). Charting the normative fields of 'in between places': the methodological and ethical challenges of researching the regulation of migrant domestic work. Network event: ECRP I Migration workshop: Brussels (2007, november 29 - 2007, november 30).
- Walsum, S.K. van (2007). co-referent. Gender, Generations and the Family in International Migration: Florence (2007, juni 14 - 2007, juni 17).

- Walsum, S.K. van (2007). *Love's Labours Lost. Gender, borders and work in the home*. Congres: Borders, irregular migration and gender in a global historical perspective: Leiden (2007, januari 18 - 2007, januari 19).
- Walsum, S.K. van (2007). *Shaking up Citizenship. Nation, State and Transnational Actors*. Congres: Amsterdam (2007, april 20 - 2007, april 21).
- Walsum, S.K. van (2007). *The Changing Legal Context of migrant Domestic Work in the Netherlands*. Conference: New Migration Dynamics: Regular and Irregular Activities on the European labour Market: Nice, France (2007, december 06 - 2007, december 08).
- Walsum, S.K. van (2007). *Van uitstel komt afstel. Tijd en de toets aan artikel 8 in het vreemdelingenrecht*. Symposium: Leiden (2007, september 20 - 2007, september 20).
- Walsum, S.K. van (2007). *Van uitstel komt afstel. Tijd en de toets aan artikel 8 in het vreemdelingenrecht*. PAO - actualiteiten: Amsterdam (2007, november 26 - 2007, november 26).
- Walsum, S.K. van (2007). *Van uitstel komt afstel. Tijd en de toets aan artikel 8 in het vreemdelingenrecht*. Symposium: Utrecht (2007, december 03 - 2007, december 03).
- Walsum, S.K. van & Reurs, M. (2007). *Verdiepingscursus Artikel 8 EVRM. PAO cursus (X 3)*: Utrecht (2007, september 18 - 2007, december 11).

2008

Wetenschappelijke publicatie non-refereed

overige resultaten

- Aarrass, B. & Vermeulen, B.P. (2008). *De reikwijdte van de vrijheid van godsdienst in een pluriforme samenleving*. Staatsrechtconferentie 2008: Amsterdam (2008, december 17).

Overig

tijdschriftredactie - refereeschap

- Battjes, H. (Ed.). (2008). *NJCM-Bulletin*.
- Battjes, H. (Ed.). (2008). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*.
- Davies, G.T. (Ed.). (2008). *European Law Review*.
- Slingenberg, C.H. (Ed.). (2008). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht, 2007*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2008). *European Journal of Migration and Law*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2008). *Jurisprudentie Vreemdelingenrecht*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2008). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*.
- Spijkerboer, T.P. (Ed.). (2008). *Tekst en Toelichting Vreemdelingenwet 2000*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2008). *Gelijke behandeling*.
- Walsum, S.K. van (Ed.). (2008). *Rechtspraak Vreemdelingenrecht*.

voordracht - lezing

- Battjes, H. (2008, september 29). *Group risk*. Berlijn, IARLJ congres.
- Battjes, H. (2008, november 13). *Taking forward asylum policy in the EU*. Barcelona, ERA congres.
- Davies, G.T. (2008, mei 01). *Improving the internal market scoreboard*. Brussel, Sitting of the internal market committee.
- Spijkerboer, T.P. (2008, april 07). *Fair Asylum Procedures*. Tel-Aviv University, Israel, Designing an Asylum System in Israel.

- Spijkerboer, T.P. (2008, april 24). *Freedom and Constraint in Adjudication. The European Court of Human Rights in Aliens' Cases*. Radboud Universiteit, Nijmegen, Conference in Tribute to Kees Groenendijk.
- Spijkerboer, T.P. (2008, oktober 14). *Inleiding*. Nijmegen, Seminar The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration (Radboud Universiteit).
- Vermeulen, B.P. (2008, januari 29). *De Onderwijsraad en het onderwijsrecht*. Den Haag, Afscheid onderwijsraad.
- Walsum, S.K. van (2008, december 01). *Artikel 8 EVRM*. Amsterdam, PAO VU Law Academy Actualiteiten Vluchtelingenrecht.
- Walsum, S.K. van (2008, oktober 30). *EU burgers met familieleden uit derdelanden. Hoe zit het met de U-bocht?* Amsterdam, PAO VU Law Academy Migratierecht Unieburgers.
- Walsum, S.K. van (2008, juni 01). *Family and Territory in Dutch Immigration Law. An historical approach*. Montréal, Law and Society Conference.
- Walsum, S.K. van (2008, december 04). *Introduction to a public debate over (migrant) domestic work in the Netherlands*. Amsterdam, Publieksavond over (buitenlandse) werknemers in huishoudelijke dienstverlening.
- Walsum, S.K. van (2008, maart 08). *Migrant domestic workers and the regulation of labour migration to the Netherlands*. Amsterdam, 8 maart viering georganiseerd door RESPECT NL.
- Walsum, S.K. van (2008, april 17). *Nederlandse vreemdelingenrecht en buitenlandse werknemers in de huishoudelijke dienstverlening*. Utrecht, Gezamenlijke bijeenkomst werkgroepen sociaal en Europees recht en migratierecht Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann.
- Walsum, S.K. van (2008, mei 16). *Sex and the Regulation of Belonging. Dutch family migration policies in the context of changing family norms*. Leuven, Congres Families, Constructions of Foreignness and Migration in 20th Century Western Europe.
- Walsum, S.K. van (2008, oktober 03). *The self-employment model*. Amsterdam, expert-meeting over migrant domestic workers in Nederland.
- Walsum, S.K. van (2008, oktober 09). *Transnational Families, Dutch Family Migration Policies and European law*. Barcelona, Conferentie: Family Reunification and Local impact.

relevante functies

- Battjes, H. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Functie bij : ACVZ.
- Battjes, H. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Functie bij : Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.
- Battjes, H. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Functie bij : Commissie Asiel VWN.
- Davies, G.T. (periode: 2008 t/m 2009). Lid Functie bij : European Parliament Internal Market Experts Panel.
- Slingenbergh, C.H. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Commissie Asiel Functie bij : Vluchtelingenwerk.
- Spijkerboer, T.P. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Functie bij : Commissie Asiel van Vluchtelingenwerk.
- Spijkerboer, T.P. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Permanente Commissie Functie bij : Commissie Meijers.
- Spijkerboer, T.P. (periode: 2008 t/m 2008). Lid Functie bij : Odysseus Academic network for legal studies on immigration and asylum in Europe.

overige resultaten

- Aarrass, B. (2008). *Mensenrechten in het vreemdelingenrecht. Ontbrekende mensenrechtennormen in het migratierecht: het belang van 9 EVRM in het vreemdelingenrecht*. Seminar Theorievorming voor het migratierecht: Bergen aan Zee (2008, november 20 - 2008, november 21).
- Davies, G.T. (2008). *Do we need article 86? Public services and ec law*: University of Potsdam (2008, april 01).
- Davies, G.T. (2008). *PPMs and EU law*. Centre for European legal studies workshop: University of Cambridge (2008, februari 01 - 2008, februari 01).

- Davies, G.T. (2008). PPMs en EU law. Seminars in EU law: University of Oxford (2008, november 01 - 2008, november 01).
- Davies, G.T. (2008). Solidarity in the hands of courts. Solidarity and services of general economic interest: University of Sussex (2008, mei 01 - 2008, mei 01).
- Davies, G.T. (2008). The treaty of Lisbon. EU law course: University of Bristol (2008, maart 02 - 2008, maart 02).
- Geertsema, K.E. (2008). Paper seminar Bergen “Hoe democratisch gelegitimeerd is het bestuur voor migranten en wat betekent dit voor de rechterlijke toetsing?”. Theoretisch seminar onderzoeksgroep migratierecht: Bergen aan Zee (2008, november 20 - 2008, november 21).
- Slingenberg, C.H. (2008). Illegalen en asielzoekers in de Nederlandse gezondheidszorg. Gastcollege bij Gezondheidswetenschappen VU: Amsterdam (2008, april 18).
- Slingenberg, C.H. (2008). Reception of Asylum Seekers and the 1951 Refugee Convention. Paper presented at the Conference ‘The Dynamics of Refugee Protection in an Era of Globalization’: Brussel (2008, november 12 - 2008, november 14).
- Slingenberg, C.H. (2008). Soevereiniteit versus gelijkheid. De opvang van asielzoekers vanuit theoretisch perspectief. Seminar Theorievorming voor het Migratierecht: Bergen aan Zee (2008, november 20 - 2008, november 21).
- Spijkerboer, T.P. & Battjes, H. (2008). Cursus Internationaal Vreemdelingenrecht.
- Spijkerboer, T.P. (2008). Gastcollege Summer School Black Europe.
- Spijkerboer, T.P. (2008). Inclusion and Exclusion in Western Immigration.
- Spijkerboer, T.P. (2008). Inleiding. PAO Cursus EU burgers: familierecht en uitzetting: VU, Amsterdam (2008, oktober 30).
- Spijkerboer, T.P. (2008). Odysseus Network – Academic Network for Legal Studies on Immigration and Asylum in Europe.
- Spijkerboer, T.P. (2008). Presentatie Anuscheh Farahat (Max Planck Instituut, Heidelberg).
- Spijkerboer, T.P. (2008). Presentatie Juan Amaya-Castro (UN University for Peace Costa Rica).
- Vries, K.M. de (2008). Through the Looking-Glass. Over inburgering en fundamentele rechten bezien van verschillende concepten van ‘burgerschap’. Seminar ‘Theorievorming voor het migratierecht’: Bergen aan Zee (2008, november 20 - 2008, november 20).
- Walsum, S.K. van (2008). EUROCORES ECRP networking event: Transnational Domestic Workers and the national Welfare State. EUROCORES ECRP networking event: Transnational Domestic Workers and the National Welfare State: Amsterdam (2008, december 04 - 2008, december 06).
- Walsum, S.K. van (2008). Geldt “de-nationalisering” ook voor het migratierecht? Seminar Theorievorming voor migratierecht: Bergen aan Zee (2008, november 20 - 2008, november 21).
- Walsum, S.K. van (2008). Subject to negotiation. The legal status of (migrant) domestic workers in the Netherlands. EUROCORES ECRP networking event: Transnational Domestic Workers and the National Welfare State: Amsterdam (2008, december 04 - 2008, december 06).
- Walsum, S.K. van (2008). Subject to Negotiation. The legal status of (migrant) domestic workers in the Netherlands. EUROCORES ECRP networking event: Human Rights and Migration: the context for trafficking for forced labour: Bristol, VK (2008, december 10 - 2008, december 12).
- Walsum, S.K. van (2008). Voorzitter workshop Ongedocumenteerde vreemdelingen en sociale zekerheid/ sociaal vangnet. Conferentie Recht op Recht: Den Haag (2008, oktober 31 - 2008, oktober 31).

**De volgende organisaties dragen bij aan ERiC:
HBO-raad, KNAW, NWO, VSNU en de afdeling Science System Assessment van het Rathenau Instituut
Meer informatie kunt u vinden op de website www.eric-project.nl**